

Taalideologieën, taalattitudes en lexicale keuzes in de Vlaamse Gebarentaal van dove jongeren in een context van toenemend internationaal gebarentaalcontact

door Margot Janssens en Sam Verstraete
met begeleiding van Annelies Kusters
in samenwerking met Visual Box

Dankwoord

Dit onderzoek had nooit tot stand kunnen komen zonder de steun en inzet van vele mensen en organisaties. Daarom wil ik allereerst mijn collega's van het VGTC bedanken. Zij gaven mij het vertrouwen om dit project uit te schrijven, op te starten en uit te voeren. Hun meedenken, waardevolle feedback en voortdurende aanmoediging waren van onschatbare waarde. Hierbij wil ik nog graag mijn collega Sam Verstraete extra bedanken, die een extra paar ogen wierp op de analyses en met wie ik steeds mijn ideeën en denkpatronen kon delen. Gedurende het hele onderzoeksproces was hij de vaste persoon met wie ik kon sparren, wat mij hielp nieuwe inzichten te verkrijgen en verdere vooruitgang te boeken.

Daarnaast verdient ook Visual Box een bijzondere vermelding. Dankzij Jorn Rijckaert en zijn collega's konden de taalportretsessies namelijk professioneel worden opgenomen, waardoor ik met kwalitatief sterke data aan de slag kon. Ook maakten hun opnames van spontaan taalgebruik het mogelijk om te werken met écht, natuurlijk taalmateriaal. Zij waren mijn ogen in het veld en vormden een belangrijke brug naar de jongeren van wie de opnames werden gemaakt. Zonder hun inzet zou dit onderzoek simpelweg niet tot stand zijn gekomen.

Mijn dank gaat ook uit naar Annelies Kusters, die met haar expertise op het gebied van internationaal gebarentaalcontact - en in het bijzonder International Sign - zowel inhoudelijk als methodologisch nieuwe perspectieven binnenbracht, onder meer via een multimodale benadering vanuit een linguïstisch etnografisch perspectief. Haar feedback maakte het mogelijk de inhoud verder te verfijnen en van dit rapport een helder en goed gestructureerd geheel te maken.

Ook wil ik Myriam Vermeerbergen en Mieke Van Herreweghe bedanken voor hun waardevolle feedback op de literatuurstudie, die hielp om bepaalde theoretische kaders scherp te stellen en de relevantie van de verschillende studies voor mijn onderzoek duidelijker te maken.

Verder wil ik nog graag Tamie Wuytjens vermelden, die vooral in de beginfase van dit onderzoek nauw betrokken was. Samen lazen we ons in over internationaal gebarentaalcontact en werkten we aan de eerste analyses. Daarnaast bereidden we samen de afname van de taalportretten voor. Tijdens de taalportretsessies nam zij bovendien de rol van moderator op zich. Haar betrokkenheid in deze startfase, samen met onze gezamenlijke reflecties, zorgden ervoor dat het onderzoek vanaf het begin de juiste richting uitging.

Tot slot wil ik iedereen bedanken van wie ik videomateriaal mocht gebruiken. Hierbij verdienen de participanten die deelnamen aan de taalportretsessies en bereid waren hun persoonlijke verhalen en perspectieven over hun eigen taal en die van anderen te delen, een extra woord van dank. Dankzij jullie kreeg dit onderzoek niet alleen vorm, maar konden we ook beter begrijpen wat toenemend internationaal gebarentaalcontact doet met jullie taalideologieën en taalattitudes. Verder helpt jullie bijdrage, samen met die van de andere jongeren van wie data werden verzameld, om te begrijpen hoe dit zich al dan niet weerspiegelt in jullie lexicon, dus dank jullie wel!

Margot

Inhoudstafel

Dankwoord	2
1. Inleiding	6
2. Literatuur	8
2.1 Vlaamse Gebarentaal	8
2.1.1 Lexicale kenmerken	8
2.2 Dove gebarentalige jongeren in Vlaanderen	9
2.3 Talenrepertoire van dove gebarentaligen	10
2.3.1 Taalcontact	11
2.3.2 International Sign	11
2.4 Ideologieën, taalattitudes en taalplanning	12
2.4.1 Attitudes t.o.v. gebarentalen	14
2.4.2 Attitudes t.o.v. Vlaamse Gebarentaal	15
2.4.3 Attitudes t.o.v. gevolgen van taalcontact	16
2.5 Interactie tussen taalideologie, taalplanning en taalpraktijk	17
2.5.1 NZSL x ASL als casestudy	17
2.5.2 IS als casestudy	18
2.5.3 TSL x CSL als casestudy	18
2.6 Taalverandering.....	20
2.6.1 Lexicale keuzes	21
2.6.1.1 Theorie uit gesproken talen	21
2.6.1.1.1 Code-switching/code-mixing als empirisch resultaat.....	21
2.6.1.1.2 Ontlening als empirisch resultaat.....	22
2.6.1.2 Theorie uit gebarentalen.....	23
2.6.1.2.1 Cross-modaal taalcontact: Gesproken talen x gebarentalen	23
2.6.1.2.2 Unimodaal taalcontact: Gebarentalen x gebarentalen	23
2.7 Ideologieën en lexicale keuzes.....	24
3. Achtergrond	26
4. VGT, IS of 'MIX-n-MATCH'? Wat taalportretten van Vlaamse dove jongeren ons vertellen over hun taalideologieën en taalattitudes	28
4.1 Onderzoeksvragen.....	28
4.2 Methodologie	29
4.2.1 Dataverzameling	29
4.2.1.1 Deelnemers	29
4.2.1.2 Taalportret	33
4.2.1.3 Focusgroepgesprek	34
4.2.2 Positionaliteit	35
4.2.2.1 Dataverzameling	35
4.2.2.2 Data-analyse	36
4.2.3 Thematische analyse	36
4.2.3.1 Analyseproces	37

4.3 Resultaten	40
4.3.1 Taalattitudes	42
4.3.1.1 Tegenover VGT	42
4.3.1.2 Tegenover IS.....	43
4.3.1.3 Tegenover 'MIX-n-MATCH'	44
4.3.2 Taalideologieën	45
4.3.3 Socio-demografische factoren	46
4.4 Discussie	48
4.4.1 Interpretatie van resultaten	48
4.4.2 Vergelijking met eerdere onderzoeken	50
4.4.3 Uitdagingen van het onderzoek	51
4.4.4 Beperkingen van het onderzoek.....	52
4.4.5 Relevantie van de resultaten.....	53
4.4.6 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	54
4.5 Conclusie.....	55
5. Lexicale keuzes van Vlaamse dove jongeren als spiegel van hun taalideologieën en taalattitudes?	57
5.1 Onderzoeksvragen	57
5.2 Methodologie	58
5.2.1 Dataverzameling	58
5.2.1.1 Primaire data	58
5.2.1.2 Secundaire data.....	59
5.2.1.3 Deelnemers	60
5.2.2 Analyse	64
5.2.2.1 Polylinguaal kader	64
5.2.2.2 Taalgebruiksgebaseerde benadering	65
5.2.2.3 Polylinguaal perspectief op taalgebruik.....	66
5.2.3 Ethische overwegingen	66
5.3 Resultaten	67
5.3.1 Lexicale keuzes	67
5.3.2 Communicatieve context van IS-gebaren	73
5.3.2.1 Setting	73
5.3.2.2 Deelnemersrelatie	73
5.3.3 Talige, socio-demografische achtergrond zender en ontvanger x lexicale keuzes	74
5.3.3.1 Talige achtergrond	74
5.3.3.2 Socio-demografische achtergrond	78
5.3.4 Taalideologieën x lexicale keuzes	84
5.3.4.1 Jongeren van wie taalideologieën gekend zijn.....	84
5.3.4.2 Jongeren van wie taalideologieën niet gekend zijn	85

5.4 Discussie	85
5.4.1 Interpretatie van de resultaten	85
5.4.1.1 IS-gebaren	85
5.4.1.2 De rol van setting en deelnemersrelatie	86
5.4.1.3 De rol van talige en socio-demografische achtergronden	86
5.4.1.4 De rol van taalideologieën	88
5.4.1.5 Overkoepelende interpretatie	89
5.4.2 Vergelijking met eerdere onderzoeken	89
5.4.3 Uitdagingen van het onderzoek	90
5.4.4 Beperkingen van het onderzoek	91
5.4.5 Relevantie van de resultaten	92
5.4.6 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	94
5.5 Conclusie	94
6. Conclusie	96
7. Bibliografie	98

1. Inleiding

In dit project “Taalideologieën, taalattitudes en lexicale keuzes in de Vlaamse Gebarentaal van dove jongeren in een context van toenemend internationaal gebarentaalcontact”, uitgevoerd door het Vlaams Gebarentaalcentrum (VGTC), wordt onderzocht hoe toenemend internationaal gebarentaalcontact, vaak via International Sign als lingua franca, de taalideologieën en taalattitudes van Vlaamse dove gebarentalige jongeren (16–30 jaar) vormgeeft en hoe deze opvattingen zich al dan niet in hun lexicon manifesteren.

De centrale onderzoeksvragen zijn:

1. Welke taalideologieën en taalattitudes uiten Vlaamse dove jongeren (16–30 jaar) ten aanzien van de Vlaamse Gebarentaal en International Sign in een context van toenemend internationaal gebarentaalcontact?
2. Welke gebaren die gangbaar zijn in communicatie via IS gebruiken jongeren in hun VGT?

Om deze vragen te beantwoorden, wordt het onderzoek uitgevoerd in twee opeenvolgende fasen. Tijdens de eerste fase wordt gefocust op de verkenning van taalideologieën en taalattitudes bij een gevarieerde subgroep van tien Vlaamse dove jongeren. Hierbij wordt onderzocht hoe zij ideologieën en attitudes ontwikkelen ten aanzien van International Sign (IS) en de Vlaamse Gebarentaal (VGT). De jongeren brengen hun talen- en communicatierepertoire visueel in kaart via taalportretten, die in een focusgroep worden besproken. Daarbij wordt gekeken hoe zij hun eigen taalgebruik en dat van anderen zien en benoemen, welke attitudes en ideologieën daarbij een rol spelen, en hoe deze samenhangen met hun persoonlijke en sociale achtergrond.

Om de samenhang tussen achtergrond enerzijds en taalideologieën en -attitudes anderzijds te kunnen onderzoeken, wordt in dit onderzoek bewust gekozen voor een groep jongeren met diverse profielen. Zo groeien/groeiden sommige jongeren op in gezinnen met dove ouders, anderen met horende ouders; sommigen volgen/volgden dovenonderwijs, anderen geïntegreerd onderwijs of een combinatie daarvan; enkelen zijn in België geboren, terwijl anderen zelf of hun ouders zijn verhuisd, waardoor thuis ook andere gesproken talen en/of gebarentalen worden/werden gebruikt. Daarnaast is er verschil in hun vriendengroepen en daardoor dus de mate waarin zij aan International Sign worden blootgesteld. Deze variatie biedt een belangrijk kader om de verbanden tussen ideologieën en attitudes enerzijds en persoonlijke en sociale context anderzijds, inclusief vriendengroepen, te begrijpen.

Uit de resultaten van de eerste fase worden hypothesen afgeleid over hoe de ideologieën en attitudes van de jongeren, samen met hun persoonlijke profielen en sociale netwerken, zich mogelijk manifesteren in hun lexicon. Deze hypothesen vormen de basis voor de tweede onderzoeksfase, waarin wordt nagegaan welke gebaren die gangbaar zijn in communicatie via IS daadwerkelijk door jongeren in hun VGT worden overgenomen.

Tijdens de tweede fase wordt, gebaseerd op het kader van *polylinguaging* en benaderd vanuit een taalgebruiksgebaseerd perspectief, het lexicale gedrag van een bredere groep jongeren onderzocht, waaronder enkele deelnemers uit de eerste fase. Hierbij wordt zowel gekeken naar welke IS-gebaren jongeren in hun VGT gebruiken, als getoetst of jongeren met een meer pragmatische taalideologie vaker aan *polylinguaging* doen en daardoor vaker gebaren uit andere gebarentalen, die gangbaar zijn in communicatie via IS, in hun VGT-producties opnemen.

Omdat taalgebruik vaak situationeel wordt aangepast en mogelijk een afspiegeling vormt van onderliggende ideologieën en attitudes, wordt tevens onderzocht hoe context en gesprekspartner het gebruik van deze gebaren beïnvloeden. Voor deelnemers die beide onderzoeksfasen hebben doorlopen, kan explicieter worden vastgesteld hoe eerder vastgestelde ideologieën en attitudes terugkomen in hun lexicon. Voor de overige deelnemers wordt deze koppeling verkennend gelegd op basis van de context waarin zij IS-gebaren gebruiken, zodat voorzichtig bredere hypothesen kunnen worden geformuleerd over de relatie tussen ideologieën, attitudes en lexicaal gedrag van Vlaamse dove jongeren.

Op basis van deze opzet is het rapport verdeeld in zes hoofdstukken. Na de inleiding, die de context en doelstellingen van het onderzoek schetst, biedt hoofdstuk 2 een uitgebreide literatuurstudie. Hoofdstuk 3 bouwt hierop voort en schetst de achtergrond waarin de resultaten van beide onderzoeksfasen worden geplaatst. Hoofdstuk 4 behandelt de eerste onderzoeksfase, getiteld “*VGT, IS of ‘MIX-n-MATCH’ Wat taalportretten van Vlaamse dove jongeren vertellen over hun taalideologieën en taalattitudes*”, met de focus op het in kaart brengen van taalideologieën en attitudes bij een gevarieerde subgroep van jongeren. Hoofdstuk 5 bouwt voort op de resultaten en hypothesen uit hoofdstuk 4 en bespreekt, onder de titel “*Lexicale keuzes van Vlaamse dove jongeren als spiegel van hun taalideologieën en taalattitudes?*”, hoe ideologieën en attitudes zich al dan niet manifesteren in het lexicaal gedrag van een bredere groep jongeren. In hoofdstuk 6 wordt, voortbouwend op de analyses uit hoofdstukken 4 en 5, een algemene conclusie gepresenteerd die een samenvattend besluit trekt over taalideologieën, taalattitudes en lexicale keuzes in de Vlaamse Gebarentaal van dove jongeren binnen een context van toenemend internationaal gebarentaalcontact. Achterin het rapport zijn de bibliografie en bijlagen opgenomen.

Zowel hoofdstuk 4 als hoofdstuk 5 zijn opgezet volgens een consistente structuur, waarbij elk hoofdstuk het specifieke onderzoek behandelt, van onderzoeksvragen en methodologie, via resultaten en discussie, tot de conclusie.

2. Literatuur

2.1 Vlaamse Gebarentaal

In België worden twee erkende gebarentalen gebruikt: de Vlaamse Gebarentaal (VGT) en de Langue des Signes de Belgique Francophone (LSFB). LSFB kreeg in 2003 een officiële erkenning, gevolgd door VGT in 2006 (Van Herreweghe et al., 2015; Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2009). Beide talen zijn voortgekomen uit een gezamenlijke Belgische Gebarentaal die tot halverwege de jaren zeventig in het hele land gangbaar was, al was het gebruik ervan vaak beperkt en minder zichtbaar in formele contexten zoals het onderwijs vanwege het oralistische beleid. De splitsing tussen de Vlaamse en Franstalige dovensgemeenschappen vond plaats in 1977, toen de nationale dovenorganisatie NAVEKADOS zich opsplitste in twee aparte federaties: de Franstalige Fédération Francophone des Sourds de Belgique (FFSB) en de Vlaamse Federatie van Vlaamse Dovenorganisaties (Fevlado, nu Doof Vlaanderen). Deze organisatorische scheiding zorgde ervoor dat er minder interactie was tussen de dovensgemeenschappen, wat leidde tot een verdere differentiatie van de gebarentalen (Van Herreweghe et al., 2015).

VGT wordt voornamelijk gebruikt in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en telt ongeveer 5.000 tot 6.000 dove gebruikers die het als eerste taal beheersen (Loots et al., 2003). VGT omvat vijf regionale varianten, die historisch gegroeid zijn rond de dovenscholen in West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg (De Weerd et al., 2003). Deze regionale spreiding zorgt voor aanzienlijke variatie binnen de taal. Door intensiever contact tussen de regio's en door het gebruik van VGT op televisie is er sprake van een spontaan proces van standaardisering. Toch blijven regionale verschillen bestaan. Daarnaast is er ook binnen de regio's variatie te zien, zowel op intralinguïstisch niveau – verschillen in de vorm en structuur van de taal zelf, zoals lexicon of grammatica – als op extralinguïstisch niveau, waarbij sociale of persoonlijke factoren (bijvoorbeeld leeftijd, opleidingsniveau of contact met andere talen) het taalgebruik beïnvloeden. Factoren zoals leeftijd, geslacht en sociale context beïnvloeden het gebruik van VGT, wat wijst op een rijke en dynamische taalgemeenschap (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2009).

LSFB wordt gebruikt in Wallonië en Brussel. Volgens een rapport van FFSB uit 2017 zijn er ongeveer 4.000 dove gebruikers, maar als je ook horende mensen meerekent die LSFB beheersen, zoals tolken en ouders van dove kinderen, loopt dat aantal op tot zo'n 25.000. Binnen LSFB bestaan zeven regionale varianten, waarvan vier in verschillende wijken van Brussel en drie verspreid over Wallonië (FFSB, 2017).

2.1.1 Lexicale kenmerken

In 1997 verwierp het toenmalige Fevlado een opgelegde standaardisatie en koos ervoor het natuurlijke standaardisatieproces van VGT te ondersteunen. Hoewel VGT officieel nog geen standaardtaal kent, is het standaardisatieproces gaande. De term 'VGT' wordt daarom

gebruikt als een overkoepelende benaming voor de verschillende regionale varianten (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2009).

Het lexicon van VGT kan, net als bij andere gebarentalen, worden onderverdeeld in een vast en een productief lexicon. Vaste gebaren (ook wel lexicale gebaren genoemd) zijn sterk geconventionaliseerd in vorm en betekenis en worden doorgaans in een woordenboek opgenomen (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2009). Productief lexicon daarentegen bestaat uit gebaren zonder vaste vorm en betekenis, en wordt meestal niet opgenomen in een woordenboek. Volgens Brennan (1990) ontstaat dit productief lexicon door het selecteren en combineren van elementen die samen een bepaald effect overbrengen. Dit lexicon wordt met andere woorden beschouwd als een bron van bouwstenen, waaronder handvormen en bewegingen, waarmee gebaarders ad hoc nieuwe gebaren kunnen maken, die (nog) niet tot het vaste lexicon behoren (Schermer & Harder, 2008).

Bij de documentatie van het vaste VGT-lexicon bleek - en blijkt nog steeds - dat er binnen bepaalde domeinen alsnog lexicale leemtes bestaan. Om deze op te vullen, werden door een werkgroep van Fevlado, nu Doof Vlaanderen (Doof Vlaanderen, 2017), taalkundigen en professionals uit het dovenonderwijs verschillende strategieën toegepast, zoals het ontleunen van gebaren uit andere gebarentalen, het samenstellen van nieuwe gebaren op basis van bestaande gebaren, het vingerspellen van concepten en het gebruik van productieve gebaren. Alvorens deze nieuwe gebaren aan het woordenboek VGT-Nederlands werden toegevoegd, werden ze eerst voorgelegd aan enkele dove VGT-gebruikers uit heel Vlaanderen en aan dove experts met specialistische kennis van een vakgebied. Deze vorm van goedkeuring speelt een belangrijke rol binnen het lexicalisatieproces van VGT, omdat de dovengemeenschap, in tegenstelling tot bij gesproken talen, de taalnorm bepaalt (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2009).

2.2 Dove gebarentalige jongeren in Vlaanderen

De Vlaamse dovengemeenschap bestaat uit zo'n 6.000 mensen die Vlaamse Gebarentaal beschouwen als hun eerste of voornaamste taal (Loots et al., 2003). Dat VGT de voorkeurstaal is voor dove gebarentaligen in Vlaanderen, betekent niet dat zij uitsluitend VGT kennen of gebruiken (De Meulder et al., 2017). Door moderne gehoorhulpmiddelen, betere toegang tot onderwijs en steeds meer internationale contacten (Friedner & Kusters, 2015, in De Meulder et al., 2017) hebben veel jonge dove gebruikers vaak meertalige vaardigheden in verschillende gebarentalen en gesproken talen (De Meulder et al., 2017).

Tegelijkertijd leidt de afname van traditionele taaloverdracht binnen dovenscholen en dovenclubs tot een groeiend aantal dove 'nieuwe gebarentaligen' die VGT pas later in hun leven leren (De Meulder & Murray, 2017, in De Meulder et al., 2017). Daarenboven neemt het aantal traditionele dove gebarentaligen, die VGT op jonge leeftijd via intergenerationele of sociale overdracht leerden, af (De Meulder et al., 2017).

De Vlaamse Gebarentaal ondervindt zo verstoorde overdrachtspatronen (De Meulder & Murray, 2017, in De Meulder et al., 2017). Meer dan 95% van de dove kinderen heeft horende ouders die geen gebarentaal gebruiken, waardoor VGT meestal niet binnen het gezin wordt doorgegeven (Mitchell & Karchmer, 2004, in De Meulder et al., 2017). Bovendien worden horende ouders vaak beïnvloed door de medische visie van de horende maatschappij en de technologische en geneeskundige evoluties die hen overspoelen (De Meulder et al., 2008). In minder dan 5% van de gevallen waarin een doof kind een gebarende ouder heeft, kan de taal thuis worden doorgegeven. Mede door negatieve ideologieën over gebarentalen kiezen echter ook niet alle dove ouders ervoor om met hun kinderen te gebaren (De Meulder et al., 2017).

De taalverwerving van Vlaamse Gebarentaal verloopt bij dove kinderen dus vaak atypisch. De meeste dove kinderen leerden VGT, voor zover zij deze taal verwerven, pas bij het naar school gaan, waardoor de schoolomgeving een grote invloed uitoefende op de evolutie van VGT (Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2009). Traditionele dovenscholen verliezen vandaag de dag echter hun functie. In Vlaanderen worden steeds meer dove kinderen individueel geïntegreerd in reguliere scholen, waar VGT momenteel niet als instructietaal wordt gebruikt en waar ze geen contact hebben met dove leeftijdsgenoten of volwassenen (De Meulder, 2016, in De Meulder et al., 2017). Omdat deze kinderen geen formeel onderwijs in VGT krijgen en vaak geen deel uitmaken van de dovencultuur, missen ze essentiële blootstelling aan een natuurlijke gebarentaalgemeenschap. Dit leidt mogelijk tot een beperkte ontwikkeling van taalbewustzijn bij dove kinderen in Vlaanderen.

2.3 Talenrepertoire van dove gebarentaligen

Dovengemeenschappen vormen van nature multimodale en meertalige omgevingen. Dove personen groeien op en functioneren in contexten waar meerdere talen, modaliteiten en communicatieve systemen naast elkaar bestaan en voortdurend met elkaar interageren. Zij gebruiken in uiteenlopende situaties gebarentalen, gesproken talen en geschreven taalvormen, vaak gecombineerd met andere semiotische middelen. Deze realiteit laat zien dat taalgebruik binnen dovengemeenschappen zelden strikt eentalig is, maar zich afspeelt binnen een continuüm van meertalige en multimodale praktijken (Kusters et al., 2020).

Kusters et al. (2020) benadrukken dat dove personen in hun communicatie multimodale en meertalige repertoires gebruiken, waarbij talen en modaliteiten flexibel worden ingezet afhankelijk van sociale en contextuele factoren. In deze visie is meertaligheid geen optelsom van afzonderlijke talen, maar een dynamische praktijk van bewegen tussen en combineren van verschillende semiotische middelen.

Binnen deze kaders kan taalcontact worden opgevat als een logisch en continu gevolg van de aanwezigheid van meerdere talen en modaliteiten. Waar meertaligheid verwijst naar het gebruik van meerdere talen en modaliteiten in een gemeenschap, richt taalcontact zich op de interacties en consequenties die voortkomen uit deze dynamische meertalige realiteit.

2.3.1 Taalcontact

Taalcontact binnen dovengemeenschappen manifesteert zich op twee manieren: cross-modaal, wanneer een gebarentaal in contact komt met een gesproken taal, en unimodaal, wanneer twee visuele modaliteiten met elkaar interageren, bijvoorbeeld wanneer twee (of meer) gebarentalen of een gebarentaal en International Sign met elkaar in contact komen. Hoewel beide vormen voorkomen, richt het merendeel van het bestaande onderzoek zich op de cross-modale interactie tussen gebarentalen en gesproken talen (Adam et al., 2012). Het unimodale taalcontact is daarentegen lange tijd onderbelicht gebleven, al neemt de aandacht daarvoor de laatste jaren duidelijk toe.

In het vroege onderzoek naar unimodaal taalcontact lag de focus vooral op grensregio's en tweetalige dovengemeenschappen. Zo bestudeerde Quinto-Pozos (2002, 2007, 2008) het contact tussen American Sign Language (ASL) en Lengua de Señas Mexicana (LSM) in de grensgebieden van Texas, terwijl Stamp en Jaraisy (2021) de interactie beschreven tussen Israeli Sign Language (ISL) en Kufr Qassem Sign Language (KQSL) binnen een tweetalige gemeenschap in Israël. In recentere studies verschuift de aandacht naar taalcontact tussen geografisch verder verspreide dovengemeenschappen, waarbij migratie (Kusters & Lucas, 2022), maar vooral internationale mobiliteit (Kusters et al., 2024), een centrale rol speelt.

Dove personen die zich over landsgrenzen heen verplaatsen, gebruiken en leren vaak meerdere talen – lokale of nationale gebarentalen, en lingua francas zoals International Sign (IS) en American Sign Language (ASL) (Kusters et al., 2024). Daardoor groeit ook de belangstelling voor interacties tussen deze lingua francas en nationale gebarentalen. Zo analyseerden McKee en McKee (2020) de dynamiek tussen New Zealand Sign Language (NZSL) en ASL, en onderzocht ook Hoyer (2007) het contact tussen IS en de Albanese Gebarentaal.

Naast het gebruik van lingua francas leren mobiele dove personen vaak ook (de basis van) de gebarentaal van het gastland, wat eveneens taalcontact bevordert tussen geografisch verspreide gemeenschappen (Kusters et al., 2024). Niet alleen fysieke mobiliteit, maar ook digitale communicatie vergroot deze mogelijkheden. Onderzoekers besteden daarom steeds meer aandacht aan *virtual deaf spaces* – online omgevingen, zoals sociale media en digitale platforms, waar dove gebruikers over nationale grenzen heen communiceren, informatie uitwisselen en nieuwe vormen van gemeenschap ontwikkelen (Kusters et al., 2024; İlkbaşaran, 2015).

2.3.2 International Sign

International Sign (IS) is een visuele communicatiemethode die ontstaat wanneer dove personen met verschillende gebarentalige achtergronden elkaar ontmoeten. In internationale contexten functioneert het vaak als pragmatische lingua franca, waardoor communicatie mogelijk wordt ondanks het ontbreken van een volledig gedeelde gebarentaal (Hiddinga & Crasborn, 2011; Kusters, 2021). Het gebruik van IS vraagt flexibiliteit. Gebruikers combineren gebaren

uit verschillende gebarentalen met vingerspelling en gesproken componenten, veelal uit het Engels, maar afhankelijk van hun achtergrond ook andere talen, en stemmen hun keuzes zo voortdurend af op gesprekspartners en de situatie (Kusters, 2024; Moriarty & Kusters, 2021). Moriarty en Kusters (2021) beschrijven dit proces als kalibratie, waarbij communicatiemiddelen continu worden afgestemd en bijgesteld. Dit proces omvat zowel linguïstische als sociale en ethische aspecten. Door kalibratie kunnen dove gebruikers respect, inclusie en verbondenheid tonen, bijvoorbeeld door nieuwe gebaren of gesproken componenten te leren en hun strategieën bewust aan te passen aan anderen (Canagarajah, 2013, in Moriarty & Kusters, 2021).

Het lexicon van International Sign is dynamisch en sterk contextafhankelijk en wordt voortdurend aangepast aan de personen met wie en de situatie waarin het wordt gebruikt, waarbij een voorkeur bestaat voor iconische en algemeen herkenbare gebaren (Kusters, 2024). Onderzoekers onderscheiden doorgaans twee vormen van IS. De conventionele vorm maakt gebruik van gelexicaliseerde gebaren, vaak ontleend aan ASL en BSL (Whynot, 2016), en wordt in veel gevallen door één persoon ingezet om informatie aan een groep over te brengen, zoals bij internationale conferenties. Deze vorm is relatief gestandaardiseerd. Daarnaast bestaat er ook een spontane variant, ook wel *cross-signing* genoemd, die ontstaat bij eerste ontmoetingen tussen dove personen zonder gedeelde gebarentaal, waarbij betekenis gezamenlijk wordt geconstrueerd door voortdurende afstemming en onderhandeling (Zeshan, 2015).

De manier waarop IS wordt benoemd en beschreven hangt nauw samen met deze verschillen in vorm en gebruik. Rathmann en Müller de Quadros (2022) zien IS bijvoorbeeld als een volwaardige taal en spreken van *International Sign Language* (IntSL), terwijl Hiddinga en Crasborn (2011) de term *international sign* - zonder hoofdletters - gebruiken en de nadruk leggen op de sociale functies van visuele communicatie. Kusters (2024) hanteert een overkoepelend perspectief en beschouwt *International Sign* - met hoofdletters - als een continuüm dat zowel *cross-signing* als *IntSL* omvat.

Hoewel IS functioneel wordt erkend door organisaties zoals de *World Federation of the Deaf* (WFD) en de Verenigde Naties (VN), blijft de formele status van de taal onderwerp van discussie, vooral vanwege het ontbreken van standaardisatie en de sterke contextafhankelijkheid, wat formele erkenning bemoeilijkt (Kusters, 2020). Tegelijkertijd neemt het aantal mensen dat IS leert via online platforms zoals YouTube en sociale media wel gestaag toe (Kusters, 2021).

2.4 Ideologieën, taalattitudes en taalplanning

Taalideologieën en taalattitudes van taalgebruikers vormen de schakel tussen taalcontact en taalgebruik (Kusters et al., 2020; Krausneker, 2015; Hill, 2012). Wat mensen denken dat taal kan doen - taalideologie, is namelijk onlosmakelijk verbonden met hoe ze taal in de praktijk gebruiken - taalpraktijk (Kusters et al., 2020).

Hoewel er veel onderzoek is gedaan naar taalattitudes en taalideologieën bij gesproken talen, staat dit onderzoek naar gebarentalen nog in de kinderschoenen (Kusters et al., 2020). Tot nu toe ligt de focus vooral op hoe dominante opvattingen over gesproken talen de status van gebarentalen ondermijnen, waarbij gebarentalen vaak worden gezien als minderwaardig of ‘onvolledig’. Er is echter weinig bekend over hoe dove subgroepen zelf kijken naar hun eigen taalvariëteiten en die van anderen, en welke betekenissen zij aan deze verschillen geven. Onderzoek naar deze interne taalattitudes en taalideologieën is evenwel nodig om beter te begrijpen hoe identiteiten en taalgebruik zich binnen dovensgemeenschappen ontwikkelen (Kusters et al., 2020; Hill, 2015).

In de literatuur wordt een onderscheid gemaakt tussen taalattitudes en taalideologieën, al overlappen de begrippen deels. In *Deaf Studies* en onderzoek naar gebarentalen wordt de term taalideologieën vaker gebruikt dan taalattitudes (Kusters et al., 2020). Taalattitudes verwijzen naar individuele houdingen ten opzichte van een taal, een variëteit of de mensen die de taal gebruiken, ook wel het *attitude object* genoemd (Kroskrity, 2000, in Hill, 2015). Ze bieden daarmee inzicht in hoe groepen binnen en tussen taalgemeenschappen met elkaar omgaan en hoe taal sociale verhoudingen weerspiegelt (Garrett, 2010, in Hill, 2015). Taalattitudes kunnen worden uitgesplitst in drie componenten, die elk een ander aspect van de houding belichten (Krausneker, 2015):

1. Affectief – gevoelens tegenover het object.
2. Cognitief – gedachten, overtuigingen of kennis over het object.
3. Conatief of gedragsmatig – de neiging om op een bepaalde manier te handelen of reageren ten opzichte van het object.

Een belangrijk inzicht hierbij is dat taalattitudes niet altijd overeenkomen met iemands effectieve taalgedrag. Zo kan iemand aangeven een bepaalde taal positief te waarderen, maar in de praktijk toch anders handelen wanneer hij of zij effectief met sprekers van die taal in contact komt (Krausneker, 2015). Attitudes zijn dus geen perfecte voorspellers van gedrag, maar ze kunnen wel inzicht geven in bredere sociale patronen en taalideologieën. Taalideologieën bieden een breder en contextueler perspectief, omdat ze overtuigingen, emoties en praktijken omvatten, en laten zien hoe wat mensen over taal denken samenhangt met hoe ze die taal gebruiken en welke sociale betekenissen ze eraan toekennen (Kusters et al., 2020).

Taalideologieën zijn dus breder gedeelde opvattingen en overtuigingen binnen een gemeenschap over taal, taalgroepen en de sociale waarde van taalvariatie (Kroskrity, 2000). Daarbij spelen ook emoties, praktische handelingen en zelfs beleidskeuzes een rol. Taalideologieën kunnen bijvoorbeeld bepalen welke variëteiten als ‘correct’ worden gezien, wie wel of niet tot een gemeenschap behoort en hoe grenzen tussen groepen worden vastgesteld (Kusters et al., 2020). In vergelijking hiermee zijn attitudes persoonlijker en concreter, terwijl ideologieën eerder gedeeld en diepgaander zijn, en de basis vormen waaruit attitudes voorkomen (Kroskrity, 2000).

Binnen dovengeenschappen kunnen taalideologieën gaan over uiteenlopende thema's (Kusters et al., 2020; Hill, 2012), zoals:

- de verhouding tussen gebarentalen en gesproken talen;
- hiërarchie tussen verschillende variëteiten van dezelfde gebarentaal;
- discussies over naamgeving van gebarentalen en hun status;
- de rol van vingerspelling, mondbeelden en gebaren in communicatie;
- het beeld van ASL als een 'imperialistische' taal.

Ook hierbij is het belangrijk op te merken dat ideologie en praktijk elkaar soms tegenspreken. Zo kan iemand bijvoorbeeld zeggen dat alle gebarentalen gelijkwaardig zijn, maar in de praktijk toch een voorkeur geven aan een bepaalde gebarentaal of deze dominant gebruiken (Kusters et al., 2020).

2.4.1 Attitudes t.o.v. gebarentalen

Binnen dovengeenschappen ontwikkelen mensen hun eigen ideeën over hun gebarentaal en identiteit, maar deze ideeën staan niet volledig los van de bredere maatschappelijke opvattingen daarover. Onderwijsbeleid, publieke opinies en de manier waarop gebarentalen worden gewaardeerd, spelen dan ook een belangrijke rol in hoe attitudes onder dove mensen vorm krijgen (Hill, 2015). Zo ontstaat er een voortdurende wisselwerking, waarbij maatschappelijke ideologieën beïnvloeden hoe gebarentalen door dove mensen worden gezien. Zij nemen deze ideeën deels over en ontwikkelen tegelijkertijd hun eigen attitudes.

Zo hebben gebarentalen onder dove mensen zelf een hoog 'verborgen prestige'. De taal wordt namelijk gezien als symbool van identiteit, verbondenheid en menselijkheid. Net als bij andere taalgemeenschappen bestaan er gedeelde waarden, tradities en communicatiepraktijken (Leigh, 2009, in Hill, 2015). Tegelijkertijd heerst er hiërarchie, zo geniet ASL bijvoorbeeld meer prestige, terwijl mengvormen zoals *contact signing* - met invloeden vanuit verschillende gebarentalen - of *Signed English* - met invloed vanuit het (gesproken) Engels - vaak negatiever beoordeeld worden (Hill, 2015). Een ander voorbeeld is *Black ASL*, waarbij raciale en historische factoren hebben geleid tot systematische taalvariatie die pas recent erkenning krijgt (McCaskill et al., 2011, in Hill, 2015). Hill laat zien dat factoren zoals etniciteit, generatie en opleidingsachtergrond beïnvloeden hoe gebaren worden beoordeeld en welke variëteiten als 'zuiver' of 'correct' worden gezien. Zo kunnen oudere zwarte dove gebarentaligen bijvoorbeeld een neutrale of positieve attitude hebben tegenover *Signed English*, terwijl jongere witte dove gebarentaligen dit juist als 'niet-ASL' bestempelen.

De afgelopen jaren is er meer aandacht gekomen voor deze taalattitudes binnen dovengeenschappen, maar onderzoek naar hoe dove mensen zelf linguïstische variatie in hun gebarentaal ervaren en beoordelen blijft schaars. Vooral variatie die ontstaat door factoren zoals

leeftijdsverschillen of taalcontact, en de ideologische processen die daaraan ten grondslag liggen, zijn tot nu toe onvoldoende onderzocht (Snoddon & De Meulder, 2020).

2.4.2 Attitudes t.o.v. Vlaamse Gebarentaal

In de jaren 1980 beschouwde de Vlaamse dovensamenleving gesproken Nederlands als de dominante taal, die later ook wel als de ‘hoge’ taal werd aangeduid, terwijl Vlaamse Gebarentaal als de daarmee tegenoverliggende ‘lage’ variëteit werd gezien (Loncke, 1983). Variëteiten zoals Nederlands met Gebaren werden als waardevoller beoordeeld, terwijl VGT¹ met haar eigen grammatica vaak als minderwaardig werd beschouwd. Pogingen tot standaardisering, documentatie en taalplanning richtten zich destijds vooral op het meer op Nederlands laten lijken van VGT, in plaats van de taal als zelfstandige taal te erkennen (Loncke, 1983).

In de jaren 1990 versterkten de onderdrukking van gebarentaal en het dominante medisch model van doofheid dit gevoel van minderwaardigheid. Veel dove mensen zagen hun eigen taal als inferieur en schaamden zich ervoor. Niet iedereen was overtuigd van de waarde van VGT als volwaardige taal, wat leidde tot ambivalente houdingen binnen de gemeenschap. VGT werd voornamelijk binnen de dovensamenleving gebruikt en speelde nauwelijks een rol in het bredere maatschappelijke leven (Boonen, Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2004).

Onderzoek rond de eeuwwisseling laat zien dat attitudes in die tijd langzaam begonnen te veranderen. Verhelst (2003, in Van Herreweghe, De Meulder & Vermeerbergen, 2016) kwam tot de bevinding dat VGT beter werd geaccepteerd in dagelijkse communicatie, al bleef kennis over de taal en de dovensamenleving beperkt.

Op 26 april 2006 werd VGT officieel erkend door het Vlaams Parlement, wat een belangrijke mijlpaal betekende voor de taal en de dovensamenleving. De erkenning verhoogde de zichtbaarheid en de maatschappelijke positie van VGT, en bood mogelijkheden voor beleidsmatige invloed en structurele ondersteuning. Dit had ook een positieve impact op hoe dove mensen naar hun taal keken. Anders dan voorheen gebruikten alle mensen die deelnamen aan interviews in 2014 bijvoorbeeld de term ‘Vlaamse Gebarentaal’. Bijna allen beschouwden VGT als volwaardig en zagen zichzelf als lid van een taalkundige minderheid in plaats van als gehandicapt. Dove mensen waren trots op hun gebarentaal en stelden dit boven gesproken taal, hoewel kennis over de dovensamenleving nog beperkt bleef (Van Herreweghe, De Meulder & Vermeerbergen, 2016).

Recent onderzoek toont dat sommige participanten inschatten dat een deel van de gemeenschap waarde hecht aan VGT als gemeenschappelijke taal en deze actief wil promoten, terwijl anderen van mening zijn dat slechts enkelen het behoud van VGT steunen en een groot deel onverschillig is of communicatie in het Nederlands verkiest (Soetemans et al., 2024).

1 In het onderzoek van Loncke (1983) werd wat we nu Vlaamse Gebarentaal noemen, nog aangeduid als Vlaams-Belgische Gebarentaal. Pas in 2001 werd officieel besloten de gebarentaal die in Vlaanderen gebruikt wordt, de naam Vlaamse Gebarentaal te geven (Boonen, Van Herreweghe & Vermeerbergen, 2003).

Hoewel de erkenning over het algemeen dus heeft bijgedragen aan een positievere houding en een grotere zichtbaarheid van VGT, blijft de taal onder druk staan. Factoren zoals het gebruik van cochleaire implantaten, beperkte politieke steun, negatieve attitudes van horende mensen en afnemende interesse in de taal bij jongere dove mensen zorgen voor onzekerheid over de toekomst van de taal. Tegelijkertijd heeft de erkenning wel positieve effecten gehad op individueel niveau, zo ervaren sommige VGT-taligen meer trots, betere toegang tot diensten in VGT en een positievere houding van horenden bij communicatie in VGT vergeleken met vroeger (Soetemans et al., 2024).

De evolutie van attitudes ten opzichte van VGT laat zo een duidelijke verschuiving zien, gaande van een lage, stigmatiserende status in de jaren 1980, via ambivalente en deels verbeterde houdingen rond 2000, naar formele erkenning en overwegend positieve, hoewel nog deels verdeelde, attitudes in 2024. Deze veranderingen worden beïnvloed door zowel maatschappelijke normen en beleid als door de ideologieën en percepties binnen de dovengemeenschap zelf.

2.4.3 Attitudes t.o.v. gevolgen van taalcontact

Binnen de Nieuw-Zeelandse dovengemeenschap wordt de invloed van globalisering en daarmee internationaal gebarentaalcontact op de taal duidelijk ervaren, maar deze wordt over het algemeen niet als een bedreiging voor de vitaliteit van de taal gezien. Dit contrasteert met officiële classificaties, waarin NZSL vaak als kwetsbaar wordt bestempeld. Het verschil kan worden verklaard door uiteenlopende opvattingen over wat een taal is. Waar officiële metingen uitgaan van talen met vaste grenzen, zien leden van de NZSL-gemeenschap taal eerder als een dynamisch en geleidelijk veranderend systeem dat geregeld mengt met andere talen. Vanuit dit perspectief kan een zekere mate van hybriditeit en verandering de taal juist levendig en betekenisvol houden. Hoewel er spanning kan bestaan tussen het voortdurende taalcontact en de wens om de eigen taal als uniek en herkenbaar te behouden, weet de NZSL-gemeenschap deze tegenstellingen doorgaans goed te verzoenen. Beide perspectieven vormen namelijk samen de basis voor hoe gebruikers nadenken over de toekomst en de identiteit van hun taal (McKee & McKee, 2020).

In sommige gemeenschappen bestaat er meer terughoudendheid om gebaren uit andere gebarentalen over te nemen, vooral wanneer hun eigen taal al bestaande alternatieven heeft. Zo leidde in Albanië de opkomst van gebaren uit International Sign tot ideologische discussies over de vraag of deze nieuwe gebaren wel geïntegreerd moesten worden in de taal, en hoe dit te combineren viel met het beschermen en versterken van de Albanese Gebarentaal (Hoyer, 2007).

Generatieverschillen en mate van blootstelling aan internationaal gebarentaalcontact spelen hierbij ook een belangrijke rol. Jongere gebruikers en mensen die veel contact hebben met andere gebarentalen, bijvoorbeeld via online platforms, maar ook via face-to-face interactie, nemen vaker ASL-gebaren en vingerspelling over. Voor sommigen zijn deze gebaren namelijk

aantrekkelijk en praktisch, terwijl anderen ze juist minder authentiek vinden en ze zien als een bedreiging voor de eigen taaltraditie (McKee & McKee, 2020).

Lexicale veranderingen als gevolg van internationaal gebarentaalcontact beïnvloeden zo niet alleen de woordenschat, maar ook hoe mensen hun taal en gemeenschap zien. In het geval van NZSL kan taalcontact dus enerzijds worden gezien als een bron van vitaliteit en anderzijds als een mogelijke uitdaging voor het behoud van de nationale taalidentiteit (McKee & McKee, 2020).

2.5 Interactie tussen taalideologie, taalplanning en taalpraktijk

De begrippen taalideologie, taalplanning en taalpraktijk hangen nauw met elkaar samen en moeten begrepen worden als onderdelen van één dynamisch proces (Mouvet et al., 2013). Waar taalideologie verwijst naar de overtuigingen en aannames die mensen over taal hebben (Kroskrity, 2000), vormt taalplanning de bewuste, expliciete vertaling van (delen van) die ideologie in concrete taalkeuzes en beweegredenen (Spolsky & Shohamy, 2000, in Mouvet et al., 2013). Taalpraktijk verwijst vervolgens naar het feitelijke taalgebruik dat in sociale interactie plaatsvindt.

Deze drie niveaus beïnvloeden elkaar voortdurend. Taalideologieën bepaalt vaak taalplanning, d.w.z. hoe mensen over hun eigen taalgedrag spreken of welke keuzes ze hoe rechtvaardigen, terwijl dagelijkse taalpraktijken op hun beurt bestaande ideologieën kunnen bevestigen of juist ondergraven. Dit spanningsveld tussen overtuiging, intentie en gedrag illustreert hoe taalideologieën niet altijd volledig doorwerken in de praktijk, en hoe praktijken op hun beurt ideologische overtuigingen kunnen veranderen. Op die manier vormt taalplanning een brug tussen de onderliggende ideologieën en attitudes enerzijds, en de zichtbare taalpraktijk anderzijds. Het laat namelijk zien hoe overtuigingen en gevoelens over taal zich vertalen in concrete keuzes, en hoe deze keuzes vervolgens tot uiting komen in de praktijk.

Taalattitudes kunnen in dit model beschouwd worden als individuele uitdrukkingen van taalideologieën - ze weerspiegelen persoonlijke houdingen en gevoelens die voortkomen uit breder gedeelde overtuigingen, maar vormen geen afzonderlijke component binnen deze dynamiek (Kroskrity, 2000).

2.5.1 NZSL x ASL als casestudy

Een gelijkaardig spanningsveld is zichtbaar binnen de Nieuw-Zeelandse gebarentaalgemeenschap. Ideologisch willen veel gebruikers van NZSL hun taal beschermen als een aparte taal met een eigen identiteit, los van andere gebarentalen. In de praktijk gebruiken velen echter een flexibel, eerder hybride taalrepertoire waarin gebaren uit andere talen, zoals ASL, spontaan geïntegreerd worden (McKee & McKee, 2020). Zelfs gebruikers die expliciet tegen

het overnemen van buitenlandse gebaren zijn, passen deze vaak onbewust toe in hun dagelijks taalgebruik. Onderzoek toont bovendien aan dat veel NZSL-gebruikers zich niet bewust zijn van de oorsprong of herkomst van gebaren. Gebaren die onderzoekers als ontleningen uit ASL classificeren, worden door de gemeenschap doorgaans ervaren als natuurlijke variatie binnen NZSL. Zo blijft het idee van een unieke taal belangrijk op ideologisch niveau, terwijl de dagelijkse praktijk hybride en dynamisch is. Dit voorbeeld illustreert hoe taalideologie, taalplanning en taalpraktijk elkaar wederzijds beïnvloeden en soms met elkaar in spanning staan.

2.5.2 IS als casestudy

International Sign biedt een unieke lens om taalideologieën en attitudes in internationale communicatie te bestuderen. IS wordt gebruikt in ontmoetingen tussen dove mensen met verschillende gebarentalen, en de manier waarop het wordt geproduceerd en geïnterpreteerd, varieert sterk afhankelijk van sociale, culturele en linguïstische contexten. Gebruikers van IS hebben uiteenlopende opvattingen over wat ‘correct’ of wenselijk is. Zo hanteren sommige deelnemers een pragmatische ideologie en zien elk gebaar of strategie die begrip bevordert als acceptabel, terwijl anderen een ideaalbeeld van IS nastreven als een meer iconische, relatief zuivere taal, vrij van dominante invloeden zoals ASL of gesproken talen. De ideologieën rond IS zijn nauw verbonden met de mate van gebruik van lexicon uit nationale gebarentalen, ASL, en mondbewegingen of vingerspelling uit gesproken talen zoals het Engels. Sommige gebruikers passen deze elementen aan, terwijl anderen ze proberen te vermijden. Iconiciteit en expressieve gezichtsuitdrukkingen worden vaak gezien als kernkenmerken van IS, maar culturele verschillen in interpretatie kunnen leiden tot misverstanden of debat over wat als conventioneel of adequaat wordt beschouwd. Tegelijkertijd beïnvloeden deze ideologische houdingen de emotionele ervaring van IS en dus de affectieve attitude, wat wil zeggen dat het gevoelens van blijheid, verbondenheid en globale gemeenschap kan oproepen, maar het gebruik van gestandaardiseerde vormen kan ook als exclusief, elitair of zelfs onderdrukkend worden ervaren. Gebruikers heroverwegen daarom hun gebruik van ASL, Engels of iconische strategieën vaak na interacties. Zo laat IS als case study zien hoe in meertalige of internationale contexten ideologieën en attitudes het taalgebruik sturen, en hoe taalpraktijken op hun beurt ook deze ideologieën en attitudes vormgeven. Beide zijn daarbij nauw met elkaar verweven (Kusters, 2018).

2.5.3 TSL x CSL als casestudy

Het onderzoek van Hofer (2020) over dove Tibetanen in Lhasa laat zien hoe taalattitudes en ideologieën ontstaan binnen het bredere sociale, politieke en onderwijslandschap. Haar studie van het fenomeen dat gebaarders *neither-goat-nor-sheep-sign* (*ra-ma-luk lak-da*) of nieuwere varianten zoals *goat-sheep-mixed-sign* (*ra-luk-lak-dré*) noemen, toont dat ideologieën over taal niet alleen gaan over welke gebaren men gebruikt, maar diep verweven zijn met sociale relaties, mobiliteit, onderwijservaringen en staatsbeleid.

Dove Tibetanen in Lhasa gebruiken twee gebarentalen, namelijk de Tibetaanse Gebarentaal (TSL) en de Chinese Gebarentaal (CSL). Individuele dove Tibetanen verschillen sterk in hun beheersing en gebruik van deze talen. Sommigen zijn TSL-dominant, anderen CSL-dominant, en sommigen combineren beide op momenten die voor hen communicatief het meest efficiënt zijn.

Het samenspel tussen TSL en CSL heeft geleid tot een mengvorm die soms spottend of pragmatisch wordt beschreven als een vorm van gebaren die ‘noch het een, noch het ander’ lijkt. Binnen de gemeenschap bestaan verschillende ideologische houdingen. Een deel van de TSL-dominante gebaarders volgt een ideaal van taalpurisme, waarbij TSL als eigen lokale vorm van communicatie wordt gewaardeerd en er bezorgdheid wordt uitgedrukt over het toenemende gebruik van CSL-elementen. Tegelijkertijd blijkt uit Hofers data dat ook puristische gebaarders in de praktijk regelmatig CSL-lexicon gebruiken wanneer dat communicatief nuttig is.

Daarnaast is er een pragmatische benadering die uitgaat van flexibiliteit. Gebaarders combineren dan TSL en CSL afhankelijk van hun gesprekspartner, de situatie of de beschikbaarheid van een bruikbaar gebaar. Hier ligt de focus op wederzijds begrip en toegankelijkheid, eerder dan op het trekken van duidelijke grenzen tussen de twee talen.

Een derde houding komt voor bij CSL-dominante dove Tibetanen, vaak jongeren die via het schoolsysteem een volledige schoolloopbaan in CSL hebben doorlopen. Sommigen van hen zien CSL als de vanzelfsprekende, nationale norm en waarderen de toegang tot onderwijs en mobiliteit die het hen heeft geboden. Voor hen heeft TSL minder functionele relevantie, hoewel sommige van deze gebaarders wel interesse tonen in het leren van (meer) TSL.

Hofer toont dat deze ideologische standpunten niet strikt samenhangen met daadwerkelijk taalgebruik. TSL-dominante gebaarders die purisme voorstaan gebruiken toch CSL-elementen, terwijl CSL-dominante gebaarders soms TSL-gebaren oppikken, vooral in sociale netwerken waarin beide groepen elkaar ontmoeten. Hierdoor blijkt dat overtuigingen en taalpraktijken niet altijd parallel lopen.

Sociale factoren spelen daarbij een belangrijke rol. Leeftijd, opleidingsachtergrond, deelname aan TDA-activiteiten, contact met dove Tibetanen vanuit school, en geografische mobiliteit beïnvloeden welke gebaren geleerd, gebruikt en gewaardeerd worden. Bovendien benoemt Hofer dat communicatie niet alleen gebaseerd is op TSL en CSL. Dove Tibetanen maken namelijk ook veel gebruik van wat zij *spontaneous sign* (*rang-jung lak-da*) noemen - een gedeeld repertoire van lokale gebaren en iconische expressies dat niet tot één van beide gebarentalen behoort.

Op het vlak van taalplanning blijkt bovendien dat dit zowel *top-down* via overheidsbeleid gebeurt als, *bottom-up* via de Tibetaanse Dovenvereniging (TDA), die TSL documenteerde en promootte, al zijn deze *bottom-up* initiatieven sinds 2014 sterk beperkt door overheidskaders. Nieuwe lexicale innovaties zoals *ra-luk-lak-dré* (*goat-sheep-mixed-sign*)

en *gya-bö-lak-dré* (*Chinese-Tibetan-sign-mixed*) laten zien dat taal niet alleen communicatief is, maar ook identiteit, culturele verbondenheid en agency uitdrukt.

Het onderzoek van Hofer (2020) laat zien dat taalideologieën meerdere functies vervullen, omdat ze culturele oriëntaties en sociale identiteiten uitdrukken, maar ook beïnvloeden hoe mensen pragmatisch communiceren. Onder invloed van onderwijsbeleid, politieke gevoeligheden rond Tibetaanse taal en cultuur, en veranderende sociale netwerken ontstaan zo hybride, flexibele taalpraktijken waarvan de grenzen voortdurend in beweging zijn. Uiteindelijk draait het niet alleen om welke gebarentaalvariant er gebruikt wordt, maar ook om de betekenissen en waarden die gebaarders eraan verbinden.

2.6 Taalverandering

Taalveranderingen kunnen voortkomen uit interne taalontwikkelingen, maar worden vaak versterkt door externe factoren, zoals maatschappelijke verschuivingen en taalcontact (Baker et al., 2016). Een duidelijk voorbeeld van maatschappelijke verandering is de afname van regionale dovenscholen, in samenhang met de opkomst van inclusief onderwijs. Dit heeft de intergenerationele overdracht van gebarentalen bemoeilijkt (De Meulder & Murray, 2017 in De Meulder et al., 2017) en beïnvloedt de linguïstische diversiteit binnen de gemeenschap, waarbij jongere gebaarders doorgaans minder regionale variatie vertonen dan oudere generaties (Stamp, 2015; Stamp et al., 2014).

Naast maatschappelijke factoren speelt taalcontact een belangrijke rol in taalverandering, zowel tussen gebarentalen onderling als tussen gebarentalen en gesproken talen (Baker et al., 2016). Dergelijk contact kan veranderingen teweegbrengen op verschillende niveaus van de taal, waaronder fonologie, lexicon, syntaxis en discours (Bayley, Schembri & Lucas, 2015). Leeftijd fungeert hierbij als een belangrijke sociale variabele, omdat generatieverschillen laten zien hoe taal zich aanpast aan veranderende contexten. Zoals Crowley (1997, in McKee & McKee, 2022) opmerkt, is het bij talen zonder geschreven traditie moeilijk om historisch gebruik precies vast te stellen, maar verschillen tussen generaties maken diachrone verandering indirect zichtbaar.

Volgens Thomason en Kaufman (2001) wordt taalverandering door contact met andere talen gedefinieerd als elke talige verandering die minder waarschijnlijk zou zijn opgetreden zonder contact met een andere taal. Dergelijke veranderingen kunnen op twee manieren plaatsvinden: systeemveranderend (*system-altering*), waarbij de grammaticale structuur van de taal wordt aangepast, of systeembehoudend (*system-preserving*), waarbij bijvoorbeeld lexicon uit de andere taal worden overgenomen zonder dat de structuur verandert (Aikhenvald, 2006). Volgens Winford (2003) kan taalcontact zich uiten in behoud van de eigen taal (*language maintenance*), in verschuiving naar een andere taal (*language shift*) of in het ontstaan van een nieuwe taal (*language creation*).

2.6.1 Lexicale keuzes

Een van de belangrijkste niveaus waarop taalverandering zichtbaar wordt, is het lexicale niveau. Veranderingen op dit vlak kunnen voortkomen uit contact tussen verschillende gebarentalen, maar ook uit interactie tussen gebarentalen en gesproken talen. Om dergelijke contactfenomenen goed te kunnen begrijpen, wordt vaak aangesloten bij inzichten uit onderzoek naar gesproken talen, waar deze verschijnselen al uitgebreid zijn bestudeerd.

In wat volgt wordt daarom eerst een overzicht geboden van relevante literatuur over contactfenomenen in gesproken talen, alvorens in te gaan op contact tussen gebarentalen en gesproken talen en tussen gebarentalen onderling. Binnen dit onderzoeksveld circuleren uiteenlopende termen en definities, die variëren naargelang auteur, theoretische invalshoek en tijdperk, en mede afhangen van de vraag of het onderzoek zich richt op gesproken talen of gebarentalen. Begrippen als code-switching, code-mixing en *borrowing* of ontleening worden dan ook niet altijd op dezelfde manier gebruikt (Beardsmore, 1986).

2.6.1.1 Theorie uit gesproken talen

2.6.1.1.1 Code-switching/code-mixing als empirisch resultaat

Code-switching en code-mixing zijn beide termen die verwijzen naar het gebruik van meerdere talen door twee- of meertalige sprekers, maar de exacte definities en toepassingen lopen in de literatuur door elkaar.

Code-switching wordt doorgaans gedefinieerd als het wisselen tussen twee of meer talen binnen een gesprek, wat kan plaatsvinden tussen zinnen of uitingen - inter-sententieel - of binnen één zin - intra-sententieel. Poplack (1980, 1983) benadrukt dat dit gebeurt op een manier die consistent is met de morfologische en syntactische regels van elke taal, terwijl Myers-Scotton (1993) het fenomeen beschouwt als het selecteren van vormen uit een ingebedde taal (*embedded language*) binnen uitingen van een matrix-taal (*matrix language*). Bullock en Toribio (2009) zien code-switching als een vaardigheid van tweetaligen om vloeiend en doelgericht van taal te wisselen, waarbij context en beheersing van beide talen een cruciale rol spelen. Romaine (1995) voegt toe dat code-switching plaatsvindt binnen dezelfde taalhandeling, waarbij elementen prosodisch, semantisch en syntactisch met elkaar verbonden zijn.

Code-mixing wordt vaak gebruikt om het mengen van talen binnen een enkele zin of uiting - intra-sententieel - aan te duiden, waarbij lexicale, grammaticale of morfologische elementen van twee talen worden gecombineerd. Sommige auteurs gebruiken code-mixing echter als een bredere term voor verschillende vormen van taalvermenging, terwijl anderen het beperken tot louter intra-sententieel gebruik of tot structuren die niet voorkomen bij monolinguale sprekers.

Muysken (2000) onderscheidt drie hoofdtypen van intra-sententiële code-mixing, een fenomeen dat hij later zelf onder de noemer code-switching plaatste:

1. Invoeging (*insertion*), waarbij woorden of zinsdelen uit een andere taal in een matrix-taal worden geïntegreerd;
2. Afwisseling (*alternation*), waarbij talen worden afgewisseld op grammaticaal en lexicale niveau binnen compatibele overschakelpunten (*switch points*);
3. Congruente lexicalisatie (*congruent lexicalization*), waarbij lexicon dat in beide talen vergelijkbaar is, wordt gebruikt binnen een gedeelde grammaticale structuur.

De verandering van terminologie door Muysken zelf dringt ook door in de praktijk, waar de termen code-switching en code-mixing vaak door elkaar worden gebruikt.

Beide fenomenen kunnen zowel bewust als onbewust plaatsvinden. Onbewust kan code-mixing/code-switching optreden door fonologische, morfologische, lexicale of syntactische interferentie, terwijl bewust gebruik vaak wordt gestuurd door communicatieve of sociale doelen. Belangrijke factoren die van invloed kunnen zijn, zijn de volgende:

- Rol van de gesprekspartners (*participant roles*): taalkeuze afhankelijk van de aanwezige gesprekspartners (Bhatia & Ritchie, 2004; Grosjean, 1982).
- Situationele factoren (*situational factors*): sociale contexten zoals leeftijd, sociale klasse of setting beïnvloeden de frequentie en vorm van code-mixing (Bhatia & Ritchie, 2004; Gumperz, 1982).
- Boodschapsinterne factoren (*message-intrinsic factors*): de inhoud van de boodschap kan aanleiding geven tot taalwisseling, bijvoorbeeld bij citaten, herhalingen, tussenwerpsels of cultureel gebonden uitdrukkingen (Bhatia & Ritchie, 2004; Gumperz, 1982).
- Taalattitudes en dominantie (*language attitudes and dominance*): code-mixing komt vaker voor vanuit de dominante taal van een spreker of in situaties van emotionele spanning, onzekerheid of vermoeidheid (Grosjean, 1982).

Code-switching/code-mixing vervullen bovendien diverse functies:

- Behouden van identiteit: tweetaligen wisselen van taal om hun tweedetaalidentiteit of groepslidmaatschap te tonen (Grosjean, 1982; Zentella, 1997).
- Toegang tot moeilijk bereikbare concepten: sommige begrippen of uitdrukkingen zijn makkelijker in de ene taal uit te drukken dan in de andere, bijvoorbeeld Frans voor technische termen en Arabisch voor scheldwoorden in Marokko (Bentahila, 1983).

2.6.1.1.2 Ontlening als empirisch resultaat

Herhaald gebruik van ingevoegd lexicon kan op termijn leiden tot ontlening (*borrowing*), waarbij woorden volledig worden geïntegreerd in de ontvangende taal en niet langer als vreemd worden ervaren. Ontlening wordt beschouwd als een voltooid contact-geïnduceerd veranderingsproces (Thomason & Kaufman, 1988), terwijl code-mixing eerder een dynamisch

taalgedrag weerspiegelt dat typisch is voor twee- of meertalige communicatie. In dit opzicht kan ontlening worden gezien als het resultaat van een diachroon proces, terwijl code-switching/code-mixing synchroon is, omdat het betrekking heeft op momentane taalwisseling tijdens interactie (Manfredi, Simeone-Senelle & Tosco, 2015).

2.6.1.2 Theorie uit gebarentalen

2.6.1.2.1 Cross-modaal taalcontact: Gesproken talen x gebarentalen

Contact met gesproken talen kan in gebarentalen leiden tot diverse lexicale en structurele aanpassingen. In British Sign Language (BSL) zijn bijvoorbeeld drie typen leenconstructies beschreven die op het Engels zijn gebaseerd: vingerspelling, gesproken componenten en leenvertalingen (Valli & Lucas, 2000). Vergelijkbare invloeden zijn vastgesteld voor American Sign Language (ASL), Irish Sign Language (ISL), Langue des signes québécoise (LSQ) en Nederlandse Gebarentaal (NGT), zowel op lexicaal als syntactisch niveau (Baker, 2016; Militzer, 2010; Schermer, 2003; Miller, 2001). Ook voor Zuid-Afrikaanse Gebarentaal (SASL) lijkt contact met gesproken talen veranderingen teweeg te brengen, al is hierover nog maar beperkt empirisch materiaal beschikbaar (van Niekerk, 2020). Als gevolg van contact tussen gesproken talen en gebarentalen worden verschijnselen zoals code-switching – het afwisselen tussen een gesproken taal en een gebarentaal – en code-blending – het gelijktijdig spreken en gebaren – vaak aangetroffen (Baker et al., 2016).

Een ander specifiek fenomeen dat uit dit contact voortvloeit, is code-mixing. Davis (1989) gebruikt deze term om te verwijzen naar het produceren van gesproken componenten - stil gearticuleerde woorden bij de productie van een gebaar. In tegenstelling tot traditionele sequentiële code-switching, waarbij een spreker volledig overschakelt van de ene taalproductie naar de andere, komt deze vorm van simultane vermenging veel vaker voor (Emmorey et al., 2005). Ook code-blends, waarbij een gesproken woord tegelijk met een semantisch equivalent gebaar wordt geproduceerd, komen voor. Code-blends verschillen van de eerder genoemde code-mixes doordat ze, anders dan de code-mixes, met stem worden geproduceerd (Quinto-Pozos, 2009). Deze praktijken illustreren dat taalgebruikers flexibel en strategisch hun volledige linguïstische repertoire inzetten om te communiceren en betekenis te creëren.

2.6.1.2.2 Unimodaal taalcontact: Gebarentalen x gebarentalen

Ook binnen contact tussen gebarentalen komt code-switching voor, maar het analyseren ervan is complex. Gebarentalen vertonen vaak structurele overeenkomsten, waardoor het moeilijk is gebaren en andere taalelementen eenduidig aan één taal toe te wijzen. Deze structurele overeenkomsten, zoals classifier-constructies en *constructed action*, vergemakkelijken de communicatie, maar bemoeilijken tegelijkertijd het onderscheiden van taalbronnen. Gelijkenissen op fonologisch, morfologisch en syntactisch niveau, evenals gedeelde historische taalfamilies, versterken deze uitdaging (Quinto-Pozos & Robert, 2015).

Code-switching laat zien hoe gebarentaalgebruikers hun repertoire flexibel inzetten in interactie en vormt vaak een eerste stap in bredere processen van lexicale verandering. Naast deze

dynamische switches kunnen elementen uit andere talen blijvend worden overgenomen als leengebaren. Globalisering en digitale communicatie versnellen de verspreiding van gebaren over talen en grenzen heen. Via sociale media, videoplatforms en online ontmoetingen worden internationale gebaren, zoals naamgebaren voor landen, bijvoorbeeld sneller geïntegreerd (Stamp et al., 2014; McKee & McKee, 2020). De mate van overname hangt af van factoren zoals de sociale status van de brontaal, de positie van de dovgemeenschap, het type gebaar en de noodzaak om lexicale hiaten op te vullen (Taylor & Grant, 2015 in McKee & McKee, 2020; Haspelmath, 2009 in Stamp & Jaraisy, 2021; Quinto-Pozos, 2008).

Jongere gebaarders integreren nieuwe, vaak inclusieve of politiek correcte gebaren sneller, terwijl oudere gebruikers de voorkeur geven aan traditionele vormen (Njeyiyana, 2022). In NZSL toont empirisch onderzoek dat veel ASL-gebaren inmiddels volledig zijn geïntegreerd en niet langer als ‘geleend’ worden ervaren, terwijl oudere en nieuwere varianten naast elkaar blijven bestaan met subtiele stilistische of generatienuances (McKee & McKee, 2022, 2020).

2.7 Ideologieën en lexicale keuzes

Hall en Nilep (2015) benadrukken echter dat taalgebruik niet langer kan worden gezien als een afgesloten systeem - waarop concepten als code-switching en code-mixing gebaseerd - maar als een instrument waarmee taalgebruikers continu hun identiteit, sociale positie en culturele verbondenheid uitdrukken (Gumperz, 1982). Meertaligheid en taalvermenging, zoals tot uiting komt in code-switching/code-mixing, zijn in hedendaagse samenlevingen de norm, en taalkeuze is altijd ingebed in sociale en politieke machtsverhoudingen. Zo krijgen bepaalde talen of variëteiten prestige en symbolisch kapitaal, terwijl andere worden gemarginaliseerd (Gal, 1988; Woolard, 1985; Bourdieu, 1977, 1982). Attitudes ten aanzien van taal reflecteren zo niet alleen percepties van correctheid of authenticiteit, maar zijn ook verbonden met sociale achtergrondfactoren zoals leeftijd, opleiding en sociale contacten (Woolard, 1985; Rampton, 1995).

In deze context sluit het concept van *polylingual languaging* of *polylanguaging* van Jørgensen (2008) direct aan. Hij stelt dat taal niet bestaat uit strikt gescheiden, stabiele systemen, maar uit sociocultureel geconstrueerde verzamelingen van taalkenmerken (*features*) die worden gevormd door taalgebruikers van verschillende etnische achtergronden, nieuwe media en populaire cultuur, die taalgebruikers strategisch combineren in interactie. Het idee van afzonderlijke talen wordt door hen beschouwd als een ideologische constructie die zijn oorsprong vindt in de Europese Romantiek en later werd versterkt in nationalistische en koloniale contexten (Heller, 2007). Deze ideologie heeft diepgaande invloed gehad op onderwijs, beleid en samenleving, waarbinnen taal vaak beschouwd wordt als duidelijk afgebakende en meetbare eenheden. Volgens Jørgensen & Varga (2011) weerspiegelt dit echter niet de werkelijkheid van taalgebruikers in laatmoderne, geglobaliseerde samenlevingen.

Polylanguaging wordt dan ook gezien als een product van modernisering en globalisering, waaronder migratie in Europa. Net als *translanguaging* is het gebaseerd op het concept

van *languaging*, d.w.z. communicatie waarbij kenmerken naast elkaar worden gebruikt in plaats van talen strikt gescheiden te houden. Op deze manier kunnen taalgebruikers bepaalde kenmerken van een taal overnemen zonder de hele taal te kennen, iets wat ook door Rampton (1995) werd waargenomen, maar als *crossing* werd bestempeld. Traditionele benaderingen zoals code-switching/code-mixing houden hier echter onvoldoende rekening mee, wat heeft geleid tot termen als *polylanguaging* en *translanguaging*. Het verschil zit erin dat *polylanguaging* normale, alledaagse taalpraktijken omvat, terwijl studies vanuit een *translanguaging*-perspectief vaak de nadruk leggen op creativiteit en kritisch taalgebruik (Jørgensen & Varga, 2011).

Om de spanning tussen concepten als *polylanguaging* en *translanguaging* enerzijds, en code-switching/code-mixing, en ontleningen anderzijds, te verklaren, onderscheiden Jørgensen & Varga (2011) drie dominante normen van taalgebruik. De dubbele eentaligheidsnorm schrijft voor dat sprekers één taal tegelijk gebruiken, zoals vaak verwacht in formele en onderwijskundige contexten. De geïntegreerde tweetaligheidsnorm staat het combineren van talen toe, maar alleen tussen talen die een spreker volledig beheerst. Daartegenover staat de polylinguale norm, waarin sprekers vrijelijk gebruik maken van alle linguïstische middelen die zij tot hun beschikking hebben, ongeacht herkomst of beheersingsniveau. Deze norm sluit het beste aan bij het taalgebruik van jongeren in stedelijke contexten, die flexibel schakelen tussen elementen uit verschillende talen, registers en stijlen om onder meer sociale relaties en humor uit te drukken (Rampton, 1995).

Waar code-switching/code-mixing en ontlening traditioneel vooral op structureel of lexicaal niveau worden bestudeerd als uitkomsten van het mixen of switchen tussen talen als gescheiden systemen, wordt onderzoek hiernaar vaak bekritiseerd. Het wekt namelijk de indruk dat taalgebruikers autonoom gescheiden talen combineren, wat empirisch problematisch is en een normatief idee van de 'perfecte' twee- of meertalige reproduceert. Termen zoals *metrolingualism*, *translanguaging* en *polylanguaging* daarentegen proberen deze aannames te overstijgen en de realiteit van flexibel, kenmerk-gebaseerd taalgebruik beter te beschrijven. Taalgebruikers zetten daarbij hun volledige repertoire in als communicatief en symbolisch middel – niet als afwijking van taalkundige normen, maar als creatieve en betekenisvolle praktijk binnen een geglobaliseerde context (Jørgensen & Varga, 2011; Zentella, 1997; Rampton, 1995). Globalisering versterkt deze dynamiek door voortdurende wisselwerking tussen taalideologieën, attitudes en lexicale keuzes, waardoor jongeren taal gebruiken om identiteit, groepslidmaatschap en sociale positie binnen uiteenlopende contexten vorm te geven (Hall & Nilep, 2015).

3. Achtergrond

Taalgebruik en taalverandering kunnen niet uitsluitend worden begrepen als het resultaat van interne linguïstische processen, maar moeten worden gezien als ingebed in een netwerk van sociale betekenissen. Binnen dit netwerk vormen taalideologieën – gedeelde opvattingen binnen een gemeenschap over taal, taalgroepen en de sociale waarde van taalvariatie (Hill, 2012; Kroskrity, 2000) – en individuele taalattitudes elkaar en de feitelijke taalpraktijk op dynamische wijze. Attitudes en ideologieën sturen taalgebruik, maar worden er tegelijkertijd ook door geproduceerd en herzien. In het huidige tijdperk van globalisering, waarin mobiliteit en digitale media mensen in contact brengen met meerdere talen en taalvariëteiten, worden percepties, evaluaties en praktijken voortdurend heronderhandeld (Blommaert, 2010). Hierdoor kunnen bestaande taalnormen en hiërarchieën worden uitgedaagd of bevestigd (Lytra, 2015). Ideologieën en attitudes vormen geen externe verklarende factor, maar zijn integraal verbonden met de manier waarop taalverandering sociaal betekenis krijgt (Blommaert, 2010; Milroy, 2004).

Ook binnen de dovensgemeenschap neemt het contact tussen gebruikers van verschillende gebarentalen toe, waardoor ook de gebarentalen zelf met elkaar in contact komen. Dit internationale gebarentaalcontact vindt plaats via (sport)evenementen, online content op sociale media, reizen en ontmoetingen met leeftijdsgenoten uit het buitenland (McKee & McKee, 2022; Hiddinga & Crasborn, 2011). Vlaamse dove personen komen hierdoor vaker in aanraking met gebaren uit andere gebarentalen, zoals de Nederlandse Gebarentaal (NGT), de Franse Gebarentaal (LSF) en American Sign Language (ASL). Dit contact kan zowel rechtstreeks tussen gebarentalen plaatsvinden als via International Sign (IS), een internationale lingua franca die elementen uit verschillende gebarentalen combineert en communicatie over grenzen heen mogelijk maakt (Kusters, 2024; Whynot, 2016; Zeshan, 2015; Hiddinga & Crasborn, 2011). De zichtbaarheid en het gebruik van IS zijn de afgelopen jaren sterk toegenomen, zowel op internationale evenementen als online. Hierdoor verspreiden gebaren uit meer dominante gebarentalen, zoals ASL, zich steeds gemakkelijker naar andere gebarentalen (McKee & McKee, 2022; İlkbaşaran, 2015; Hoyer, 2007). In dergelijke meertalige interacties spelen processen van kalibratie – het voortdurend afstemmen van gebaren op gesprekspartner, context en sociale doelen – een cruciale rol (Moriarty & Kusters, 2021).

Blootstelling aan diverse gebarentalen en taalvariëteiten kan zo gevolgen hebben voor de taalpraktijk, taalideologieën en -attitudes van jongeren. İçeloglu (2024) laat, in haar onderzoek naar het sociaal kapitaal van elf Vlaamse dove jongeren, zien dat Vlaamse dove jongeren via evenementen zoals *European Union Deaf Youth* (EUDY) en sociale mediaplatforms als TikTok, Instagram en YouTube vaker in aanraking komen met verschillende gebarentalen. In lijn met Blommaert (2010) kan worden verondersteld dat dergelijke blootstelling jongeren niet alleen stimuleert tot andere taalpraktijken, maar ook hun taalideologieën en -attitudes hervormt. Dit wederkerige proces – waarin taalgebruik en perceptie elkaar versterken of tegenspreken – kan ertoe leiden dat bepaalde gebaren als correct, wenselijk of prestigieus worden beschouwd, met mogelijke gevolgen voor lexicon en andere taalniveaus.

Daarbij weerspiegelen attitudes persoonlijke percepties van taalgebruik, maar komen ze niet altijd overeen met feitelijke taalpraktijk.

Uitgaande van het idee dat taalideologieën en -attitudes een belangrijke schakel kunnen vormen in de relatie tussen taalcontact en taalgebruik (Milroy, 2004), richt dit onderzoek zich eerst op Vlaamse dove jongeren (16–30 jaar) en hun percepties ten aanzien van VGT en IS. Hierbij wordt specifiek gekeken naar hoe ideologieën en attitudes samenhangen met persoonlijke en sociale achtergrondfactoren, zoals familiale situatie (horende en/of dove ouders, al dan niet met migratiegeschiedenis), schoolloopbaan (dovenonderwijs of regulier onderwijs) en vriendengroepen. Ideologieën en attitudes zijn immers contextafhankelijk (Lytra, 2015) en variëren tussen individuen en sociale groepen. Taalvariatie wordt dan ook beschouwd als een effect van sociale structuur, waarbij sprekers sociale identiteiten ontwikkelen die samenhangen met hun ideologieën en attitudes (Milroy, 2004).

Om vervolgens de meertalige interacties van deze en andere jongeren te analyseren, biedt het concept *polylinguaging* een passend analytisch kader (Jørgensen & Varga, 2011; Jørgensen, 2008). Volgens dit concept bestaat taal niet uit strikt gescheiden, stabiele systemen, maar uit sociocultureel geconstrueerde verzamelingen van taalkenmerken die door taalgebruikers strategisch in interactie worden ingezet. Dit maakt het mogelijk dat gebruikers bepaalde kenmerken van een taal overnemen zonder de volledige taal te beheersen, wat goed aansluit bij het functioneren van IS, waarin gebaren uit verschillende gebarentalen worden gecombineerd zonder dat de respectievelijke talen volledig gekend hoeven te zijn. *Polylinguaging* benadrukt daarmee het dynamische en sociaal gesitueerde karakter van taalgebruik en vormt zo een theoretisch kader om, vanuit de eerder onderzochte ideologieën en attitudes, de lexicale keuzes van Vlaamse dove jongeren te analyseren.

Op basis van dit kader worden in de volgende hoofdstukken respectievelijk de ideologieën en attitudes van tien Vlaamse dove jongeren onderzocht, gevolgd door een analyse van de lexicale keuzes die zij en andere jongeren in onderlinge interacties maken.

4. VGT, IS of 'MIX-n-MATCH'?

Wat taalportretten van Vlaamse dove jongeren ons vertellen over hun taalideologieën en taalattitudes

4.1 Onderzoeksvragen

Uitgaande van het idee dat taalgebruik ingebed is in onderliggende ideologische structuren (Kusters et al., 2020; Milroy, 2004), hanteert dit onderzoek een model waarin taalideologieën, taalattitudes en taalpraktijk elkaar wederzijds beïnvloeden. In een eerste, verkennende fase wordt onderzocht welke taalideologieën en individuele taalattitudes Vlaamse dove jongeren hebben ten aanzien van Vlaamse Gebarentaal en International Sign.

Taalattitudes verwijzen naar de concrete individuele overtuigingen, gevoelens en gedragingen van jongeren ten aanzien van VGT en IS. Deze attitudes worden sterk vormgegeven door persoonlijke ervaringen, sociale contexten en individuele positioneringen en kunnen worden onderscheiden in drie dimensies:

- *Cognitieve dimensie* – kennis, overtuigingen en inschattingen van nut of moeilijkheid;
- *Affectieve dimensie* – emotionele verbondenheid of weerstand;
- *Conatieve dimensie* – feitelijke gedragsintentie of aanpassing in gebruik.

Taalideologieën kunnen grotendeels worden afgeleid uit deze cognitieve, affectieve en conatieve attitudes. Via emoties, reflecties en strategische taalkeuzes van jongeren wordt zichtbaar hoe VGT en IS worden gewaardeerd en ingezet, en hoe dit samenhangt met bredere, gedeelde, opvattingen over taal, identiteit en communicatie.

Hoofdonderzoeksvraag

- Welke taalideologieën en taalattitudes uiten Vlaamse dove jongeren (16–30 jaar) ten aanzien van de Vlaamse Gebarentaal en International Sign in een context van toenevend internationaal gebarentaalcontact?

Deelvragen

- Welke taalattitudes uiten Vlaamse dove jongeren ten aanzien van VGT en IS?
- Welke taalideologieën liggen ten grondslag aan deze attitudes?
- Op welke manier vallen socio-demografische factoren samen met de taalideologieën van jongeren?

Deze onderzoeksvragen bieden een kader om zowel de ideologische overtuigingen en persoonlijke attitudes van Vlaamse dove jongeren te onderzoeken als de wisselwerking daarvan met hun persoonlijke en sociale context.

4.2 Methodologie

4.2.1 Dataverzameling

De dataverzameling startte met het afnemen van taalportretten, waarin de jongeren hun persoonlijke talige realiteit visualiseerden. De deelnemers kregen de opdracht om hun talen en communicatiemodaliteiten, die een belangrijke rol in hun leven spelen, visueel in kaart te brengen. Hiervoor konden zij gebruik maken van het silhouet en de kleurpotloden en stiften, waarmee zij kleuren konden toekennen aan de talen en communicatiemodaliteiten die voor hen een bijzondere betekenis hebben. De jongeren plaatsten alle talen en communicatievormen die zij gebruiken op het silhouet en koppelden hier, door het gebruik van kleuren en extra toevoegingen, soms emotionele en symbolische betekenissen aan. Vervolgens werden de portretten in groepsverband besproken, waarbij de deelnemers hun keuzes toelichtten en met elkaar bespraken, zodat zowel individuele als gedeelde betekenislagen zichtbaar werden.

Door hun talen- en communicatierepertoire visueel in kaart te brengen, kregen de onderzoekers al inzicht in welke talen als (emotioneel) belangrijker werden ervaren en werden impliciete overtuigingen over talen en taalgebruik gedeeltelijk geëxternaliseerd. In het daaropvolgende focusgroepgesprek werden deze taalkeuzes dan verder uitgediept, waardoor diepgaandere reflectie over persoonlijke en groepsmatige attitudes en ideologieën mogelijk werd. De combinatie van taalportretten en focusgroepgesprekken maakte daarnaast vergelijking en kwalitatieve analyse tussen individuen en (sub)groepen mogelijk, waardoor patronen in taalattitudes en -ideologieën beter konden worden geïdentificeerd.

Om het proces volledig vast te leggen, werden zowel de taalportretten als het daaropvolgende focusgroepgesprek gefilmd. De opnames werden later door twee dove vertalers naar het Nederlands vertaald, maar de originele video-opnames bleven een belangrijk onderdeel van het onderzoek, waarnaar tijdens het schrijfproces voortdurend werd teruggegrepen. Op deze manier bleven nuances in houding en betekenis behouden, ook en vooral bij de analyse en bespreking van de resultaten (Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022).

4.2.1.1 Deelnemers

Aan het onderzoek namen tien Vlaamse dove jongeren deel, tussen 21 en 29 jaar oud. Vooraf vulden de deelnemers een vragenlijst in, beschikbaar in VGT en Nederlands, waarin zij socio-demografische informatie en gegevens over hun sociale context verstrekten. Deze informatie werd meegenomen bij de analyse en interpretatie van de resultaten. Alle deelnemers gaven hun geïnformeerde toestemming voor het verzamelen en gebruiken van deze data en voor hun deelname aan het onderzoek.

Zoals weergegeven in Tabel 1 en Tabel 2 werd gestreefd naar een diverse groep, representatief voor de Vlaamse dovensgemeenschap. De kenmerken die in de analyse worden meegenomen weerspiegelen de diversiteit van de steekproef en maken het mogelijk de rol van persoonlijke factoren op taalattitudes en -ideologieën te onderzoeken. Enerzijds werd gelet op variatie in socio-demografische factoren, zoals regio, thuistaal (Nederlands en/of VGT, eventueel gecombineerd met andere gesproken talen of gebarentalen), schoolloopbaan (dovenonderwijs, geïntegreerd onderwijs of een combinatie daarvan) en gezinsachtergrond (horende en/of dove ouders, al dan niet met migratiegeschiedenis). Anderzijds werd gestreefd naar variatie in de vriendengroepen van de jongeren.

Van de tien deelnemers werden de eerstgenoemde vier uit Tabel 1 en 2 uitgenodigd voor een pilotstudie van 1 uur en 6 minuten, waarin de multimodale aanpak van taalportretten en het focusgroepgesprek werd getest. Omdat deze eerste dataverzameling succesvol verliep, volgde een tweede sessie met de laatstgenoemde zes deelnemers uit dezelfde tabellen, van 2 uur en 10 minuten, uitgevoerd op dezelfde manier als de pilotstudie.

In beide sessies kenden de jongeren elkaar reeds, maar bij de tweede sessie waren er twee verschillende vriendengroepen aanwezig, wat de grotere variatie in taalrepertoires en overtuigingen kan verklaren. Deze diversiteit leidde tot een rijkere en langdurigere uitwisseling, waarin ook tegengestelde meningen aan bod kwamen. In sommige gevallen resulteerde dit in een verpersoonlijking van overtuigingen, wat spanningen binnen de groepsdynamiek veroorzaakte en bijdroeg aan de langere duur van de sessie.

Opvallend was dat jongeren zonder migratiegeschiedenis, die deel uitmaken van eerder homogene vriendengroepen waarin VGT centraal staat, hun ideologieën opvallend uitgesproken naar voren brachten. Dit had zichtbaar effect op de andere deelnemers met migratiegeschiedenis, die tot meer heterogene vriendengroepen behoren waarin naast VGT ook IS een belangrijke rol speelt. Deze jongeren leken zich bijgevolg minder comfortabel te voelen bij het uiten van hun eigen ideologieën, die afwijken van die van de andere jongeren. De ongelijkheid in de aanwezigheid en uitgesprokenheid van meningen, die samenhangt met verschillen in persoonlijke achtergrond, beïnvloedde het verloop van de discussie aanzienlijk en droeg bij aan de spanningen binnen de groep.

Hoewel de groepen met respectievelijk vier en zes jongeren klein waren, bood de combinatie van zorgvuldige selectie en diversiteit voldoende rijke data om duidelijke patronen en thema's te identificeren. Dit sluit aan bij het doel van kwalitatieve thematische analyse, namelijk diepgang en betekenis in kaart brengen, in plaats van statistische generalisatie (Braun & Clarke, 2021).

Naam	Leeftijd ²	Geboorteland	Thuis taal	Regio	Onderwijs	Ouders	Geboorteland ouders	Verhuist naar België
Guillaume	29	België	Vlaamse Gebarentaal Nederlands	Oost-Vlaanderen	Dovenonderwijs/ Geïntegreerd onderwijs	Horende ouders	België	n.v.t.
Srbuhi	23	Armenië	Armeense Gebarentaal Vlaamse Gebarentaal	West-Vlaanderen	Dovenonderwijs/ Geïntegreerd onderwijs	Dove ouders	Armenië	2009
Tiffany	23	België	Vlaamse Gebarentaal	West-Vlaanderen	Dovenonderwijs/ Geïntegreerd onderwijs	Dove ouders	De ene ouder in Frankrijk, de andere in België.	n.v.t.
Eldar	21	België	Russisch Nederlands	West-Vlaanderen	Dovenonderwijs/ Geïntegreerd onderwijs	Horende ouders	Kazachstan	n.v.t.
Soufiane	22	België	Nederlands	Antwerpen	Dovenonderwijs	Horende ouders	De ene ouder in Marokko, de andere in België.	n.v.t.
Chaste	27	Rwanda	Nederlands	Antwerpen	Dovenonderwijs/ Geïntegreerd onderwijs	Horende ouders	Rwanda	2000
Soumia	23	België	Nederlands (incl. homesigns)	Oost-Vlaanderen	Dovenonderwijs	Horende ouders	De ene ouder in Marokko, de andere in België.	n.v.t.
Liesl	21	België	Vlaamse Gebarentaal	West-Vlaanderen	Dovenonderwijs/ Geïntegreerd onderwijs	De ene ouder horend, de andere ouder doof.	België	n.v.t.
Hanne	21	België	Nederlands	Vlaams-Brabant	Dovenonderwijs/ Geïntegreerd onderwijs	Horende ouders	België	n.v.t.
Senne	24	België	Nederlands Vlaamse Gebarentaal	Oost-Vlaanderen	Dovenonderwijs/ Geïntegreerd onderwijs	Horende ouders	België	n.v.t.

Tabel 1: Socio-demografische info participanten

² Leeftijd op het moment van de dataverzameling in 2024.

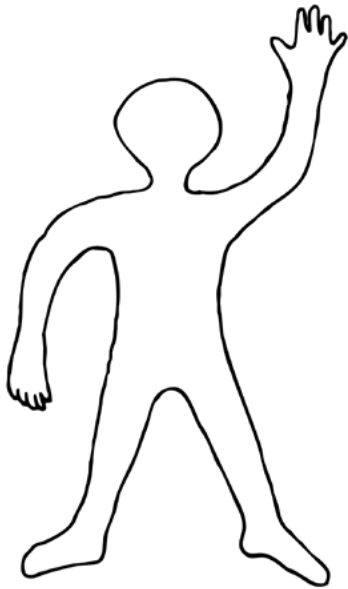
Naam	Sociaal netwerk
Guillaume	Overwegend Vlaamse dove gebarentalige vrienden die zowel dovenonderwijs als geïntegreerd onderwijs volgden, dove ouders hebben en geen migratiegeschiedenis delen.
Srbuhi	Overwegend Vlaamse dove gebarentalige vrienden die zowel dovenonderwijs als geïntegreerd onderwijs volgden, dove ouders hebben en geen migratiegeschiedenis delen.
Tiffany	Overwegend Vlaamse dove gebarentalige vrienden die zowel dovenonderwijs als geïntegreerd onderwijs volgden, dove ouders hebben en geen migratiegeschiedenis delen; dove gebarentalige partner uit Frankrijk.
Eldar	Naast horende vriend vooral Vlaamse dove gebarentalige vrienden die zowel dovenonderwijs als geïntegreerd onderwijs volgden, dove ouders hebben en geen migratiegeschiedenis delen.
Soufiane	Overwegend Vlaamse en Nederlandse dove gebarentalige vrienden die naar het dovenonderwijs gingen, horende ouders hebben en migratiegeschiedenis delen.
Chaste	Naast horende vrienden en dove gebarentalige jongeren uit het buitenland ook contacten met Vlaamse dove gebarentaligen. Deze groep telt jongeren uit zowel het dovenonderwijs als het geïntegreerd onderwijs, jongeren met dove en horende ouders, en jongeren met en zonder migratiegeschiedenis.
Soumia	Naast dove gebarentalige vrienden uit het buitenland ook Vlaamse dove gebarentalige vrienden, van wie de meerderheid naar het dovenonderwijs ging en migratiegeschiedenis deelt ³ .
Liesl	Overwegend Vlaamse dove gebarentalige vrienden die zowel dovenonderwijs als geïntegreerd onderwijs volgden, dove ouders hebben en geen migratiegeschiedenis delen.
Hanne	Overwegend Vlaamse dove gebarentalige vrienden die zowel dovenonderwijs als geïntegreerd onderwijs volgden, dove ouders hebben en geen migratiegeschiedenis delen.
Senne	Overwegend Vlaamse dove gebarentalige vrienden die zowel dovenonderwijs als geïntegreerd onderwijs volgden, dove ouders hebben en geen migratiegeschiedenis delen.

Tabel 2: Sociale context participanten

³ Soumia koppelt deze gedeelde achtergrond expliciet aan het delen van culturele ervaringen en aan een identificatie met BIPOC.

4.2.1.2 Taalportret

De dataverzameling startte met het afnemen van taalportretten in beide groepen, een methode waarmee het persoonlijk talige repertoire van jongeren visueel in kaart werd gebracht. De taalportretten maakten gebruik van een lichaamssilhouet dat deelnemers invulden met kleuren, symbolen en andere grafische middelen om hun talen en communicatievormen te representeren (Busch, 2018; Kusters & De Meulder, 2019).

Figuur 1: Het silhouet als basis voor het taalportret, zoals toegepast in het onderzoek van Busch (2018) en Kusters en De Meulder (2019).

Deze eerste stap gaf de onderzoekers inzicht in hoe jongeren hun talen en communicatievormen visualiseerden, welke kleuren en lichaamsdelen ze aan specifieke talen koppelden en welke bewuste keuzes zij maakten in het plaatsen van deze talen in relatie tot hun lichaam en identiteit (Busch, 2018).

Elke groep startte met een kennismaking tussen de jongeren en de onderzoekers, inclusief uitleg over de opname en geïnformeerde toestemmingen. Vervolgens werden de jongeren gevraagd na te denken over de talen en communicatiemodaliteiten die voor hen in het dagelijkse leven belangrijk zijn, de gevoelens die hierbij horen, de kleuren die ze eraan toekennen en de lichaamsdelen die ze ermee associëren (Busch, 2018). Zo werd hen het volgende gevraagd:

“We vragen jullie om de talen, zoals VGT, Nederlands, IS, Engels, ASL of NGT, en communicatiemodaliteiten of manieren van communiceren, zoals spreken, schrijven of typen op je gsm, die belangrijk voor jullie zijn, aan het silhouet toe te voegen. Dat kan door ze erop te schrijven, te tekenen of in te kleuren. Er is geen goed of fout, zolang je maar alle talen en manieren van communiceren die je dagelijks gebruikt, op het portret weergeeft. Daarnaast mag je ook zelf andere dingen tekenen of schrijven die voor jou relevant zijn in je antwoord op de vraag welke talen en communicatiemodaliteiten voor jou belangrijk zijn in het dagelijkse leven.”

Om het concept ‘taalportret’ te verduidelijken, kregen de deelnemers een kort filmpje uit het project *Mobile Deaf* (Kusters, 2019) te zien met daarin verschillende voorbeelden van taalportretten.

Vervolgens kreeg ieder individu een blanco lichaamssilhouet, samen met kleurpotloden en stiften. De jongeren hadden de volledige vrijheid om binnen of buiten de silhouet te tekenen, kleuren of schrijven, waarbij gebruik van labels en andere grafische elementen optioneel was. Omdat de jongeren hun taalportret individueel maakten, maar wel in een groepssetting zaten - de eerste keer met vier, de tweede keer met zes deelnemers - werd hen gevraagd tijdens het tekenen niet met elkaar te praten. Deze instructie had als doel om onderlinge beïnvloeding te beperken, zodat de gemaakte keuzes zoveel mogelijk voortkwamen uit de persoonlijke taalervaringen en -belevingen van de deelnemers, en niet uit ideeën, reacties of voorbeelden van anderen.

Taalportretten zijn geen louter illustratieve oefening, maar fungeren als metaforen voor talige ervaringen, attitudes en identiteiten (Stavrakaki & Manoli, 2023). Kleuren en de plaatsing van talen op het lichaam geven op die manier zowel affectieve als cognitieve aspecten van iemands taalgebruik weer. Kleuren kunnen namelijk een semantische en emotionele lading dragen, bijvoorbeeld gebaseerd op persoonlijke associaties, culturele referenties of emotionele waarden (Stavrakaki & Manoli, 2023). Verder duiden centrale lichaamsdelen zoals hart of hoofd vaak op emotionele nabijheid of identificatie, terwijl lichaamsdelen zoals handen, voeten of mond vaker instrumentele functies symboliseren (Coffey, 2015; De Meulder & Birnie, 2021). De affectieve component komt daarnaast tot uiting in emoties zoals plezier, stress, vreugde of angst, gekoppeld aan sociale contexten, verlangens en herinneringen, terwijl de cognitieve component zichtbaar wordt in de manier waarop deelnemers talen, taalvariëteiten en modaliteiten samenvoegen of scheiden door ze op het lichaam te positioneren (De Meulder & Birnie, 2021). Alle tien de taalportretten zijn terug te vinden achterin het rapport, van bijlage 1–10.

4.2.1.3 Focusgroepgesprek

Omdat de betekenis van taalportretten pas volledig duidelijk wordt wanneer deelnemers deze toelichten, worden ze zelden afzonderlijk geanalyseerd en maken ze vaak deel uit van een multimodale aanpak, gecombineerd met interviews of groepsgesprekken (Stavrakaki & Manoli, 2023). Voor dit onderzoek nam elke groep, nadat de jongeren eerst hun taalportretten hadden gemaakt, deel aan een afzonderlijk semi-gestructureerd focusgroepgesprek in VGT (Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022). Een focusgroep is een groepsgesprek waarin deelnemers over specifieke thema’s in discussie gaan, begeleid door een moderator die het gesprek structureert en stimuleert (Kusters & Sahasrabudhe, 2018, in Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022). Het doel is niet alleen het verzamelen van individuele standpunten, maar vooral het zichtbaar maken van hoe deze standpunten in interactie met anderen worden besproken, gedeeld en gezamenlijk betekenis krijgen.

De semi-gestructureerde opzet met vooraf voorbereide open vragen maakte het mogelijk het gesprek te sturen, terwijl er voldoende ruimte bleef voor spontane inbreng en onverwachte wendingen. De vragen richtten zich onder meer op de visuele keuzes in de taalportretten, zoals kleurgebruik, symboliek en plaatsing van talen op het lichaam. Voorbeelden van vragen zijn: *Waar hebben jullie VGT en IS geplaatst en welke overeenkomsten of verschillen zien jullie daarin?; Welke kleuren hebben jullie gebruikt voor VGT en IS, en welke betekenissen kennen jullie daaraan toe?; Waarom zijn bepaalde talen aan specifieke lichaamsdelen gekoppeld?; en In hoeverre weerspiegelt het taalportret welke taal het dichtst bij jullie identiteit staat?*

Door deze opzet konden zowel individuele ervaringen als groepsinteractie worden geobserveerd en geanalyseerd, waardoor inzicht werd verkregen in hoe jongeren gezamenlijk betekenis geven aan talen en taalcontact. Bovendien sluit deze methode aan bij bestaande onderzoekspraktijken met dove participanten, waarbij groepsdiscussies en gezamenlijke reflectie als passend en gebruikelijk worden beschouwd (Kusters & Sahasrabudhe, 2018, in Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022).

Tijdens de focusgroepen lichtten de jongeren toe waarom ze bepaalde talen of communicatievormen in hun portret hadden opgenomen, waarom ze deze op specifieke lichaamsdelen hadden geplaatst en welke gevoelens ze aan de gekozen kleuren en symbolen hadden verbonden. De andere deelnemers en de aanwezige onderzoeker, die de rol van moderator vervulde, stelden vragen om meer inzicht te krijgen in deze keuzes. Jongeren reflecteerden zo over hun eigen bewuste keuzes en vergeleken deze met die van hun leeftijdsgenoten.

Deze aanpak werd door de jongeren zelf als zeer positief ervaren. Zij gaven aan het proces niet te zien als een formele onderzoekssituatie, maar eerder als een aangename, speelse en creatieve activiteit die uitnodigde tot zelfreflectie. De uitwisseling met anderen leidde bovendien tot nieuwe inzichten, waarbij persoonlijke reflecties werden aangevuld met perspectieven van leeftijdsgenoten. Dit droeg niet alleen bij aan individueel taalbewustzijn, maar ook aan een gedeeld, collectief bewustzijn rond talen en taalcontact binnen de groep.

Focusgroepen bieden zo, aanvullend op individuele taalportretten, inzicht in hoe attitudes en ideologieën binnen een groep worden besproken en gedeeld. Zoals beschreven door Kusters, De Meulder & Moriarty (2022) en toegepast bij dove volwassenen in Australië (Adam, 2016, in Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022) en India (Kusters & Sahasrabudhe, 2018, in Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022), maken groepsdiscussies het mogelijk patronen in taalattitudes te identificeren, terwijl ook bewuste keuzes rond taalgebruik zichtbaar worden.

4.2.2 Positionaliteit

4.2.2.1 Dataverzameling

De dataverzameling werd zorgvuldig voorbereid door Tamie Wuytjens, een jonge dove onderzoeker en Margot Janssens, een jonge horende onderzoeker. Het verzamelen van de data - zowel het afnemen van de taalportretten als het houden van het focusgroepgesprek, elk

twee keer - werd geleid door Tamie, die de rol van moderator op zich nam, aangezien zij moedertaalgebruiker van VGT is en gedeelde taalervaringen heeft met de jongeren. Zoals Kusters en De Meulder (2019) benadrukken, kan de aanwezigheid van een dove onderzoeker de diepgang van interacties vergroten door deze gedeelde taalervaringen. Tegelijkertijd kunnen andere achtergrondkenmerken, zoals scholingsachtergrond, thuissituatie en groepsccontext, beïnvloeden welke talen en ideologieën deelnemers wel of niet uiten. Het is daarom belangrijk stil te staan bij de invloed van positionaliteit op de dataverzameling (Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022).

Margot, die VGT als tweede taal beheerst, maar ervaring heeft met onderzoek naar VGT, plande en observeerde de sessies en gaf vanop afstand - via een gedeeld document - input over wat bevraagd of besproken moest worden. Op deze manier bleef het onderzoeksdoel gewaarborgd. Tijdens de opnames waren daarnaast twee medewerkers van Visual Box aanwezig, die, net als Tamie en Margot, goed vertrouwd zijn met de jongeren. Hoewel het ook hier belangrijk blijft om te reflecteren over positionaliteit, wordt door de onderzoekers vermoed dat de aanwezigheid van deze medewerkers het comfort en de vertrouwensrelatie van de deelnemers eerder versterkte dan verstoorde.

Alle deelnemers werden vooraf in Vlaamse Gebarentaal geïnformeerd over het onderzoek en gaven daarmee toestemming voor het gebruik van hun achtergrondinformatie en voor het maken en gebruik van de opnames voor onderzoeksdoeleinden (Lucas, 2016; Fischer, 2009).

4.2.2.2 Data-analyse

De analyse van de verzamelde data werd uitgevoerd door Margot, die eerder ook observeerde tijdens de dataverzameling en Sam Verstraete, een andere dove onderzoeker met VGT als moedertaal, die niet bij de dataverzameling betrokken was. Deze samenwerking maakte het mogelijk om de data vanuit verschillende perspectieven te benaderen en de interpretatie van attitudes en ideologieën te nuanceren. Door zowel de ervaring van de moedertaalgebruiker als het analytische perspectief van de horende onderzoeker te combineren, kon de analyse rekening houden met sociale, culturele en linguïstische aspecten van de data.

4.2.3 Thematische analyse

Voor de data-analyse werden de tien taalportretten en het daaropvolgende focusgroepgesprek als één geïntegreerde dataset beschouwd, conform Busch (2016). De analyse werd uitgevoerd via inductieve thematische aanpak (Braun & Clarke, 2006), een methode die zowel beschrijvende als verklarende inzichten mogelijk maakt en ruimte biedt om onderliggende betekenissen en patronen te interpreteren. Thema's werden ontwikkeld vanuit de data zelf, zonder vooraf vastgelegde codeerschema's, al stuurden de onderzoeksvragen wel de selectie van relevante uitspraken. Uitspraken die geen betrekking hadden op VGT en IS, zoals opmerkingen over Nederlands of Engels (vgl. Stavrakaki & Manoli, 2023), werden bijvoorbeeld uitgesloten,

omdat ze niet rechtstreeks bijdroegen aan het inzicht in de interactie tussen VGT en IS, noch aan de taalattitudes en ideologieën ten opzichte van deze twee, en werden daarom niet meegenomen in de analyse. Door de onderzoeksvragen als leidraad te gebruiken, de thema's voortdurend te koppelen aan de originele uitspraken uit de focusgroepen - en niet (enkel) aan de vertalingen (Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022) - en door variatie of tegenspraak expliciet mee te nemen in opmerkingen, werd de betrouwbaarheid van de analyse gewaarborgd (Braun & Clarke, 2006).

4.2.3.1 Analyseproces

De eerste fase van de analyse gebeurde met NVivo (Mortelmans, 2024), wat een systematische eerste codering en ordening van de gegevens mogelijk maakte. Deze aanpak bood een eerste overzicht, maar bleek beperkt in het integreren van visuele informatie uit de taalportretten en in het leggen van verbanden tussen wat werd getekend enerzijds, en verteld en besproken anderzijds.

Om descriptief te werk te gaan en de data zoveel mogelijk voor zichzelf te laten spreken, werden de gecodeerde uitspraken uit NVivo daarom samen met de visuele informatie uit de taalportretten handmatig geregistreerd in een Excel-matrix. Deze matrix fungeerde als integratietool waarin verbanden konden worden gelegd tussen uitspraken uit het focusgroepgesprek en visuele representaties uit de taalportretten. Kleuren, symbolen en de plaatsing van talen op het lichaam werden zo rechtstreeks gekoppeld aan expliciete uitspraken van de deelnemers over attitudes en ideologieën. Al vereisten ideologieën meestal net iets meer interpretatie.

Voor elke uitspraak werd zo waar mogelijk het volgende geregistreerd:

- deelnemer en context;
- besproken taal en de visuele representatie in het portret;
- cognitieve en emotionele patronen, associaties en symboliek uit het portret;
- attitudes en ideologieën met betrekking tot VGT, IS, inclusief relevante citaten;
- interpretatie door de onderzoeker (verbanden tussen portret, attitude en ideologie);
- aanvullende observaties of nuances.

Om attitudes systematisch te onderscheiden, hanteerden de onderzoekers de volgende criteria tijdens codering van de data:

Type attitude	Praktische indicatoren in data	Voorbeelden/concrete signalen
Affectief	Emotionele reacties, gevoelens, voorkeuren	Uitdrukkingen van plezier, trots, frustratie, stress of enthousiasme gekoppeld aan een taal of gebaar; kleuren of symbolen in taalportretten die emotionele waarde aangeven volgens de deelnemer (bijv. rood = sterke voorkeur, blauw = neutraal, groen = plezier)
Cognitief	Kennis, overtuigingen, ideeën of evaluaties over talen en gebaren	Uitspraken over 'correctheid' van gebaren, herkenning van bepaalde lexicale elementen, onderscheid tussen 'eigen' taal en internationale elementen; analyse van positionering op het lichaam die conceptueel onderscheid maakt tussen talen
Conatief	Intenties, neigingen tot handelen of taalkeuze	Beschrijvingen van wanneer en waarom ze bepaalde talen gebruiken, of juist vermijden; keuzes in taalportretten die aantonen dat een taal prominent aanwezig is in communicatie of sociale context

Tabel 3: Operationalisering 'taalattitudes'

Bron	Praktische indicatoren in data	Voorbeelden
Focusgroep-gesprek	Algemene uitspraken over wat 'correct' of 'normaal' taalgebruik is binnen de dovensgemeenschap	Signaleren van gedeelde normen of verwachtingen over taalgebruik; opmerkingen die aangeven welke taal of gebaren als passend of ongepast worden gezien
	Opvattingen over hiërarchie tussen talen	Indicaties dat sommige talen of gebaren als superieur, belangrijker of waardevoller worden beschouwd; percepties van dominante versus minderwaardige talen of gebaren
	Patronen van taalkeuze in groepsinteractie die ideologische overtuigingen reflecteren	Keuze voor VGT of IS afhankelijk van gesprekspartner of context; aanwijzingen dat taalkeuze bv. sociale identiteit weerspiegelt
Taalportret	Symbolische representaties van (persoonlijke) taalstatus of prioriteit	Positionering van talen of gebaren die prioriteit, voorkeur of status aangeven; kleurgebruik, grootte of plaatsing van elementen als indicatoren van belang of waardering

Tabel 4: Operationalisering 'taalideologieën'

Op deze manier konden de gegevens uit de taalportretten - informatie op semantisch niveau - worden gekoppeld aan de informatie uit het focusgroepgesprek - informatie op latent niveau (Boyatzis, 1998, in Braun & Clarke, 2006). Expliciete en visuele elementen uit de taalportretten konden zo in samenhang worden gebracht met onderliggende attitudes en ideologieën uit het focusgroepgesprek. Door deze integratie ontstond een vollediger overzicht van de talige realiteit van de jongeren, waarin zowel individuele keuzes als collectieve betekenissen zichtbaar werden.

NVivo zorgde zo voor een systematische en reproduceerbare eerste codering van data uit het focusgroepgesprek, terwijl Excel werd gebruikt om multimodale data te integreren en verbanden te leggen tussen enerzijds de uitspraken uit deze gesprekken en anderzijds de visuele informatie uit de taalportretten.

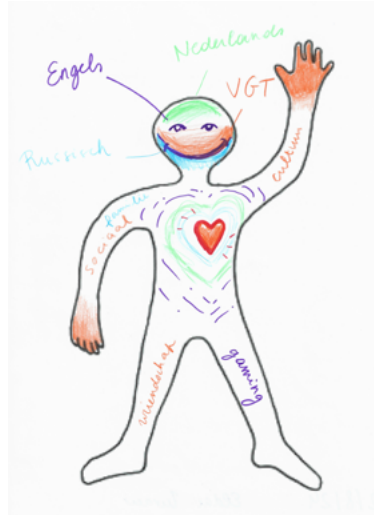
Op basis van de Excel-matrix werd vervolgens een thematische analyse uitgevoerd (Braun & Clarke, 2006). De codes werden gegroepeerd tot overkoepelende thema's, waarbij de, aan elke code gekoppelde, informatie direct inzicht gaf in de onderzoeksvragen en als leidraad diende voor de rapportering van de resultaten.

4.3 Resultaten

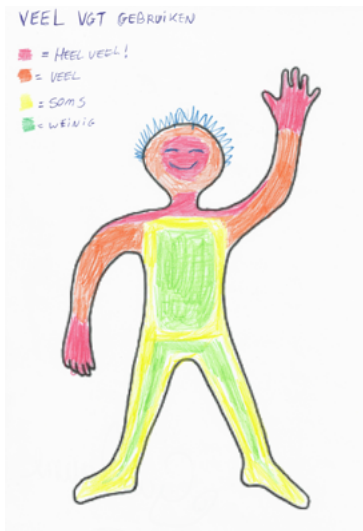
In dit onderdeel worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarin de taalattitudes en taalideologieën van de tien Vlaamse dove jongeren ten aanzien van VGT en IS centraal staan. Daarnaast wordt aandacht besteed aan hun persoonlijke en sociale achtergrond, inclusief socio-demografische factoren en vriendengroepen. De resultaten worden thematisch uitgewerkt in de volgende paragrafen, waarbij telkens gebruik wordt gemaakt van citaten uit de focusgroepgesprekken en, waar mogelijk, van verwijzingen naar de positionering en symboliek uit de taalportretten, die hieronder in figuren 2 tot en met 10 worden toegevoegd.

Figuur 2: Portret Chaste

Figuur 3: Portret Eldar

Figuur 4: Portret Guillaume

Figuur 5: Portret Hanne

4.3.1 Taalattitudes

4.3.1.1 Tegenover VGT

De houding van de jongeren tegenover Vlaamse Gebarentaal is overwegend sterk positief en emotioneel geladen. Affectief vormt VGT voor veel jongeren de kern van hun taalbeleving en zelfidentificatie. Tiffany benadrukt dit expliciet: “VGT blijft mijn kern.” Eldar koppelt VGT aan gevoelens van thuishoren en sociale verbondenheid: “In Vlaamse Gebarentaal voel ik mij het meest thuis... Vlaamse Gebarentaal betekent voor mij ook *culture* en vrienden. In die taal sta ik sociaal sterker.” Ook Guillaume ervaart plezier en geluk in VGT: “Het was mij duidelijk dat ik echt thuishoor in de dovenwereld en dat ik mij er gelukkig in voel... Vlaamse Gebarentaal maakt me blij.” Het gebruik van specifieke regionale varianten speelt eveneens een rol in identiteit en expressie. Tiffany stelt: “Bij het West-Vlaams voel ik me echt doof en kan ik echt humoristisch zijn.” Het visueel positioneren van VGT op handen en hart symboliseert de nauwe band tussen taal, lichaam en emotie. Liesl illustreert dit bij haar taalportret: “Ik heb VGT ook bij mijn hart getekend, dus ik heb mijn handen en mijn hart gecombineerd.” Ook Soumia benadrukt de rol van VGT in haar identiteitsgevoel: “Nu je praat over identiteit, vind ik dat VGT zeker hoort bij mijn identiteit.”

Cognitief ervaren jongeren VGT als de meest natuurlijke en vloeiende taal. Senne stelt: “Het is mijn eerste taal, ik kan me veel gemakkelijker uitdrukken in VGT.” Srбуhi benadrukt daarnaast de expressieve en functionele waarde van VGT in combinatie met andere talen: “Als ik mij diep wil uitdrukken, gebruik ik het Nederlands, de Vlaamse Gebarentaal, Engels en International Sign.” Tegelijkertijd merken sommige jongeren dat hun vaardigheid door minder frequent gebruik is afgenomen. Hanne zegt hierover: “Ik merk wel dat ik niet meer zo vlot gebaar als vroeger... Maar ik ben gebarentaal nooit echt volledig vergeten.”

Jongeren tonen ook een sterk metatalig bewustzijn over taalgebruik en regionale variatie binnen VGT. Liesl merkt op: “Vlaamse Gebarentaal, met haar regionale varianten, gebruik ik dagelijks. Nu zie je dat VGT ook meer een ‘mix’ geworden is van alle regionale varianten, vroeger was dat helemaal niet zo. Naar mijn gevoel gebaar ik nu dus vooral gewoon Vlaams in het algemeen.” Guillaume beschrijft het selectieproces: “We pikken de mooiste gebaren uit al deze varianten en gebruiken die.” Srбуhi beperkt haar kennis van varianten tot het algemeen Vlaams: “Ik ken de West-Vlaamse variant niet. Ik ken alleen Vlaamse Gebarentaal.” Soufiane illustreert hoe interregionaal contact leermogelijkheden biedt: “Je ziet dat er heel veel verschillen tussen regionale gebaren zitten, ik had daar in het begin wat moeite mee. Maar door te veranderen van school in Gent, heb ik er wel over bijgeleerd, wat ik positief vind.” Tegelijkertijd bestaat er nog onzekerheid over het gebruik buiten de vertrouwde regio: “Maar ik weet niet wat ik moet doen als ik Gentse gebaren gebruik in Antwerpen, kan dat wel?” Chaste ervaart de variatie soms zelfs als chaotisch: “Ik vond zes verschillende gebaren voor één woord, hoe is dat mogelijk? Dat is dus waarom ik chaotisch gebaar... Daarom ben ik niet akkoord met hoe VGT in elkaar zit... VGT is één taal, maar ik vind het echt niet normaal hoeveel regionale varianten er zijn binnen VGT.”

Conatief wordt VGT zichtbaar in de keuzes en het gebruik van jongeren in verschillende contexten. Sommigen kiezen bewust voor VGT om het door te geven, zo zegt Soumia: “Ik blijf nog altijd VGT gebruiken!” Soufiane benadrukt het belang in pedagogische contexten: “Ik vind het wel belangrijk dat ik tijdens mijn vrijwilligerswerk op school enkel VGT gebruik.” Tiffany benoemt expliciet contextafhankelijk gebruik van verschillende stijlen: “Bij VGT gebruik ik eigenlijk drie verschillende stijlen: West-Vlaams, Gents, die ik redelijk goed beheers, en de ‘orale’ variant. Ik gebruik deze varianten afhankelijk van de situaties.” Soumia gebruikt VGT vooral in serieuze situaties: “Als ik serieus moet zijn of er is een probleem, dan gebaar ik wel altijd in het Vlaams.” Tegelijkertijd ervaart ze weinig variatie in haar VGT-lexicon: “VGT is mooi, maar het zijn altijd dezelfde gebaren...” Deze voorbeelden laten zien dat het gebruik van VGT voor jongeren niet alleen een mogelijke uitdrukking van identiteit en plezier is, maar ook een doelbewuste, contextafhankelijke keuze blijft die hun communicatieve praktijk en sociale interacties vormt.

4.3.1.2 *Tegenover IS*

De houding van jongeren tegenover IS is gelaagd en laat zien hoe cognitieve, affectieve en conatieve dimensies elkaar beïnvloeden en soms tegen elkaar ingaan. Cognitief is er brede overeenstemming over de functie en praktische waarde van IS, zo zien jongeren IS vooral als hulpmiddel voor internationale communicatie, ondanks het ontbreken van formele erkenning. Soumia merkt op: “IS is nog niet erkend, maar het bestaat wel.”⁴ Liesl voegt toe: “Maar dat maakt IS niet slecht. Het maakt communicatie met buitenlandse dove personen gemakkelijker.” Soufiane koppelt IS aan internationale contacten en leermogelijkheden: “Door internationale contacten met dove mensen vind ik het positief dat ik heb bijgeleerd.” Senne benadrukt het praktische nut: “Ik vind International Sign niet altijd noodzakelijk, maar het is natuurlijk wel de gemakkelijkste weg.” Srбуhi beschouwt IS als onderdeel van een repertoire waarmee ze zich diepgaand kan uitdrukken: “Bij mijn hoofd heb ik het Nederlands, de Vlaamse Gebarentaal, Engels en International Sign gezet. Omdat ik mij in deze talen beter kan uitdrukken... Als ik mij diep wil uitdrukken, gebruik ik... VGT, Engels en IS.”

Affectief vertoont IS meer variatie tussen jongeren. Soumia ervaart zowel aantrekkingskracht als normatieve spanning: “Ook al weet ik dat IS eigenlijk geen echte taal is... het rode hartje in mijn portret staat symbool voor mijn liefde voor IS.” Ze voelt daarnaast wel de normatieve druk van VGT: “Ik besef dus dat ik in de eerste plaats Vlaams moet gebaren, maar ik gebaar toch het liefst IS.”

De plaatsing van IS in de taalportretten weerspiegelt deze variatie. Soumia plaatst IS op haar bovenlichaam, passend bij haar gevoel van verbondenheid: “Ik voel meer een klik met IS.” Liesl positioneert IS bij haar hoofd, omdat ze erbij moet nadenken: “Ik gebruik heel graag IS, maar ik moet er wel goed bij nadenken...” Senne plaatst het als een klein bandje op zijn onderarm, verwijzend naar afnemend gebruik: “Dat is voor mij ISL... gebruik het niet zo veel

---

4 Aan het einde van haar zin gebruikt Soumia het ASL-gebaar NONE en lijkt zo extra nadruk te leggen op het feit dat IS nog niet erkend is.

meer.” Chaste spreidt IS over een groot deel van zijn lichaam, terwijl Tiffany het eerder aan de rand van haar talenrepertoire positioneert.

Het conatieve en strategische gebruik van IS is zichtbaar in de contextafhankelijke toepassing. Tiffany: “Met mijn partner gebruik ik IS.” Liesl beschrijft interregionaal gebruik: “Als ik met een Waal in gesprek ga, schakel ik over naar IS”.

4.3.1.3 Tegenover ‘MIX-n-MATCH’

Enkele jongeren, zoals Soumia, Soufiane en Chaste, geven aan dat zij op lokaal niveau in Vlaanderen, bijvoorbeeld in gesprekken met vrienden, flexibel schuiven op het continuüm tussen IS en VGT. Zo merkt Soufiane bijvoorbeeld op dat hij zich aanpast: “Als iemand meer VGT gebruikt, *match* ik mijn taalgebruik daarop, terwijl dat anders is bij mijn vrienden. Voor mij is communicatie het belangrijkste.” Chaste voegt toe dat voor hem het belangrijkste is dat ze elkaar begrijpen, terwijl Soumia zegt: “Ik wil mij gewoon aanpassen. Als iemand een groot probleem heeft, *match* ik graag mijn gebaren zodat die persoon mij beter kan begrijpen.” Daarbij gebruiken deze jongeren soms een ‘MIX’ van het VGT-lexicon en het lexicon dat gangbaar is in IS om een ‘MATCH’ te creëren met de gesprekspartner (of bij uitbreiding de context), en zo de communicatie te bevorderen. Liesl merkt op dat deze mix het VGT-lexicon blijvend kan veranderen: “Jullie hebben jullie gebarenschat al vervangen door International Sign, dus jullie kunnen eigenlijk niet meer terug.”

Soumia merkt verder op dat ze het gebruik van IS in VGT, oorspronkelijk om zich aan te passen aan de gesprekspartner (en/of context), ook gewoon mooi vindt en dat ze toch het liefst IS gebaart: “Ik vind IS zo mooi, ook al weet ik dat ik hier eigenlijk VGT moet gebruiken. (...) Ik gebaar toch het liefst IS.” Soufiane sluit zich daarbij aan: “Ik vind ‘voor’ in IS veel mooier, dus ik denk dat dat ook één van de redenen is waarom ik me daar beter bij voel.” Soumia vult verder aan dat ze het gebruik van IS in VGT met haar vrienden ook gewoon ‘cool’ vindt. Eldar voegt daaraan toe dat hij soms zijn VGT mixt met andere gebarentalen, gewoon omdat het leuk is, en dat jongeren dat daarom wel eens in hun jongerentaal doen.

Liesl en Guillaume reageren hierop dat ze geen voorstander zijn van het mengen van International Sign in de communicatie tussen Vlamingen. Ook Hanne en Senne geven aan dat ze liever hebben dat IS en VGT gescheiden blijven. Tegelijkertijd merkt Senne op dat hij, als hij een gebaar niet weet voor een bepaald woord, soms een gebaar uit NGT of een andere gebarentaal gebruikt. Liesl en Guillaume geven aan dat dit beperkt blijft tot specifieke contexten, zoals gaming-termen als ‘noob’ of actuele concepten als ‘feminisme’ en ‘non-binair’. Srбуhi voegt daar nog aan toe dat als een gebaar in VGT de grap niet goed overbrengt, ook een gebaar uit een andere gebarentaal kan worden gebruikt. Liesl sluit zich hierbij aan, maar benadrukt dat ze IS en VGT in andere contexten liever van elkaar gescheiden ziet. Senne bevestigt: “... ik wil niet dat dat een gewoonte wordt.”

Tiffany merkt dat ze dat ook wel wil, maar soms gewoon vergeet in welke taal ze bezig is en daarom automatisch een mix van VGT en IS gebruikt: “Eigenlijk wil ik de talen uit elkaar houden, maar nu haal ik ze door elkaar en kan ik niet meer bij één taal blijven. (...) Soms vergeet ik gewoon in welke taal ik bezig ben, en gebruik ik automatisch een mix van VGT en IS.” Chaste koppelt zijn chaotisch taalgebruik bovendien aan zijn late kennismaking met VGT: “Omdat ik te lang in de horende wereld heb geleefd, heb ik op latere leeftijd gebarentaal geleerd⁵.” Hij merkt verder op dat de grote variatie aan gebaren in VGT, het gebruik van VGT voor hem verwarrend maakt en onbewust het gebruik van IS vergemakkelijkt: “Dat er voor zo’n klein land als België zoveel verschillende gebaren zijn, is toch ‘mindblowing’.” Liesl merkt daardoor op dat niet iedereen les heeft gekregen over de ontstaansgeschiedenis van gebarentalen en regionale variatie, wat Soumia eraan doet denken dat een vriendin van haar inderdaad weinig VGT gebruikt, omdat ze op school amper VGT krijgt.

4.3.2 Taalideologieën

Sommige jongeren raken met hun attitudes aan dezelfde kernwaarden, waardoor ze, dezelfde ideologie delen. Wat VGT betreft, manifesteert zich een continuüm van *identiteitsgeoriënteerde*, *behoudsgezinde* en *normaliserende* ideologieën. Bij IS komen daarentegen vooral *pragmatische* overtuigingen naar voren, die per jongere variëren afhankelijk van de gesprekspartner, context en niveau, d.w.z. internationaal en/of lokaal vlak. Sommige jongeren combineren bovendien meerdere ideologische posities, waarbij hun keuzes worden gestuurd door de situatie, de gesprekspartner en/of het communicatieve doel.

Bij verschillende deelnemers, onder wie Tiffany, Liesl, Guillaume, Soufiane en Eldar, komt een uitgesproken *identiteitsgeoriënteerde* ideologie naar voren. Zij beschouwen VGT als een essentieel onderdeel van hun persoonlijke en culturele identiteit, vaak symbolisch voorgesteld als de kern of het hart in hun taalportretten. Tiffany stelt dat VGT haar kern blijft, terwijl Soufiane aangeeft dat VGT bij zijn *dovenidentiteit* hoort en dat dit is wie hij is. Liesl benadrukt het zeldzame en waardevolle karakter van haar taal door aan te geven dat zij een van de weinigen is van wie VGT de moedertaal is. VGT wordt door hen dus niet enkel als communicatiemiddel, maar ook als identiteitsdrager gezien.

Vanuit deze identitaire houding groeit bij een aantal jongeren een *behoudsgezinde* ideologie, waarin VGT behouden moet blijven en beschermd moet worden. Liesl legt uit dat Vlaamse Gebarentaal moet blijven zoals het was, anders heb je geen eigen taal meer.

Bij Soufiane en Soumia krijgt deze *behoudsgezinde* ideologie een situationele invulling. Zij beschouwen het gebruik van IS onder volwassenen als aanvaardbaar, maar vinden dat kinderen niet aan IS mogen worden blootgesteld, omdat dit de verwerving van een stabiele VGT-basis zou ondermijnen. Soufiane verwoordt dat als hij nu al IS zou gebruiken tegen kinderen, dat gevaarlijk zou zijn en dat hij hen niet mag *beïnvloeden* met International Sign, omdat VGT moet blijven bestaan. Soumia sluit zich hierbij aan en geeft aan dat het beter is

5 Chaste gebruikt hier het gebaar LEARN uit ASL.

dat kinderen in VGT blijven communiceren. Deze visie koppelt ideologische overtuigingen aan opvoedkundige verantwoordelijkheid, waarbij VGT eerst beschermd en doorgegeven moet worden voordat andere *invloeden* hun plaats kunnen krijgen.

De behoudsgezinde ideologie van Soufiane en Soumia legt de nadruk op het beschermen en doorgeven van VGT aan nieuwe generaties, waarbij kinderen eerst een stabiele VGT-basis moeten krijgen voordat andere talen of varianten worden geïntroduceerd. Vanuit dit oogpunt groeit bij Chaste een *normaliserende* ideologie, die niet alleen de doorgegeven taal wil beschermen, maar ook streeft naar uniformiteit en duidelijkheid binnen VGT. Chaste merkt op dat VGT één taal is, maar dat hij het echt niet normaal vindt hoeveel regionale varianten er zijn binnen VGT, en dat het voor zo'n klein land als België toch *mindblowing* is dat er zoveel verschillende gebaren bestaan.

Tegenover dit *behoudsgezinde* discours naar VGT staat een *pragmatische* ideologie ten aanzien van IS. Binnen deze visie wordt IS gezien als een functioneel middel tot communicatie en interactie, vooral in internationale contexten. Liesl legt uit dat International Sign eerder wordt gebruikt wanneer een Belgische en een Nederlandse dove persoon in contact komen met elkaar, zodat ze hun gebarentaal op elkaar kunnen afstemmen. Ook Soumia benadrukt het praktische nut van IS en geeft aan dat het een voordeel is dat ze IS kan, omdat ze dan in het buitenland makkelijk met dove personen kan communiceren. Voor Soumia en Soufiane geldt dit pragmatisme ook op lokaal niveau, in informele gesprekken met vrienden die noch VGT, noch het Nederlands als thuistaal hebben, wanneer VGT onvoldoende begrip oplevert. Soufiane legt uit dat zijn vrienden volwassen zijn en het verschil tussen IS en VGT al kennen, waardoor hij, anders dan bij kinderen, gewoon op zijn manier kan gebaren. Soumia beschrijft een vergelijkbare flexibiliteit en zegt dat wanneer ze iets in VGT wil vertellen en haar vrienden haar niet altijd begrijpen, ze overschakelt naar International Sign en dat ze dan wel begrepen wordt.

4.3.3 Socio-demografische factoren

Als belangrijkste socio-demografische factoren werden gezinsachtergrond (horende en/of dove ouders, al dan niet met migratiegeschiedenis), thuistalen en schoolloopbaan (dovenonderwijs en/of regulier onderwijs), evenals hun vriendengroepen, in kaart gebracht.

Van de tien jongeren hebben er twee, Tiffany en Srбуhi, dove ouders, en heeft er één, Liesl, een dove en een horende ouder. De rest van de jongeren heeft horende ouders. Twee van hen, Soufiane en Soumia, volgden onderwijs aan een dovenschool, terwijl de anderen niet alleen naar een dovenschool, maar ook naar een reguliere school gingen. Srбуhi en Chaste zijn niet in België, maar respectievelijk in Armenië en Rwanda, geboren en behoren daarom tot de eerste generatie migranten. Vier andere deelnemers – Soumia, Soufiane, Eldar en Tiffany – zijn wel in België geboren, maar hebben minstens één ouder die niet in België is geboren, waardoor zij tot de tweede generatie migranten behoren. Ook in thuistalen is er variatie. De meeste deelnemers, Soumia, Soufiane, Chaste, Senne, Hanne, gebruiken Nederlands thuis, enkele,

Tiffany, Guillaume, Liesl, gebruiken Vlaamse Gebarentaal, terwijl Srбуhi zowel Vlaamse als Armeense Gebarentaal gebruikt en Eldar thuis naast Nederlands ook Russisch spreekt.

Voor Guillaume, Srбуhi, Tiffany, Liesl, Hanne en Senne geldt dat hun vriendengroep voornamelijk bestaat uit Vlaamse dove gebarentalige vrienden, die vaak zowel dovenonderwijs als geïntegreerd onderwijs hebben gevolgd en meestal dove ouders hebben en geen migratiegeschiedenis delen. Bij Tiffany wordt haar netwerk uitgebreid met haar partner, die doof en gebarentalig is en uit Frankrijk komt, inclusief de dove gebarentalige Franse vrienden van haar partner. Eldar heeft, net als de andere jongeren, Vlaamse dove gebarentalige vrienden met een vergelijkbare achtergrond in onderwijs en familie, maar daarnaast ook horende vrienden.

Soufiane, Chaste en Soumia hebben net als de andere jongeren ook contact met Vlaamse dove gebarentalige vrienden, maar hebben, anders dan de anderen, ook, of Soufiane en Soumia voornamelijk, contact met vrienden die, net als zichzelf, migratiegeschiedenis delen. Van de vrienden van Soufiane en Soumia gingen de meesten naar een dovenschool, terwijl Chaste zowel vrienden heeft die naar een dovenschool gingen als vrienden die regulier onderwijs volgden, of een combinatie daarvan voltooiden. Het sociale netwerk van Chaste en Soumia bestaat daarnaast ook voor een groot aantal uit buitenlandse dove gebarentalige vrienden.

Bij een aantal jongeren – onder wie Tiffany, Liesl en Guillaume – is VGT nauw verweven met persoonlijke en culturele identiteit. In hun taalportretten wordt VGT letterlijk in het centrum van het lichaam geplaatst, wat symbool staat voor de emotionele en identitaire waarde van de taal. Hun attitudes weerspiegelen een *behoudsgezinde* ideologie waarin VGT wordt gezien als cultureel erfgoed dat bescherming, overdracht en institutionele verankering verdient. Deze jongeren hebben VGT vaak als thuistaal en/of dove ouders, wat vermoedelijk bijdraagt aan het *behoudsgezinde* perspectief.

Ook Senne en Hanne delen deze ideologie, al vormen zij socio-demografisch een uitzondering. Zij hebben namelijk geen dove ouders en gebruiken VGT niet als thuistaal, maar hechten er toch sterke symbolische waarde aan. Mogelijk speelt hierbij hun vriendengroep een rol, waarbij sociale contacten in VGT met andere dove jongeren (van dove ouders) de ideologische verbondenheid met VGT versterkt. Binnen de groep behoudsgezinde jongeren komt bovendien nadrukkelijk de zorg naar voren om VGT op lange termijn te behouden, bijvoorbeeld door het belang van onderwijs in en over VGT te benadrukken als noodzakelijke voorwaarde voor duurzame taaloverdracht aan volgende generaties.

Andere jongeren, zoals Soumia, Soufiane en Chaste, vertonen eerder een *pragmatische* ideologie. Hoewel Soumia en Soufiane VGT ook als onderdeel van hun identiteit beschouwen, staat bij hen communicatie en wederzijds begrip centraler. Afhankelijk van gesprekspartner en context schakelen zij tussen VGT en IS, of combineren ze beide, waarbij lexicon uit IS soms binnen VGT wordt gebruikt om communicatie te vergemakkelijken. Dit gebeurt niet alleen in internationale contexten, zoals bij Tiffany, Liesl, Guillaume en Senne, maar ook in lokale Vlaamse contexten. Deze *pragmatische* houding lijkt vaker voor te komen bij jongeren met horende ouders die migratiegeschiedenis hebben, bij wie VGT niet of niet primair als

thuis taal wordt gebruikt. Vermoedelijk zijn zij van jongs af aan gewend om tussen meerdere talen en culturen te schakelen, wat zich vertaalt in een flexibeler gebruik van VGT met gebaren die in communicatie via IS gangbaar zijn.

Bij Srбуhi speelt die meertalige achtergrond, door de migratiegeschiedenis van haar ouders, kennelijk een belangrijkere rol dan het gegeven dat haar ouders doof zijn en ze ook thuis VGT gebruikt. Zij geeft namelijk aan IS binnen VGT te gebruiken, wat aansluit bij de *pragmatische* ideologie. Al doet ze dat niet om zich aan te passen aan de gesprekspartner, maar vanuit expressieve doeleinden. Eldar, van wie de socio-demografische achtergrond anders is dan die van Srбуhi, maar wel aansluit bij de andere jongeren die een *pragmatische* ideologie hanteren, zoals Soumia en Soufiane, vertoont een vergelijkbare toepassing als Srбуhi voor wat betreft het gebruik van IS in VGT. Ook bij hem is het gebruik van IS binnen VGT namelijk voornamelijk pragmatisch expressief en onderdeel van jongerentaal, en niet bedoeld voor communicatieve afstemming op de gesprekspartner.

De link tussen socio-demografische factoren, zoals thuis taal, de gehoorstatus van ouders en meertaligheid, lijkt zo een belangrijke rol te spelen in de ideologische positie van jongeren, maar verklaart niet alles. Dit doet vermoeden dat daarnaast hun vriendengroep een aanvullende factor kan zijn bij de ontwikkeling en uitdraging van hun taalideologie.

Jongeren zoals Guillaume, Srбуhi, Tiffany, Liesl, Hanne, Eldar en Senne hebben voornamelijk een vriendengroep bestaande uit Vlaamse dove gebarentalige vrienden, vaak jongeren van dove ouders zonder migratiegeschiedenis. Deze homogene netwerken lijken bij de meeste van hen een *identiteitsgeoriënteerde* en *behoudsgezinde* ideologie te versterken, waarbij VGT wordt gezien als de kern van persoonlijke en culturele identiteit.

Bij jongeren met meer diverse netwerken, zoals Soumia, Soufiane en Chaste, speelt een *pragmatische* ideologie een belangrijkere rol. Hun netwerken omvatten, naast internationale contacten, vooral Vlaamse dove gebarentaligen met migratiegeschiedenis, die daardoor vaak meertalig zijn en met wie ze - dit is zeker voor Soumia en Soufiane het geval - via gedeelde ervaringen in het dovenonderwijs en/of sociale netwerken die daaruit ontstaan zijn in contact kwamen.

4.4 Discussie

4.4.1 Interpretatie van resultaten

Uit de data blijkt dat de tien Vlaamse dove jongeren zich, zowel ten aanzien van Vlaamse Gebarentaal als International Sign, positioneren op een continuüm tussen *behoudsgezinde* en *pragmatische* ideologieën. Afhankelijk van de taal, maar ook binnen één en dezelfde taal, kunnen jongeren flexibel bewegen tussen deze ideologische polen en/of op hetzelfde moment tegenovergestelde ideologieën ondersteunen. Deze verschuivingen worden mede bepaald door de context, de gesprekspartner en het communicatieve doel.

Jongeren zoals Soumia en Soufiane combineren bijvoorbeeld een *pragmatische* inzet van IS, al dan niet met *expressieve* doeleinden, met *behoudsgezinde* zorgen over de overdracht van VGT aan kinderen. Omgekeerd maken jongeren zoals Liesl, Guillaume en Senne binnen een overwegend *behoudsgezinde* ideologie naar VGT toe soms *semantische* en/of *functioneel pragmatische* keuzes over de integratie van IS-elementen wanneer lexicale leemtes of communicatieve noden dit vereisen.

Hoewel het continuüm zo ruimte laat voor nuance en overlappende posities, tekenen de data twee bredere ideologische oriëntaties af, namelijk *behoudsgezinde* en *pragmatische* overtuigingen. Deze lijken bovendien sterk samen te hangen met bepaalde socio-demografische factoren, waarbij behoudsgezinde overtuigingen vooral lijken voor te komen bij mensen met VGT als thuistaal en/of dove ouders, en pragmatische overtuigingen vaker lijken voor te komen bij mensen met horende ouders met een migratiegeschiedenis, voor wie VGT niet of niet primair de thuistaal is. Daarbovenop lijken ook vriendengroepen een belangrijke rol te spelen in de vorming van taalideologieën. Zo lijkt het erop dat homogene netwerken van dove, gebarentalige vrienden van dove ouders *identiteits-* en *behoudsgezinde* overtuigingen versterken, en dat netwerken met Vlaamse dove vrienden met meertalige achtergronden en internationale contacten eerder een *pragmatische* ideologie stimuleren en het functionele gebruik van International Sign, ook in lokale context, ondersteunen.

Soumia, Soufiane en Chaste geven zo, vanuit een *pragmatische* ideologie, waarin communicatie en wederzijds begrip centraal staan, aan ook op lokaal niveau, in Vlaanderen, bijvoorbeeld in gesprekken met vrienden, flexibel te schuiven op het continuüm tussen IS en VGT. Het pragmatisch gebruik van IS is voor hen contextafhankelijk en verschuift voortdurend, afhankelijk van gesprekspartner, onderwerp en communicatieve noodzaak.

Door zich op dat continuüm te bewegen ontstaat soms een tussenzone waarin het lexicon van VGT en IS elkaar raakt, overlapt en door elkaar loopt. Functioneel leidt dit tot een 'MIX' van Vlaamse Gebarentaal en International Sign, waarmee jongeren hun taalgebruik afstemmen op de gesprekspartner (en context) - zoals door de jongeren zelf ook wordt uitgedrukt met het gebaar 'MATCH'. Taalzuiverheid, of het strikt volgen van één taalsysteem, is daarbij ondergeschikt aan het communicatieve doel. Afhankelijk van de situatie integreren sommige jongeren in hun VGT-lexicon dus ook lexicon dat gangbaar is in IS om hun boodschap over te brengen. Vanuit hun pragmatische overtuiging wordt dit ervaren als een praktische manier om communicatie soepel en efficiënt te laten verlopen. De mix van beide lexica wordt gezien als een logisch en positief gevolg van hun sociale en linguïstische realiteit, waarbij communicatie boven taalzuiverheid staat. Deze mix wordt niet alleen ingezet om het taalgebruik op de gesprekspartner af te stemmen, maar ook om plezier en (groeps)identiteit uit te drukken, en functioneert daarmee als een vorm van persoonlijke *expressie* in communicatieve context.

Daartegenover staat een *behoudsgezinde* ideologie, waarin het belang van het beschermen van VGT wordt benadrukt en waaruit een duidelijke scheiding tussen VGT en IS naar voren komt. Binnen deze overtuiging zijn onder meer onderwijs en overdracht middelen om VGT levend te

houden en de impact van buitenaf te beperken. Binnen deze *behoudsgezinde* ideologie kan er echter ook vanuit een *semantische* nood worden gehandeld, d.w.z. functionele ontleningen uit andere gebarentalen worden gebruikt om lexicale leemtes (in specifieke contexten) te overbruggen of vanuit een *functioneel pragmatische* nood om humor over te brengen.

Naast het bewust gebruiken van IS in VGT, gestuurd door onderliggende ideologieën, kan het gebruik ook *onbewust* plaatsvinden. Onbewuste factoren - zoals de leeftijd waarop jongeren voor het eerst met VGT in aanraking komen en VGT beginnen te verwerven, de Vlaamse onderwijscontext waarin nauwelijks taalbewustzijn over VGT wordt overgedragen en/of een maatschappelijke context met steeds frequentere en meer laagdrempelige IS-blootstelling, inclusief veranderende sociale netwerken die deze blootstelling verder verspreiden - kunnen zo cognitieve interferentie veroorzaken, wat kan resulteren in het onbewust gebruik van IS-elementen in VGT.

4.4.2 Vergelijking met eerdere onderzoeken

De resultaten van dit onderzoek sluiten nauw aan bij recente inzichten in de literatuur over taalcontact, taalideologie en meertalige identiteitsvorming binnen dovengemeenschappen. De Vlaamse dove jongeren in dit onderzoek bevestigen via hun taalattitudes dat hun taalideologieën kaderen binnen theoretische benaderingen die taal zien als een dynamisch en contextafhankelijk sociaal fenomeen (Kusters et al., 2020).

Net zoals McKee en McKee (2022) observeerden binnen de Nieuw-Zeelandse dovengemeenschap, speelt internationaal gebarentaalcontact ook in Vlaanderen, binnen dit onderzoek bij jongeren, een rol in zowel hun positie binnen de gemeenschap als de ideologische onderbouwing van hun communicatieve keuzes. Binnen deze context krijgen taalideologieën en taalattitudes vorm in wisselwerking met toenemende internationale interactie. Jongeren die vertrouwd zijn geraakt met internationale communicatievormen, vertalen van daaruit voortvloeiende overtuigingen – waarbij communicatie en wederzijds begrip primeren op taalkundige zuiverheid – ook naar hun lokale contexten.

De resultaten ondersteunen bovendien de theoretische opvatting dat taalattitudes en -ideologieën dynamische en wederkerige processen zijn (Blommaert, 2010; Milroy, 2004). De taalportretten in dit onderzoek tonen namelijk hoe attitudes en ideologieën met elkaar verweven zijn, d.w.z. elkaar bevestigen of net tegenspreken. Door VGT bij het hart te plaatsen of andere communicatievormen bij het hoofd, visualiseren jongeren namelijk de affectieve en ideologische betekenis van hun repertoire. Dit illustreert hoe impliciete overtuigingen over taal zich vertalen in bewuste keuzes en symbolische representaties.

De spanning tussen *behoudsgezinde* en *pragmatische* ideologieën die uit de data naar voren komt, weerspiegelt patronen die ook in andere dovengemeenschappen zijn waargenomen. Net zoals in de casestudy over de Tibetaanse en Chinese Gebarentaal (Hofer, 2020), tekent zich bij de Vlaamse jongeren een tweedeling af tussen een *behoudsgezinde* ideologie, gericht

op bescherming van VGT als cultureel erfgoed, en een *pragmatische* ideologie, gericht op functionele aanpassing aan diverse communicatieve contexten, inclusief mogelijke vermenging met lexicale IS-elementen. Zo beschouwen jongeren als Liesl, Guillaume en Senne VGT voornamelijk als essentieel onderdeel van identiteit en gemeenschap en streven ernaar om de taal zo ‘zuiver’ mogelijk te houden, terwijl andere jongeren, zoals Soumia, Soufiane en Chaste, daarentegen een meer *pragmatische* benadering hanteren waarin vooral communicatie centraal staat.

Ten slotte bevestigen de bevindingen de rol van socio-demografische factoren en factoren als vriendengroepen in de vorming van attitudes en ideologieën, zoals eerder benadrukt door Milroy (2004) en Rampton (1995). Jongeren met dove ouders en VGT als thuistaal lijken zo vaker *behoudsgezinde* ideologieën te ontwikkelen, terwijl jongeren met horende ouders en/of migratiegeschiedenis – vaak met meertalige ervaringen – eerder *pragmatische* ideologieën vertonen. Homogene netwerken lijken op die manier identiteit en taalbehoud te versterken, terwijl diverse, meertalige netwerken juist openheid, functionele flexibiliteit en pragmatische ideologieën stimuleren.

4.4.3 Uitdagingen van het onderzoek

Het onderzoek kende verschillende uitdagingen die zich vooral voordeden tijdens de dataverzameling en -analyse en in beperkte mate bij de rapportage van de resultaten. Een belangrijke uitdaging tijdens de dataverzameling was het opstellen van duidelijke maar niet-sturende instructies voor de afname van de taalportretten. De instructies moesten begrijpelijk zijn voor alle deelnemers zonder dat het onderzoeksdoel (te veel) werd prijsgegeven. Tijdens het daaropvolgende focusgroepgesprek vormde vooral de groepsdynamiek een uitdaging, omdat de moderator ervoor moest zorgen dat alle deelnemers gelijkwaardig aan bod kwamen. Dit is van belang om een representatief en volledig beeld te krijgen van ieder zijn/haar taalattitudes en ideologieën. Om dit te bereiken maakte de moderator gebruik van actieve moderatie en semi-gestructureerde vragen. Daarbij was het ook van belang dat de moderator zorgde voor een veilige en niet-oordelende setting, zodat deelnemers zich comfortabel voelden om hun opvattingen te delen.

Een aanvullende uitdaging ontstond door de opzet van het onderzoek. Uit ethische overwegingen, en om gemakkelijker een vertrouwensrelatie met de deelnemers op te bouwen, werd ervoor gekozen dat Tamie de rol van moderator zou vervullen en dus de data zou verzamelen. Dit betekende echter dat zij, hoewel niet betrokken bij de volledige uitwerking van het project, de projectdoelstellingen tot in detail moest begrijpen om relevante data te kunnen verzamelen. Tegelijkertijd voelde Margot, die het project mee heeft uitgeschreven, maar tijdens de focusgroepgesprekken vanwege haar positionaliteit geen actieve rol op zich nam, soms de behoefte om verduidelijkende vragen te stellen, wat gezien de onderzoeksopzet niet eenvoudig was.

Ook tijdens de analyse van de verzamelde data ontstonden specifieke uitdagingen, waaronder het operationaliseren van abstracte concepten zoals attitudes en ideologieën. Deze moesten

zorgvuldig worden afgebakend en consistent toegepast. De multimodale aard van het onderzoek voegde bovendien extra complexiteit toe, omdat taalportretten en focusgroepdata gezamenlijk moesten worden geanalyseerd. Het integreren van verschillende modaliteiten in één analysetool en het analyseren op een manier die beide datavormen adequaat weerspiegelde, vormde een uitdagend proces.

Voordat het focusgroepgesprek werd geanalyseerd, werd het bovendien eerst vertaald, waarbij het behouden van nuance en betekenis een belangrijke uitdaging vormde. Hiervoor werden dove vertalers ingezet met de instructie het gesprek zo getrouw mogelijk te vertalen, dicht bij de brontaal en zonder vrije interpretaties. Omdat het om een aanzienlijke hoeveelheid data ging, werd besloten met twee vertalers te werken. Dit bracht de extra uitdaging met zich mee om hen op dezelfde manier te instrueren, zodat de vertaalde data representatief en uniform konden worden gebruikt voor verdere analyse.

4.4.4 Beperkingen van het onderzoek

De kleine omvang van de deelnemersgroep beperkt de generaliseerbaarheid van de resultaten. Daarnaast werden de gegevens verzameld in twee afzonderlijke groepsgesprekken, die uiteindelijk als één dataset werden behandeld. Omdat de contexten per groep lichtelijk verschilden, kan de invloed van deze context op de resultaten niet volledig worden uitgesloten. Tot slot vormt de vertaalslag van de focusgroepdata een beperking, omdat hierbij mogelijk nuances verloren gingen of interpretaties subtiel zijn veranderd, ondanks de inzet van gediplomeerde dove vertalers.

Het onderzoek kent daarnaast enkele methodologische beperkingen waarmee rekening moet worden gehouden bij de interpretatie van de resultaten. Ten eerste werden de taalportretten in groepsverband afgenomen, tussen jongeren die elkaar kenden maar niet per se tot dezelfde vriendengroep behoorden. Dit zorgde er enerzijds voor dat zowel gedeelde als licht verschillende overtuigingen zichtbaar werden, maar kan er anderzijds toe hebben geleid dat het comfort en de openheid binnen de groep varieerden. Door de samenstelling van de groep - jongeren met verschillende achtergronden, zoals thuistaal, schoolloopbaan en familiale context, en afkomstig uit diverse sociale netwerken - voelden sommige deelnemers zich mogelijk minder op hun gemak, terwijl anderen zich juist extra gesteund voelden. Deze variatie kan de manier waarop deelnemers hun ervaringen deelden hebben beïnvloed en maakt het lastig om de precieze impact van groepsdynamiek te kwantificeren (cf. Kusters, De Meulder & Moriarty, 2022). Hoewel individuele interviews dit effect hadden kunnen beperken, zijn dergelijke aanvullende methoden in dit onderzoek niet toegepast.

Daarnaast berust de methodologie op zelfrapportage, waardoor de resultaten sterk afhankelijk zijn van hoe deelnemers hun eigen taalgebruik, kennis, percepties en taalvoorkeuren inschatten en presenteren. De tijd- en contextgebonden aard van de taalportretten versterkt dit effect, want de resultaten weerspiegelen een momentopname die beïnvloed kan zijn door

persoonlijke omstandigheden, eerdere ervaringen en interacties tijdens het onderzoek zelf (cf. Kusters & De Meulder, 2019; Busch, 2018).

Een andere beperking hangt samen met de rol van de onderzoekers en de moderator. De manier waarop de moderator voorbeelden gaf en/of vragen stelde, hoewel bedoeld om duidelijkheid te bieden, kan voor sommige jongeren overweldigend zijn geweest en hun openheid hebben beperkt. Externe stimuli, zoals de video uit het project *Mobile Deaf* (Kusters, 2019) dat aan het begin van de sessies werd getoond, kunnen daarnaast de perceptie van de deelnemers en de vormgeving van hun taalportretten hebben beïnvloed, wat de spontane weergave van hun eigen ideeën mogelijk heeft gestuurd.

Al deze factoren samen illustreren dat de resultaten van het onderzoek een momentopname zijn binnen een specifieke context, waarbij groepsdynamiek, zelfrapportage, rolverdeling en vertaalslag zorgvuldig moeten worden meegenomen bij de interpretatie van de bevindingen.

4.4.5 Relevantie van de resultaten

Dit onderzoek is relevant omdat het inzicht biedt in de attitudes en ideologieën van Vlaamse dove jongeren in een context van toenemende globalisering en internationaal taalcontact. Door de attitudes van jongeren te onderzoeken, kunnen onderliggende ideologieën in kaart worden gebracht, waardoor duidelijk wordt hoe jongeren denken over VGT en IS. Deze ideologieën vormen een kader om te begrijpen hoe taalverandering zich in een kleine taalgemeenschap kan ontwikkelen.

Het onderzoek laat zien dat de ideologische houdingen per taal verschillen. VGT wordt door veel jongeren ervaren als drager van identiteit en cultureel erfgoed, wat zich vertaalt in *behoudsgezinde* en *identiteitsgeoriënteerde* ideologieën. IS wordt primair pragmatisch benaderd, met de nadruk op internationale communicatie. De *pragmatische* houding ten opzichte van IS heeft echter ook een doorwerking op lokaal niveau, zo passen enkele jongeren, vanuit *pragmatische* overtuiging, hun VGT-gebruik aan, combineren gangbaar lexicon uit IS met VGT en ontwikkelen zo nieuwe communicatiestrategieën die in Vlaamse context worden toegepast. Dit illustreert hoe internationale taalcontacten via IS lokale ideologieën kunnen vormen en zo kunnen doorschemeren in taalgebruik.

Door deze dynamieken te koppelen aan socio-demografische factoren zoals thuistaal, de gehoorstatus van ouders en vriendengroepen, wordt inzichtelijk hoe persoonlijke en sociale contexten de ontwikkeling van taalideologieën sturen en de doorwerking ervan in taalpraktijk vormen. Dit maakt het onderzoek ook praktisch relevant, het biedt zo namelijk een empirische basis voor onderwijs, beleid en de Vlaamse dovengemeenschap zelf. Voor onderwijs aan dove jongeren vormt dit onderzoek een belangrijk signaal dat onderwijs een cruciale rol speelt in de overdracht van taal en kennis. Anderzijds helpt dit onderzoek ook om de taalpraktijken van jongeren te begrijpen, waarop in onderwijscontext kan worden ingespeeld door het taalbewustzijn bij jongeren te stimuleren en hen te ondersteunen in een wereld waarin

internationale contacten en meertaligheid toenemen. Voor beleid kan het inzicht bieden in waarom taalverandering zich voltrekt en wat de onderliggende krachten zijn die VGT kunnen veranderen. Daarnaast bewerkstelligt het ook begrip in de Vlaamse dovensgemeenschap zelf, doordat het, ook bij oudere generaties, bewustwording creëert over hoe en waarom jongeren hun taal aanpassen.

4.4.6 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Voor vervolgonderzoek kunnen zowel inhoudelijke als methodologische aanbevelingen worden gedaan. Inhoudelijk kan verder worden ingezoomd op verschillen tussen jongerengroepen in taalgebruik en taalideologieën, bij voorkeur met een grotere deelnemersgroep om de vergelijkbaarheid te vergroten. Daarnaast is het waardevol om veranderingen in taalrepertoires, attitudes en ideologieën ook over de tijd heen te volgen, bijvoorbeeld via longitudinaal onderzoek. Zo kan worden onderzocht hoe talen, attitudes en ideologieën zich ontwikkelen naarmate jongeren ouder worden en/of andere sociale netwerken opbouwen.

Naast longitudinaal onderzoek is het ook waardevol om op dit moment al attitudes en ideologieën van oudere generaties te verzamelen als aanvulling op de huidige onderzoeksresultaten. Dit kan namelijk nieuwe inzichten opleveren in hoe attitudes en ideologieën verschillen tussen jongeren en ouderen, hoe taalgebruik, attitudes en ideologieën bij ouderen al dan niet met elkaar samenhangen, en in hoeverre verschillen en overeenkomsten tussen generaties kunnen worden verklaard door het samenspel van deze actoren.

Daarnaast kunnen enkele methodologische aanpassingen de betrouwbaarheid en validiteit van toekomstige studies versterken. Zo zou het organiseren van aparte focusgroepen per vriendengroep bij jongeren kunnen helpen sociale wenselijkheid en groepsdruk te beperken. Bij de analyse van focusgroepgesprekken kan een duidelijk vertaalprotocol, of het werken met één vertaler, bovendien de consistentie verbeteren en het risico op interpretatieverschillen verkleinen. Verder kan triangulatie van methoden, bijvoorbeeld door taalportretten niet alleen te combineren met focusgroepen, maar ook met individuele interviews of taaldagboeken, een completer beeld van attitudes en ideologieën opleveren en de beperkingen van momentopnames en zelfrapportage verminderen.

Door deze inhoudelijke en methodologische aanbevelingen op te volgen kan vervolgonderzoek een nog beter inzicht bieden in de rol van attitudes en ideologieën, terwijl tegelijkertijd de kwaliteit, betrouwbaarheid en interpretatie van de verzamelde data wordt versterkt.

4.5 Conclusie

Het onderzoek, uitgevoerd bij tien Vlaamse dove jongeren (16-30 jaar), toont aan dat zij uiteenlopende taalattitudes en taalideologieën uiten ten aanzien van de Vlaamse Gebarentaal en International Sign in een context van toenemend internationaal gebarentaalcontact. VGT wordt door de meeste jongeren sterk positief ervaren en vormt zo een kerncomponent van velen hun identiteit, cultuur en sociale verbondenheid. Affectief wordt VGT door de meeste jongeren geassocieerd met thuishoren en plezier, cognitief met vaardigheid en expressiviteit, en conatief met strategisch gebruik in sociale en pedagogische contexten.

IS daarentegen wordt vooral pragmatisch benaderd. Cognitief geldt het voor iedereen als functioneel middel voor internationale communicatie en voor enkelen als lokale communicatiestrategie, affectief varieert de waardering tussen jongeren, en conatief hangt het gebruik af van context en gesprekspartner. Door het verschil in attitudes, gebruiken enkele jongeren IS uitsluitend internationaal, terwijl anderen het lexicon dat gangbaar is in IS-communicatie ook lokaal gebruiken in VGT. Enkele jongeren doen dit (uitsluitend) vanuit expressieve behoeften, zoals het overbrengen van humor, anderen doen dit vanuit de overtuiging dat communicatie centraal staat, eerder dan dat talen systemen zijn die los van elkaar moeten worden gebruikt. Dit flexibele gebruik, waarbij VGT- en IS-elementen worden gemixt om de communicatie af te stemmen op de gesprekspartner en bij uitbreiding de context, wordt in dit onderzoek aangeduid als '*MIX-n-MATCH*'.

De uiteenlopende attitudes weerspiegelen zich in twee duidelijk van elkaar te onderscheiden taalideologieën die gangbaar zijn onder de Vlaamse dove jongeren. Jongeren die thuis VGT gebruiken en/of dove ouders hebben, of zich omringen met leeftijdsgenoten die aan deze socio-demografische kenmerken voldoen, dragen vaker een *behoudsgezinde ideologie* uit. VGT wordt voor hen gezien als cultureel erfgoed dat beschermd en doorgegeven moet worden aan volgende generaties. IS wordt door hen voornamelijk pragmatisch in communicatie met buitenlandse dove personen gebruikt. Wordt lexicon dat normaal in IS-communicatie voorkomt in VGT gebruikt, dan gebeurt dit uitsluitend vanuit een *functioneel pragmatische* nood, om humor over te brengen of vanuit *semantische* nood, om leemtes in de communicatie op te vullen, aangezien VGT lokaal behouden blijft vanuit een *behoudsgezinde ideologie*.

Andere jongeren, vaker met horende ouders, maar vooral met gedeelde migratiegeschiedenis waardoor ze meertalig zijn opgegroeid, vertonen daarentegen zelden *behoudsgezinde* taalideologieën, hoogstens bij het gebruik van VGT naar kinderen toe. Zij volgen over het algemeen vooral een *pragmatische* overtuiging, waarbij IS strategisch (in combinatie met VGT) wordt ingezet, niet alleen in internationale contexten, maar ook en veelvuldig in lokale contexten. Deze keuzes weerspiegelen hun pragmatische houding, omdat uit communicatieve noodzaak gebaren die gangbaar zijn in IS ook in VGT worden toegepast. Dit resulteert in wat kan worden omschreven als een '*MIX-n-MATCH*'-praktijk, waarbij het VGT-lexicon wordt '*gemixt*' met IS-elementen om de communicatie te '*matchen*' of af te stemmen op de gesprekspartner (en de context). Vermoed wordt dat vanuit deze pragmatische benadering het gebruik wel

geleidelijk aan een gewoonte kan worden, waardoor lexicale aanpassingen blijvend in iemands repertoire opgenomen kunnen worden. Dit zou dan mogelijk verklaren waarom sommige jongeren IS ook meer affectief waarderen, wat zich uit in een *expressieve* beleving, vaak gekoppeld aan esthetische en/of plezier-gerichte ervaringen.

Socio-demografische factoren zoals thuistaal, gezinsachtergrond en schoolloopbaan spelen kennelijk een belangrijke rol bij de vorming van deze attitudes en ideologieën. De vriendengroepen van jongeren kunnen deze effecten versterken of compenseren, zo kunnen relatief homogene netwerken van dove gebarentalige vrienden behoudsgezinde overtuigingen versterken, terwijl lokale meertalige en internationale netwerken mogelijk pragmatische ideologieën kunnen stimuleren. Daarnaast spelen ook onbewuste factoren een rol. Het gaat hierbij onder meer om cognitieve interferentie door late VGT-verwerving, de Vlaamse onderwijscontext waarin nauwelijks taalbewustzijn over VGT wordt meegegeven, en een bredere maatschappelijke omgeving met steeds frequentere en laagdrempelige IS-blootstelling - inclusief veranderende sociale netwerken die deze blootstelling verder versterken - die er samen toe leiden dat IS-elementen onbewust in VGT worden gebruikt.

5. Lexicale keuzes van Vlaamse dove jongeren als spiegel van hun taalideologieën en taalattitudes?

5.1 Onderzoeksvragen

Op basis van het voorgaande onderzoek rijst de vraag welke gebaren, die gangbaar zijn in communicatie via IS, jongeren daadwerkelijk in hun VGT gebruiken. Centraal staat daarbij niet alleen welke keuzes worden gemaakt, maar ook hoe deze worden beïnvloed door de communicatieve context, de talige en socio-demografische achtergronden van de interactiepartners, en hoe deze zich verhouden tot onderliggende taalideologieën.

Uitgaand van het idee dat taalgebruik ingebed is in ideologische structuren (Kusters et al., 2020; Milroy, 2004), richt dit onderzoek zich, met taalideologieën als referentiekader, op het feitelijke taalgebruik, dat wil zeggen de lexicale keuzes die jongeren maken en de IS-gebaren die zij in hun VGT opnemen, waarbij ideologieën het taalgebruik zowel kunnen ondersteunen als tegenspreken.

Hoofdonderzoeksvraag

- Welke gebaren die gangbaar zijn in communicatie via IS gebruiken jongeren in hun VGT?

Deelvragen

- Welke rol speelt de communicatieve context (setting, deelnemersrelatie) bij het gebruik van deze IS-gebaren in VGT?
- In hoeverre hangen deze lexicale keuzes samen met de talige en socio-demografische achtergrond van zender en ontvanger?
- Hoe verhouden deze lexicale keuzes zich tot de onderliggende taalideologieën van de jongeren?

Gezamenlijk vormen deze onderzoeksvragen een kader om de wisselwerking tussen communicatieve context, gesprekspartners, ideologieën en taalgebruik onder Vlaamse dove jongeren te analyseren.

5.2 Methodologie

5.2.1 Dataverzameling

Voor dit onderzoek werd gebruikgemaakt van zowel primaire als secundaire taaldata. Primaire data werden specifiek voor dit onderzoek verzameld, terwijl secundaire data al bestonden voorafgaand aan het onderzoek en nu als aanvullende gegevens werden ingezet. Door beide typen te combineren ontstaat een vollediger en rijker beeld van het taalgebruik van Vlaamse dove jongeren.

5.2.1.1 Primaire data

De primaire data bestaan uit, door de onderzoekers zelf verzamelde, (semi-)spontane⁶ interacties tussen Vlaamse dove jongeren (16–30 jaar) in Vlaamse Gebarentaal. Met *Vlaams* wordt hier bedoeld dat de jongere op het moment van de opname zijn/haar hoofdverblijfplaats in Vlaanderen heeft, (gedeeltelijk) onderwijs volgt of volgde in Vlaanderen, actief is binnen de Vlaamse dovengemeenschap, daar een sociaal netwerk heeft en zelf aangeeft dat Vlaamse Gebarentaal een van de talen is die hij/zij gebruikt. Daarnaast werden secundaire, reeds openbaar toegankelijke (semi-)spontane taaldata geanalyseerd die voldoen aan dezelfde criteria. In al deze opnames is VGT de hoofdtaal.

Naast de participanten die eerder aan de taalportretsessies deelnamen, werden ook taaldata verzameld van andere jongeren binnen dezelfde leeftijdsgroep. Van deze bijkomende jongeren werd socio-demografische achtergrondinformatie geregistreerd.

Een belangrijke voorwaarde voor alle geselecteerde opnames was dat er geen internationale dove personen aanwezig waren. Omdat dit onderzoek zich specifiek richt op de lexicale keuzes die Vlaamse dove jongeren onderling maken, moesten de interacties dus plaatsvinden tussen uitsluitend Vlaamse dove jongeren.

Voor de opnames die specifiek voor dit project werden verzameld, is een video-etnografische methode gebruikt (Flick, 2018). In de loop van 2024 zijn spontane interacties tussen Vlaamse dove jongeren (16–30 jaar) vastgelegd, zowel van jongeren die deelnamen aan het eerdere ideologie-luik als van andere jongeren. De opnames vonden plaats in uiteenlopende settings, variërend van formele institutionele onderwijscontext tijdens een les dovencultuur tot informele publieke evenementen als de VGT Kermis, Training EK en Dovensportdag, en twee groepsgesprekken waarin taalportretten werden afgenomen en besproken in het kader van het ideologie-luik. Zowel groepsinteracties als duo-interacties werden gefilmd, om een breed beeld te krijgen van spontaan VGT-gebruik. Het opnemen van taal in diverse contexten is essentieel om inzicht te krijgen in hoe gebaren in het dagelijkse leven worden gebruikt (Fischer, 2009).

---

⁶ De interacties omvatten spontane veldopnames en semi-spontane opnames, zoals de taalportretsessies, waarin jongeren hun talen- en communicatierepertoire bespreken, waardoor het taalgebruik deels gestuurd werd en daarom niet als volledig spontaan kan worden beschouwd.

De opnames werden gerealiseerd in samenwerking met dove medewerkers van Visual Box, een productiehuis gespecialiseerd in *Deaf Cinema* en gebarentaalmedia (Visual Box, 2025). Een van de medewerkers van Visual Box, Jorn Rijckaert, had eerder ervaring met linguïstische etnografieprojecten en specifiek met het filmen van gemixt taalgebruik, en kon, vanuit die achtergrond, tijdens de opnames observeren en continu beslissingen nemen over waarop de cameraleens werd gericht. In opdracht van de onderzoekers fungeerde hij, samen met zijn collega's, als 'ogen in het veld'. Hoewel de invloed van camera en camerapersonen niet volledig uit te sluiten was, bleef deze volgens de cameraverantwoordelijken vermoedelijk toch eerder beperkt. Dit werd versterkt doordat de cameraverantwoordelijken zelf doof waren, de jongeren kenden en de opnames plaatsvonden in voor de jongeren vertrouwde omgevingen.

Tijdens informele publieke activiteiten, zoals de VGT Kermis of Dovensportdag, waren doorgaans twee verschillende vriendengroepen aanwezig. Eén cameraverantwoordelijke had al een goede band met de ene groep via eigen contacten, terwijl de andere cameraverantwoordelijke hetzelfde had met de andere groep. Wanneer de groepen samenkwamen, namen beide cameraverantwoordelijken gezamenlijk de opnames voor hun rekening. Hierdoor kon vertrouwen worden opgebouwd en ongemakkelijkheid zoveel mogelijk worden vermeden.

De selectie van deelnemers werd deels vooraf bepaald door de tien jongeren die al aan het ideologie-luik deelnamen, maar werd ook inductief aangevuld. Door deze jongeren te volgen, kwamen automatisch ook andere jongeren en hun taaldata in beeld. Dit sluit aan bij een etnografische benadering, waarbij de samenstelling van de deelnemers zich geleidelijk en contextueel vormt op basis van wat zich in het veld voordoet (Kusters & Hou, 2020). De methodologische flexibiliteit die hierbij werd toegepast, betekent dat onderzoekers hun aanpak continu aanpassen aan de context en praktijken in het veld. Zoals vaak het geval is bij etnografisch onderzoek, ontwikkelde de uiteindelijke selectie van de negentien deelnemers zich niet strikt vooraf, maar inductief en adaptief, in interactie met de omstandigheden en relaties die zich in het veld voordeden.

5.2.1.2 Secundaire data

Naast de eigen veldopnames worden ook bestaande opnames uit 2023 geanalyseerd. Deze bevatten (semi-)spontane conversaties tussen Vlaamse dove jongeren (16–30 jaar), zowel in groepsverband als in duo's, en werden gemaakt in het kader van de VVV-serie, een spelprogramma van Visual Box waarin tien dove kandidaten de kunst van Visual Vernacular (VV) leren en zich ontwikkelen tot VV-artiesten. De serie biedt rijk, toegankelijk taalmetaal in Vlaamse Gebarentaal en werd gekozen omdat het een unieke bron vormt van natuurlijke taalproducties in diverse sociale en communicatieve contexten. De opnames dienen als aanvullende databron bij de primaire veldopnames en geven daarmee extra inzicht in het taalgebruik van Vlaamse dove jongeren.

5.2.1.3 Deelnemers

Tabel 5 geeft een overzicht van de deelnemers van wie VGT-taaldata zijn geanalyseerd op IS-gebaren. Daarnaast kwamen nog 29 andere jongeren in beeld, maar zij zijn niet in de tabel opgenomen, omdat ze ofwel geen gebaren gebruikten die gangbaar zijn in IS, ofwel net volledig in IS communiceerden en/of niet voldeden aan de leeftijdsriteria (16-30 jaar). De jongeren die in de tabel zijn opgenomen, fungeren allemaal als zenders van de boodschap en, waar mogelijk, ook als ontvangers. Het overzicht in de tabel bevat zo alle relevante achtergrondkenmerken van zowel zenders als ontvangers.

Om privacy⁷ te waarborgen, worden de deelnemers die niet aan de taalportretsessies deelnamen aangeduid met codenamen en worden hun socio-demografische gegevens geanonimiseerd weergegeven. De achtergrondinformatie omvat onder meer leeftijd, geboorteregio, woonregio (al dan niet in België), gezinssituatie, thuistalen (gebarentalen en/of gesproken talen, inclusief VGT en/of Nederlands), gehoorstatus van de ouders (horend of doof), eventuele migratiegeschiedenis, en - waar beschikbaar - ideologieën. Voor een genuanceerde interpretatie van de resultaten wordt bij de analyse rekening gehouden met deze verschillen (Bayley, Cameron & Lucas, 2013; Blommaert, 2010). Deze informatie biedt inzicht in de socio-linguïstische context van de deelnemers en maakt het mogelijk de onderzoeksresultaten correct te situeren (Bayley, Cameron & Lucas, 2013; Blommaert, 2010).

De jongeren werden niet gevraagd naar de mate waarin zij contact hebben met IS (en andere gebarentalen). Dit werd echter bewust niet bevraagd, omdat de mate van contact moeilijk uniform meetbaar is en het concept IS, zowel in de literatuur (Kusters, 2024; Rathmann & Müller de Quadros, 2022; Whynot, 2016; Zeshan, 2015) als onder jongeren, interpretatiegevoelig is. In lijn met wat blijkt uit het onderzoek van İçelöglu (2024) wordt daarom, voor dit onderzoek, aangenomen dat jongeren tegenwoordig vaker in contact komen met IS, zonder dit expliciet te hoeven bevragen.

---

⁷ Hoewel de secundaire data, waarop een deel van de resultaten is gebaseerd, openbaar toegankelijk zijn, is er – in lijn met de toestemmingen voor de veldopnames – gekozen om ook deze deelnemers te anonimiseren.

Codenaam	Leeftijd ⁸	Geboorteplaats/ regio	Thuis taal	Regio	Onderwijs	Ouders	Geboorteplaats/ regio ouders	Verhuisd naar België	Info over taalideologie ⁹
Soumia	23	Geboren in België.	Nederlands (incl. homesigns)	Oost-Vlaanderen	Doven- onderwijs	Geen van beide ouders doof	De ene ouder buiten Europa geboren, de andere ouder in België geboren.	-	Pragmatisch Mix-n-Match Expressief
Soufiane	22	Geboren in België.	VGT	Antwerpen	Doven- onderwijs	Geen van beide ouders doof	De ene ouder buiten Europa geboren, de andere ouder in België geboren.	-	Pragmatisch Mix-n-Match
Tiffany	23	Geboren in België.	VGT	West-Vlaanderen	Doven- onderwijs en geïntegreerd onderwijs	Beide ouders doof	De ene ouder in Europa, buiten België, geboren, de andere ouder in België geboren.	-	Tussen behoudsgezind en pragmatisch
Guillaume	29	Geboren in België.	VGT Nederlands	Oost-Vlaanderen	Doven- onderwijs en geïntegreerd onderwijs	Geen van beide ouders doof	Geboren in België.	-	Behoudsgezind Functioneel pragmatisch Semantisch
Eldar	21	Geboren in België.	Extra gesproken taal (naast Nederlands)	West-Vlaanderen	Doven- onderwijs en geïntegreerd onderwijs	Geen van beide ouders doof	Geboren buiten Europa.	-	Pragmatisch Expressief
Srbuhi	23	Geboren buiten Europa.	Extra gebarentaal (naast VGT)	West-Vlaanderen	Geïntegreerd onderwijs	Beide ouders doof	Geboren buiten Europa.	≥ 10 jaar geleden	Pragmatisch Expressief

⁸ Leeftijd op het moment van de dataverzameling in 2024.

⁹ Van de tien participanten werd er bij één geen enkel IS-gebaar in haar VGT vastgesteld, dus hoewel er wel taaldata van haar werden verzameld, werd deze participant niet in de tabel opgenomen, aangezien zij noch zender, noch ontvanger was van een uiting waarin IS-lexicon werd vastgesteld.

Codenaam	Leeftijd ⁸	Geboorteplaats/ regio	Thuis taal	Regio	Onderwijs	Ouders	Geboorteplaats/ regio ouders	Verhuisd naar België	Info over taalideologie ⁹
Senne	24	Geboren in België.	VGT Nederlands	Oost-Vlaanderen	Geïntegreerd onderwijs	Geen van beide ouders doof	Geboren in België.	-	Behoudsgezind Functioneel pragmatisch Semantisch
Chaste	27	Geboren buiten Europa.	Nederlands	Antwerpen	Doven- onderwijs en geïntegreerd onderwijs	Geen van beide ouders doof	Geboren buiten Europa.	≥ 10 jaar geleden	Pragmatisch Mix-n-Match
Liesl	21	Geboren in België.	VGT	West-Vlaanderen	Doven- onderwijs en geïntegreerd onderwijs	Een van beide ouders doof	Geboren in België.	-	Behoudsgezind Functioneel pragmatisch Semantisch
Persoon A	17	Geboren in België.	Extra gebarentaal (naast VGT)	Antwerpen	Doven- onderwijs	Beide ouders doof	Geboren in Europa, buiten België.	-	-
Persoon B	18	Geboren buiten Europa.	Extra gesproken taal (naast Nederlands)	Antwerpen	Doven- onderwijs	Geen van beide ouders doof	Geboren buiten Europa.	≥ 10 jaar geleden	-
Persoon C	18	Geboren buiten Europa.	Extra gesproken taal	Antwerpen	Doven- onderwijs	Geen van beide ouders doof	Geboren buiten Europa.	≥ 10 jaar geleden	-
Persoon D	17	Geboren in Europa, buiten België.	Extra gesproken taal (naast Nederlands)	Antwerpen	Doven- onderwijs	Geen van beide ouders doof	Geboren buiten Europa.	≥ 10 jaar geleden	-
Persoon E	20	Geboren in België.	VGT Nederlands	Oost-Vlaanderen	Geïntegreerd onderwijs	Geen van beide ouders doof	De ene ouder in buiten Europa geboren, de andere ouder in België geboren.	-	-

Codenaam	Leeftijd ⁸	Geboorteplaats/ regio	Thuis taal	Regio	Onderwijs	Ouders	Geboorteplaats/ regio ouders	Verhuisd naar België	Info over taalideologie ⁹
Persoon F	19	Geboren in België.	VGT	Limburg	Doven- onderwijs	Beide ouders doof	Geboren in België.	-	-
Persoon G	28	Geboren buiten Europa.	Extra gesproken taal (naast Nederlands)	Oost-Vlaanderen	Doven- onderwijs en geïntegreerd onderwijs	Geen van beide ouders doof	De ene ouder buiten Europa geboren, de andere ouder in Europa, buiten België geboren.	≥ 5 jaar geleden	-
Persoon H	29	Geboren in België.	VGT Nederlands	West-Vlaanderen	Doven- onderwijs en geïntegreerd onderwijs	Een van beide ouders doof	Geboren buiten Europa.	-	-
Persoon I	22	Geboren in België	VGT	Limburg	Dovenonderwijs en geïntegreerd onderwijs	Beide ouders doof	Geboren in België.	-	-
Persoon J	23	Geboren in België.	Extra gesproken taal (naast Nederlands)	Antwerpen	Dovenonderwijs en geïntegreerd onderwijs.	Geen van beide ouders doof	Geboren buiten Europa.	-	-

Tabel 5: Info participanten

5.2.2 Analyse

In dit onderzoek werd het gebruik van gebaren, die gangbaar zijn in communicatie via International Sign en door Vlaamse dove jongeren in VGT worden gebruikt, geanalyseerd als IS-gebaren, gebaseerd op het kader van *polylinguaging* (Jørgensen, 2008; Jørgensen & Varga, 2011) en benaderd vanuit een taalgebruiksgebaseerd perspectief (Backus, 2015). Door taalgebruik op deze manier te benaderen, kan deze aanpak een antwoord bieden op theoretische en methodologische uitdagingen die inherent zijn aan onderzoek naar unimodaal taalcontact tussen gebarentalen, zoals hieronder nader wordt toegelicht.

Een eerste uitdaging betreft namelijk de afbakening van Vlaamse Gebarentaal ten opzichte van andere gebarentalen bij het analyseren van gebaren die gangbaar zijn in communicatie via International Sign. Zo is het door het iconische karakter van gebaren, gedeelde fonologische tendensen tussen gebarentalen en het ontbreken van historische data over de verspreiding van specifieke gebaren (Quinto-Pozos & Adam, 2015), vaak onmogelijk te achterhalen of een gebaar het resultaat is van taalcontact tussen gebarentalen, in dit geval via IS, of van parallelle ontwikkeling. Dit geldt zowel voor oudere lexicale items als voor nieuwere concepten waarvoor mogelijk meerdere varianten circuleren, inclusief internationaal gangbare varianten.

Deze onzekerheid wordt verder versterkt door de complexe rol van IS, die, zoals ook door Whynot (2016) en Zeshan (2015) wordt betoogd, moeilijk als taal kan worden afgebakend en eerder kan worden opgevat als een flexibel communicatierepertoire waarin visuele strategieën en lexicon uit diverse gebarentalen worden gecombineerd (Kusters, 2024). Daardoor kan IS niet eenvoudig als primaire bron worden aangewezen, maar is het ook niet correct om het zonder meer als verspreider van lexicon te beschouwen. Door de rol van IS zijn de herkomst en de verspreidingsweg van een gebaar dus moeilijk te traceren.

Vanuit een taalgebruiksgebaseerde benadering, maar zeker vanuit het perspectief van *polylinguaging* (Jørgensen & Varga, 2011; Jørgensen, 2008) vormen deze uitdagingen echter geen probleem. Dit kader gaat namelijk uit van het idee dat jongeren beschikken over een flexibel meertalig repertoire waaruit zij strategisch putten. Daarom worden de gebaren die gangbaar zijn in communicatie via IS en in VGT worden gebruikt, ook wanneer de precieze herkomst of verspreidingsweg onbekend of onduidelijk is, aangeduid als IS-gebaren. Deze conceptualisering sluit aan bij de onderzoeksvragen, waarin niet de genealogie van individuele lexicale items centraal staat, maar wel het gebruik ervan door jongeren in VGT.

5.2.2.1 Polylinguaal kader

Polylinguaal verwijst naar taalgebruik waarin elementen uit meerdere talen of taalsystemen worden gecombineerd (Jørgensen & Varga, 2011; Jørgensen, 2008), en waarbij deze elementen nog herkenbare meertalige kenmerken hebben - zowel vormelijk als qua functie.

Om systematisch volgens de polylinguale benadering te coderen, wordt elk gebaar beoordeeld aan de hand van een aantal criteria. Het eerste criterium is dat het gebaar herkenbaar moet

zijn als gangbaar in internationale communicatie via IS, zonder dat daarbij wordt aangenomen dat het gebaar daar ook ‘historisch’ vandaan komt of via IS werd verspreid. IS fungeert hier dus uitsluitend als sociolinguïstisch herkenningskader en niet als genealogische bron van het lexicale element (zie 4.3.2).

Polylinguaal gebruik houdt in dat een element niet enkel herkenbaar uit een andere taal afkomstig is en al dan niet wordt ingezet in plaats van een VGT-alternatief, maar dat het tevens minstens één communicatieve functie vervult. Dit kan een *pragmatische* functie zijn - via ‘*MIX-n-MATCH*’, *functioneel pragmatisch* of *expressief* gebruik (zie hoofdstuk 3) - of een *semantische* functie. Deze functies worden afgeleid uit de context en zijn dus niet uitsluitend gebaseerd op individuele intuïties van de onderzoekers.

Op *semantisch* niveau kan een element een betekenis of nuance uitdrukken die in VGT (nog) niet of onvoldoende kan worden uitgedrukt, bijvoorbeeld bij gevoelsmatige, nieuwe en/of cultureel specifieke concepten. Op *pragmatisch* niveau kan een element worden gebruikt om aan ‘*MIX-n-MATCH*’ te doen en zich m.a.w. af te stemmen op de gesprekspartner (afgeleid uit diens socio-demografische kenmerken), om een *humoristisch* effect te bereiken of om *expressieve* redenen.

5.2.2.2 Taalgebruiksgebaseerde benadering

Van elke polylinguale uiting wordt vervolgens, vanuit een taalgebruiksgebaseerde benadering (Backus, 2015), bepaald hoeveel jongeren het lexicale element gebruiken en hoe vaak het voorkomt in de dataverzameling. Op deze manier kan de conventionalisering van IS-gebaren binnen de jongerengroep verkennend worden gemeten, wat voorzichtige inzichten geeft in het bestaan en de kenmerken van een mogelijke jongerentaal.

Op basis van deze indicatoren worden elementen geclassificeerd als routinematig of incidenteel. Elementen die door drie of meer deelnemers worden gebruikt, of vier keer of vaker in meerdere contexten voorkomen, worden als routinematig beschouwd. Elementen die door één of twee deelnemers worden gebruikt, of slechts sporadisch en in één context voorkomen, worden als incidenteel aangeduid. Het niveau van conventionalisering, onder deze jongeren en binnen de onderzochte contexten, wordt eveneens afgeleid uit deze factoren, waarbij lage conventionalisering wijst op beperkt gebruik en lage frequentie, middelmatige conventionalisering op gemiddeld gebruik of frequente vermeldingen door enkele deelnemers, en hoge conventionalisering op breed gebruik en hoge frequentie over meerdere deelnemers.

Daarnaast wordt onderzocht in welke communicatieve contexten de IS-gebaren worden ingezet en welke achtergrondkenmerken van zender en ontvanger mogelijk een rol spelen, zoals talige achtergrond, gezinsachtergrond en opleidingsniveau. Deze combinatie van frequentie, spreiding, context en achtergrondinformatie maakt het mogelijk IS-gebaren, en bij uitbreiding jongerentaal, verkennend in kaart te brengen en te analyseren.

5.2.2.3 Polylinguaal perspectief op taalgebruik

Het onderzoek vertrekt vanuit een polylinguaal kader waarin taal wordt opgevat als een flexibel repertoire van talige middelen dat in interactie wordt ingezet, eerder dan als een verzameling afgebakende talen. Vanuit dit kader wordt het taalgebruik van jongeren taalgebruiksgericht geanalyseerd, met specifieke aandacht voor hun lexicale keuzes.

In een eerste, kwalitatieve analyse wordt onderzocht welke gebaren jongeren overnemen uit internationale communicatie via IS, welke mogelijke functies deze gebaren vervullen, door en tegenover wie ze worden gebruikt, en in welke communicatieve contexten ze voorkomen. Deze analyse maakt het mogelijk om lexicale keuzes te begrijpen als strategische en contextgebonden handelingen, die al dan niet kunnen samenhangen met bredere ideologische overtuigingen en taalattitudes, zonder te veronderstellen dat deze zich noodzakelijk eenduidig in het taalgebruik manifesteren.

Aanvullend wordt binnen dezelfde taalgebruiksgerichte analyse een kwantitatieve invalshoek gehanteerd. Hierbij wordt gekeken naar de frequentie en spreiding van IS-gebaren binnen de groep jongeren en onderzochte contexten, om na te gaan in welke mate bepaalde lexicale keuzes routinematig dan wel incidenteel voorkomen, en hoe ze zich mogelijk verspreiden binnen jongerengroepen. Deze analyse maakt het bovendien mogelijk om het gebruik van IS-gebaren verder te relateren aan communicatieve contexten en achtergrondkenmerken van zender en ontvanger, zoals talige achtergrond, gezinscontext en opleidingsloopbaan.

Door deze kwalitatieve en kwantitatieve aanpakken binnen één analytisch kader te combineren, kan zowel de functionele inzet van lexicale keuzes als hun sociale verspreiding en mogelijke conventionalisering in kaart worden gebracht. Zo ontstaat een genuanceerd beeld van wat jongeren gebruiken, hoe en in welke contexten zij dat doen, en in hoeverre deze taalpraktijken al dan niet lijken samen te hangen met onderliggende ideologieën.

5.2.3 Ethische overwegingen

Alle participanten van wie tijdens dit onderzoek opnames werden gemaakt, werden vooraf in Vlaamse Gebarentaal geïnformeerd over het doel van het onderzoek en gaven toestemming voor het maken en het gebruik van de opnames voor onderzoeksdoeleinden. Het toestemmingsformulier was zowel in het Nederlands als in een video in VGT beschikbaar, waarna indien nodig ook aanvullende toelichting in VGT kon worden gegeven. Voor het gebruik van het reeds bestaande videomateriaal werd eveneens, zij het retroactief, specifieke toestemming verkregen. Dit gebeurde via een dove contactpersoon die als brugfiguur fungeerde tussen enkele deelnemers en de onderzoekers.

De analyse zelf werd, zoals hierboven beschreven, uitgevoerd door Sam Verstraete, een moedertaalgebruiker van VGT, en Margot Janssens, voor wie VGT geen eerste taal is, maar die wel een taalkundige opleiding heeft gevolgd en ervaring heeft met het voeren van onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal. Deze combinatie maakte het mogelijk om de data vanuit

verschillende perspectieven te benaderen, wat bijdroeg aan een kritische reflectie op keuzes en interpretaties. Gedurende het hele proces was er systematisch overleg tussen deze twee onderzoekers.

5.3 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Allereerst wordt in kaart gebracht welke IS-gebaren jongeren gebruiken, door hoeveel jongeren deze worden toegepast en hoe vaak ze in de dataset voorkomen. Vervolgens worden de IS-gebaren geanalyseerd in relatie tot de communicatieve context en de achtergrondkenmerken van zowel zender als ontvanger, zoals talige achtergrond, gezinsachtergrond en opleidingsniveau. Tot slot wordt, via de analyse van de functies van IS-gebaren, de samenhang met onderliggende ideologieën besproken.

5.3.1 Lexicale keuzes

Op basis van de analyse van de dataset werden in totaal 210 IS-gebaren geïdentificeerd die frequent voorkomen in VGT-communicatie, en die binnen dergelijke gemengde uitingen minstens één communicatieve functie vervullen. Wanneer herhalingen van dezelfde IS-gebaren en overlappingsen tussen jongeren buiten beschouwing worden gelaten, blijkt dat in deze dataset 79 verschillende IS-gebaren effectief door jongeren in VGT worden gebruikt (zie Tabel 6). In deze tabel kan bovendien op de glossen worden geklikt, waarna de video's van de bijbehorende gebaren kunnen worden bekeken. Het is belangrijk op te merken dat dit lexicon representatief is voor de verzamelde data, maar niet uitputtend is voor alle mogelijke gangbare IS-gebaren die door jongeren in VGT worden gebruikt.

Het lexicon kan worden ingedeeld op basis van gebruikspatroon, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen routinematig en incidenteel gebruik, en op niveau van conventionalisering, dat de mate van verankering onder de jongeren weergeeft.

Routinematig gebruikte gebaren, zoals FINISH, NOTHING, KNOW, AGAIN, DON'T KNOW, HAVE, MYSELF, CULTURE, GAME, MIX, MATCH, YOUTUBE en CALIBRATE, worden door meerdere jongeren gebruikt of meerdere keren herhaald en komen in verschillende contexten voor. Deze gebaren zijn indicatief voor hoge tot middelhoge conventionalisering, wat wijst op een cognitief sterk verankerd, gedeeld lexicon binnen de jongerengroep. In totaal behoren 13 van de 79 gebaren tot deze categorie.

Incidenteel gebruikte gebaren, zoals FREE, NORMAL, MUST, IF, GOOD, OLD, HOW, WORRIES, SOON, HUMAN, STAY, WOLLAH, MUM en FEMINISM, zijn daarentegen beperkt tot één of enkele jongeren en vaak contextspecifiek, wat maakt dat ze een laag niveau van conventionalisering vertonen. Het merendeel van de gebaren, namelijk 66 van de 79, behoort tot deze categorie.

Hoewel het lexicon op basis van gebruikspatroon werd ingedeeld in routinematig en incidenteel gebruikte gebaren, laat een fijnmaziger analyse van de mate van conventionalisering toe om binnen deze categorieën verdere gradaties te onderscheiden. De conventionalisering weerspiegelt de mate waarin gebaren verankerd zijn binnen de jongerengroep en kan worden beschreven als hoog, middelmatig of laag. Gebaren met een hoge conventionalisering, zoals **GAME**, **MIX**, **MATCH** en **HAVE**, worden door verschillende jongeren frequent en in uiteenlopende contexten gebruikt en vallen hoofdzakelijk samen met de routinematig gebruikte gebaren. Gebaren met een middelmatige conventionalisering, zoals **CALIBRATE**, **KNOW** en **AGAIN**, worden eveneens door meerdere jongeren gebruikt, maar met een beperktere frequentie of contextspreiding. Gebaren met een lage conventionaliseringsgraad, zoals **WOLLAH**, **MUM** en **DAD**, komen slechts incidenteel voor en vertonen een geringe spreiding, wat overeenkomt met incidenteel gebruik.

Naast frequentie en mate van conventionalisering onder de jongeren is ook de communicatieve functie van elk IS-gebaar vastgesteld. Sommige gebaren vervullen voornamelijk semantische functies, doordat ze inhoudelijke betekenis of nuance overbrengen die met bestaande VGT-gebaren (nog) niet (volledig) kan worden uitgedrukt, bijvoorbeeld bij nieuwe, gevoelsmatige of cultureel specifieke concepten. Voorbeelden hiervan zijn **ARMENIA**, **WOLLAH**, **AFRICA**, **ISLAM**, **CHINA**, **ARAB**, **FEMINISM** en **NON-BINARY**. Andere gebaren lijken pragmatische functies te vervullen, omdat ze in interactie worden gebruikt om af te stemmen op de gesprekspartner (*'MIX-n-MATCH'*), een humoristisch effect te creëren of op een expressieve manier te communiceren. Voorbeelden hiervan zijn **RESPECT**, **EASY**, **MOVE**, **LEARN**, **BEST**, **READY**, **EXPERIENCE** en **PROFESSIONAL**.

Gebaren met pragmatische functies komen in de dataset het meeste voor, namelijk in 57 van de 79 gevallen. Daarnaast zijn er ook gebaren die zowel een semantische als pragmatische functie vervullen, doordat ze betekenisvol zijn én een pragmatische lading hebben. Voorbeelden daarvan zijn **WORRIES**, **MIGNON**, **WHAT'S UP**, **M'EN FOUS**, **SIGN**, **CUTE**, **BEAUTIFUL**, **JOKE**, **GAME**, **STUPID**, **COOL**, **EXPLAIN**, **SHY**, **MATCH** en **CALIBRATE**.

De meeste incidentele gebaren, 47 om precies te zijn, vervullen een pragmatische functie, zoals bij **MOVE**, **THINK**, **SCHOOL** en **SAME**. Toch zijn er daarnaast 20 gebaren die, al dan niet gecombineerd met een pragmatische functie, een semantische functie uitdragen, zoals bij **CUTE**, **WHAT'S UP**, **WORRIES**, **BEAUTIFUL**, **WOLLAH** en **ISLAM** het geval is. Routinematig gebruikte gebaren daarentegen zijn overwegend pragmatisch van aard, zoals bij **KNOW**, **AGAIN** en **NOTHING** en 7 andere gebaren. Slechts 3 gebaren - **GAME**, **CALIBRATE** en **MATCH** - dragen een semantische functie uit.

IS-gebaar	Functie (semantisch (S), pragmatisch (P))	Aantal jongeren	Frequentie (totaal aantal vermeldingen)	Incidenteel (I), routinematig (R)	Conventionalisering (laag (L), midden (M), hoog (H))
AFRICA ¹⁰	S	1	1	I	L
AGAIN	P	3	4	R	M
ARAB	S	1	1	I	L
ARMENIA	S	1	22	I	L
BEAUTIFUL	S, P	1	1	I	L
BEST	P	1	1	I	L
BORN	P	1	1	I	L
CALIBRATE	S, P	3	7	R	M
CAN	P	1	2	I	L
CHINA	S	1	1	I	L
CLEAR	P	1	2	I	L
COOL	S, P	1	1	I	L
CUTE	S, P	1	1	I	L
CULTURE	P	2	4	R	M
DAD	P	1	1	I	L
DEAD	P	1	1	I	L
DELETE	P	1	1	I	L
DESTROY	P	1	1	I	L
DICK	P	1	3	I	L

10 Voor elk IS-gebaar is een overeenkomstige glos gekozen die de betekenis en nuance van het gebaar het meest representatief weergeeft.

IS-gebaar	Functie (semantisch (S), pragmatisch (P))	Aantal jongeren	Frequentie (totaal aantal vermeldingen)	Incidenteel (I), routinematig (R)	Conventionalisering (laag (L), midden (M), hoog (H))
DONT KNOW	P	3	4	R	M
EASY	P	1	1	I	L
EXPLAIN	S, P	1	1	I	L
EXPERIENCE	P	1	1	I	L
FEMINISM	S	1	1	I	L
FINISH	P	3	4	R	M
FREE	P	2	2	I	L
GAME	S, P	4	18	R	H
GOOD	P	1	1	I	L
HAVE	P	4	7	R	H
HEARING	P	1	5	I	L
HELP	P	1	3	I	L
HOW	P	1	1	I	L
HUMAN	P	1	1	I	L
IF	P	2	2	I	L
INSTAGRAM	P	2	3	I	L
INTERESTING	P	1	5	I	L
ISLAM	S	1	1	I	L
JOKE	S, P	1	1	I	L
KNOW	P	2	4	R	M

IS-gebaar	Functie (semantisch (S), pragmatisch (P))	Aantal jongeren	Frequentie (totaal aantal vermeldingen)	Incidenteel (I), routinematig (R)	Conventionalisering (laag (L), midden (M), hoog (H))
LEARN	P	1	1	I	L
LEVEL	P	1	1	I	L
MATCH	S, P	8	15	R	H
MEAN	P	2	3	I	L
M'EN FOUS	S, P	1	1	I	L
MIGNON	S, P	2	3	I	L
MIX	P	4	7	R	H
MORE	P	1	2	I	L
MOVE	P	1	2	I	L
MUST	P	2	3	I	L
MUM	P	1	1	I	L
MYSELF	P	2	4	R	M
NEUTRAL	P	2	2	I	L
NON-BINARY	S	1	1	I	L
NORMAL	P	1	1	I	L
NOTHING	P	2	4	R	M
OLD	P	1	2	I	L
OTHER	P	1	1	I	L
PAY	P	1	1	I	L
PROFESSIONAL	P	1	2	I	L

IS-gebaar	Functie (semantisch (S), pragmatisch (P))	Aantal jongeren	Frequentie (totaal aantal vermeldingen)	Incidenteel (I), routinematig (R)	Conventionalisering (laag (L), midden (M), hoog (H))
READY	P	1	1	I	L
RESPECT	P	1	2	I	L
SAME	P	1	1	I	L
SATISFY	P	1	1	I	L
SCHOOL	P	1	1	I	L
SHY	S, P	1	2	I	L
SIGN	S, P	1	1	I	L
SOON	P	2	2	I	L
STAY	P	1	1	I	L
STUPID	S, P	1	2	I	L
THAT	P	1	1	I	L
THINK	P	1	1	I	L
TO DO	P	1	1	I	L
TRANSITION	P	1	2	I	L
WHAT'S UP	S, P	1	1	I	L
WHY	P	2	3	I	L
WOLLAH	S	1	1	I	L
WORK	P	1	1	I	L
WORRIES	S, P	1	1	I	L
YOUTUBE	P	2	4	R	M

Tabel 6: Lexicale analyse

5.3.2 Communicatieve context van IS-gebaren

5.3.2.1 *Setting*

Over het algemeen wordt routinematig gebruik - gebaren met een matige tot hoge conventionalisering, zoals FINISH, NOTHING, KNOW, HAVE, MYSELF en CULTURE - het vaakst aangetroffen in informele situaties, zoals de VGT Kermis, de EK-training en de Dovensportdag, en in formele situaties, zoals de les Dovencultuur. In semi-formele contexten, zoals de twee groepsgesprekken waarin taalportretten werden afgenomen en besproken, en interviews en gesprekken in het kader van een spelprogramma, komen deze gebaren beduidend minder voor. Deze gebaren vervullen voornamelijk een pragmatische functie, hoewel enkele ook een semantische rol hebben. Incidenteel gebruik, daarentegen, betreft elementen met een lage conventionalisering, zoals NEUTRAL, SOON, CAN, MOVE, EXPLAIN, LEARN. Deze gebaren verschijnen vooral in de hierboven beschreven informele settings en beduidend minder in de formele en semi-formele contexten. Hoewel de pragmatische functie dominant blijft, vervullen een aantal gebaren een semantische functie of naast een semantische ook een pragmatische functie.

In de formeel educatieve setting, de les dovencultuur op een dovenschool, worden 18 lexicale IS-elementen gebruikt. Hiervan worden zeven gebaren, namelijk FINISH, NOTHING, KNOW, AGAIN, DON'T KNOW, MATCH, CALIBRATE, routinematig gebruikt, voornamelijk met een pragmatisch doel. In semi-formele contexten, zoals interviews in het kader van een spelprogramma, worden 13 IS-gebaren gebruikt, waarvan er drie - AGAIN, HAVE, MYSELF - routinematig voorkomen, eveneens met een pragmatisch communicatief doel.

In informele settings ontstaat een rijker en gevarieerder beeld. Hier worden 63 verschillende IS-gebaren geteld, waarvan er 12 routinematig voorkomen, zoals GAME, MIX, CULTURE, MATCH. De overige gebaren, de meerderheid, komen incidenteel voor, zoals MIGNON, WHAT'S UP, THAT, MORE en DELETE. Hoewel het communicatieve doel in deze context meestal pragmatisch blijft, zijn er ook 8 gebaren die uitsluitend een semantisch doel hebben, zoals WOLLAH, ISLAM, AFRICA en ARMENIA.

Samengevat suggereert dit patroon dat de diversiteit en frequentie van IS-gebaren toenemen naarmate de setting informeler wordt.

5.3.2.2 *Deelnemersrelatie*

In interacties met een asymmetrische relatie, zoals tussen leerling en leerkracht, deelnemer en interviewer, of bezoeker en medewerker, worden in totaal 41 IS-gebaren geregistreerd. Hiervan worden zes elementen routinematig gebruikt (FINISH, AGAIN, HAVE, MYSELF, CULTURE, MATCH), terwijl de meerderheid, 35 gebaren, slechts incidenteel voorkomt.

Bij interacties tussen jongeren onderling zonder hiërarchisch verschil is het repertoire iets uitgebreider, daar worden 49 internationale gebaren aangetroffen, waarvan twaalf routinematig worden gebruikt, waaronder FINISH, MATCH, KNOW, AGAIN en HAVE, terwijl 37 gebaren incidenteel voorkomen.

Uit deze verschillen is het aannemelijk af te leiden dat de sociale relatie tussen de gesprekspartners een rol speelt in zowel de variatie als de routinematigheid van IS-gebaren. In asymmetrische situaties lijkt het gebruik beperkter en meer incidenteel te zijn, terwijl gelijkwaardige interacties meer ruimte bieden voor een groter lexicaal repertoire en routinematig gebruik.

5.3.3 Talige, socio-demografische achtergrond zender en ontvanger x lexicale keuzes

5.3.3.1 Talige achtergrond

Jongeren met Nederlands en/of VGT als thuistaal (11/19 jongeren) produceren in totaal 73 polylinguale uitingen. Daarvan worden 11 uitingen geproduceerd door jongeren zonder migratieachtergrond (5/11 jongeren), vooral gericht aan jongeren met tweede generatie migratieachtergrond (6/11 uitingen), en in mindere mate aan jongeren met eerste generatie migratiegeschiedenis, die een extra gesproken en/of gebarentaal beheersen (3/11 uitingen), en aan andere jongeren zonder migratieachtergrond (2/11 uitingen). De overige 62 zijn afkomstig van jongeren met migratieachtergrond (6/11 jongeren). Jongeren van de eerste generatie (1/6 jongeren) zijn verantwoordelijk voor 21 uitingen, vooral gericht aan jongeren zonder migratieachtergrond (14/21 uitingen), aan jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie (6/21 uitingen) en aan andere jongeren met eerste generatie migratieachtergrond (1/21 uitingen). In veel gevallen hebben de laatste twee groepen thuis een extra gesproken taal en/of gebarentaal. Jongeren van de tweede generatie (5/6 jongeren) zorgen voor 41 uitingen, waardoor het totaal van 62 uitingen van jongeren met migratieachtergrond wordt bereikt. Deze uitingen zijn voornamelijk gericht aan jongeren zonder migratieachtergrond (25/41 uitingen), aan jongeren met tweede generatie migratieachtergrond (11/41 uitingen) en jongeren met migratiegeschiedenis in de eerste generatie (5/41 uitingen), waarvan ook hier de meerderheid thuis een extra taal of gebarentaal kent. Van deze 62 uitingen worden 10 door meerdere jongeren gebruikt, bijvoorbeeld de internationale gebaren NOTHING, AGAIN, HAVE, WHY, INSTAGRAM, MYSELF, GAME, YOUTUBE, MATCH en CALIBRATE.

Jongeren die thuis een extra gesproken taal en/of gebarentaal hebben (8/19 jongeren), produceren 40 polylinguale uitingen, goed voor 32 verschillende IS-gebaren. Binnen deze groep delen alle jongeren migratiegeschiedenis. De eerste generatie (5/8 jongeren) produceert 20 uitingen, vooral gericht aan jongeren zonder migratieachtergrond (10/20 uitingen), aan jongeren met tweede generatie migratieachtergrond (9/20 uitingen) en aan andere jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie (1/20 uitingen). De tweede generatie (3/8 jongeren) produceert eveneens 20 uitingen, voornamelijk gericht aan jongeren zonder migratieachtergrond (9/20 uitingen) en jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie

(9/20 uitingen), met daarnaast 2 uitingen (van de 20) aan jongeren met tweede generatie migratiegeschiedenis. In gevallen waarbij de ontvangers migratieachtergrond hebben, wordt vaak ook een extra gesproken taal of gebarentaal gebruikt.

Deze bevindingen, samengevat in Tabel 7 hieronder, suggereren dat migratieachtergrond en thuistaaldiversiteit sterk samenhangen met het gebruik van polylinguale uitingen onder jongeren. Jongeren met VGT en/of Nederlands als thuistaal zonder migratieachtergrond integreren nauwelijks IS-gebaren in hun VGT, terwijl jongeren met eerste en tweede generatie migratieachtergrond dit juist wel doen. Daarbij richten jongeren van de tweede generatie hun uitingen relatief evenwichtig op zowel jongeren met als zonder migratieachtergrond.

Talige achtergrond zender	Totaal # Jongeren	Totaal # Uitingen	Gezinsachtergrond zender	# Jongeren	# Uitingen	Gezinsachtergrond ontvanger	# Uitingen naar ontvangers		
Jongeren met Nederlands/VGT als thuistaal	11/19	73	Jongeren zonder migratieachtergrond	5/11	11/73	Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	6/11		
						Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie met een extra thuistaal	3/11		
						Jongeren zonder migratieachtergrond	2/11		
			Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie	1/6	21/62	Jongeren zonder migratieachtergrond	14/21	Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	6/21
								Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie	1/21
								Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	25/41
			Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	5/6	41/62	Jongeren zonder migratieachtergrond	11/41	Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	11/41
								Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie	5/41

Talige achtergrond zender	Totaal # Jongeren	Totaal # Uitingen	Gezinsachtergrond zender	# Jongeren	# Uitingen	Gezinsachtergrond ontvanger	# Uitingen naar ontvangers
Jongeren met extra gesproken en/of gebarentaal	8/19	40	Jongeren met migratiegeschiedenis in de eerste generatie	5/8	20/40	Jongeren zonder migratieachtergrond	10/20
						Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	9/20
						Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie	1/20
			Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	3/8	20/40	Jongeren zonder migratieachtergrond	9/20
						Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie	9/20
						Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	2/20

Tabel 7: Talige achtergrond x lexicale keuzes

5.3.3.2 Socio-demografische achtergrond

Jongeren met eerste generatie migratiegeschiedenis en dove ouders, die thuis een tweede gebarentaal gebruiken (1/19 jongeren), gebruiken vier IS-gebaren, gericht aan ontvangers uit drie groepen, namelijk aan jongeren met tweede generatie migratieachtergrond en dove ouders, jongeren met tweede generatie migratiegeschiedenis en horende ouders en jongeren zonder migratieachtergrond met horende ouders. Jongeren van de eerste generatie met horende ouders, met Nederlands en/of VGT of een extra gesproken taal thuis (5/19 jongeren), vertonen de grootste variatie binnen deze categorie, met 24 IS-gebaren waarvan vier - MATCH, WHY, YOUTUBE, HAVE - door verschillende jongeren worden gebruikt. Deze worden gericht aan een breed spectrum van ontvangers, onder wie jongeren zonder migratieachtergrond met dove ouders, jongeren met tweede generatie migratieachtergrond en dove ouders, jongeren zonder migratieachtergrond met horende ouders, jongeren met eerste generatieachtergrond en horende ouders en jongeren met tweede generatiegeschiedenis en horende ouders. Ook jongeren met tweede generatie migratiegeschiedenis en minimaal één dove ouder, met Nederlands en/of VGT, een extra gesproken of een extra gebarentaal thuis (3/19 jongeren), produceren 17 internationale gebaren, gericht aan ontvangers uit vijf verschillende achtergronden, terwijl de tweede generatie met horende ouders, met Nederlands en/of VGT of een extra gesproken taal als thuistaal (5/19 jongeren), de grootste lexicale diversiteit vertonen (39 elementen), waarvan 5 IS-gebaren, MATCH, CALIBRATE, MYSELF, MEAN, NOTHING, door meerdere jongeren worden gedeeld en worden gericht aan een divers publiek. Jongeren zonder migratieachtergrond (5/19 jongeren) - allen met Nederlands en/of VGT als thuistaal - vertonen variatie afhankelijk van de gehoorstatus van hun ouders, zij met horende ouders (2/5 jongeren) gebruiken vier IS-gebaren, met een spreiding over vijf ontvangergroepen, jongeren met één dove en één horende ouder (1/5 jongeren) produceren twee internationale gebaren voor drie ontvangergroepen, en jongeren met dove ouders (2/5 jongeren) gebruiken vijf IS-gebaren gericht aan twee ontvangergroepen.

Daarnaast wordt ook de link gelegd tussen lexicale keuzes en iemands opleidingsachtergrond, d.w.z. of die naar een dovenschool ging en/of geïntegreerd onderwijs volgde. Jongeren die uitsluitend dovenonderwijs volgden (7/19 jongeren), produceren 49 polylinguale uitingen, waarvan er 12 door meerdere jongeren worden gedeeld - onder andere MATCH, DON'T KNOW, CALIBRATE, MYSELF, HAVE, SOON, AGAIN, MUST, KNOW, NOTHING, FREE, FINISH. Deze worden gericht aan jongeren die eveneens uitsluitend dovenonderwijs volgden (24/49 uitingen) én aan jongeren die zowel naar een dovenschool gingen als nadien regulier onderwijs volgden (25/49 uitingen). Jongeren die zowel dovenonderwijs als regulier onderwijs volgden (9/19), produceren 39 IS-gebaren, waarvan verschillende door meerdere jongeren worden gedeeld - GAME, YOUTUBE, CULTURE, INSTAGRAM, WHY, HAVE, MIGNON - gericht aan ontvangers die naar een dovenschool gingen (14/39 gebaren) en zowel dovenonderwijs als regulier onderwijs volgden (25/39 gebaren).

De resultaten, weergegeven in Tabel 8 en Tabel 9 hieronder, doen vermoeden dat lexicale variatie en spreiding bij jongeren samenhangen met migratieachtergrond, gehoorstatus van de ouders, thuistaal en onderwijscontext. Jongeren met horende ouders, zowel eerste als tweede generatie migranten, vertonen zo over het algemeen de grootste lexicale diversiteit. Ook het type onderwijs lijkt een rol te spelen, waarbij jongeren die uitsluitend dovenonderwijs volgden, vaker gedeelde polylinguale uitingen gebruiken dan jongeren die dovenonderwijs combineerden met regulier onderwijs. Kortom, zowel sociale achtergrond als onderwijscontext spelen een rol in de lexicale keuzes en de spreiding ervan bij jongeren.

Gezinsachtergrond zender	Thuis talen zender	Gehoorsituatie ouders zender	# Jongeren	# IS-geboren	Ontvanger
Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie	Extra gebarentaal	Dove ouders	1/19	4	<p>Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met dove ouders</p> <hr/> <p>Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met horende ouders</p> <hr/> <p>Jongeren zonder migratieachtergrond met horende ouders</p>
	Nederlands/VGT of extra gesproken taal	Horende ouders	5/19	24	<p>Jongeren zonder migratieachtergrond met dove ouders</p> <hr/> <p>Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met dove ouders</p> <hr/> <p>Jongeren zonder migratieachtergrond met horende ouders</p> <hr/> <p>Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie met horende ouders</p> <hr/> <p>Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met horende ouders</p>

Gezinsachtergrond zender	Thuisalen zender	Gehoorsstatus ouders zender	# Jongeren	# IS-gebaren	Ontvanger
Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie	Nederlands/VGT, extra gesproken taal of gebarentaal	Minimaal één dove ouder	3/19	17	Jongeren zonder migratieachtergrond met dove ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met dove ouders
					Jongeren zonder migratieachtergrond met horende ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie met horende ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met horende ouders
	Nederlands/VGT of extra gesproken taal	Horende ouders	5/19	39	Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie met dove ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie met horende ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met horende ouders
					Jongeren zonder migratieachtergrond met dove ouders
					Jongeren zonder migratieachtergrond met minimaal één dove ouder
Jongeren zonder migratieachtergrond met horende ouders					
Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met dove ouders					

Gezinsachtergrond zender	Thuis talen zender	Gehoorsstatus ouders zender	# Jongeren	# IS-gebaren	Ontvanger
Jongeren zonder migratieachtergrond	Nederlands/VGT	Horende ouders	2/5	4	Jongeren zonder migratieachtergrond met dove ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie met horende ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met dove ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met horende ouders
					Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie met dove ouders
		Minimaal één dove ouder	1/5	2	Jongeren met migratieachtergrond in de eerste generatie met horende ouders
		Jongeren zonder migratieachtergrond met horende ouders			
		Jongeren zonder migratieachtergrond met dove ouders			
		Dove ouders	2/5	5	Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met horende ouders
		Jongeren met migratieachtergrond in de tweede generatie met dove ouders			

Tabel 8: Gezinsachtergrond, thuis talen en gehoorsstatus ouders x lexicale keuzes

Gezinsachtergrond zender	Thuisalen zender	Onderwijscontext zender	# Jongeren	# IS-uitingen	Ontvanger
Jongeren met en zonder migratieachtergrond	Nederlands/VGT en/of extra gesproken taal en/of gebarentaal	Dovenonderwijs	7/19	49	Jongeren die naar het dovenonderwijs gingen (24)
					Jongeren die naar het dovenonderwijs en het regulier onderwijs gingen (25)
		Dovenonderwijs en regulier onderwijs	9/19	39	Jongeren die naar het dovenonderwijs gingen (14)
					Jongeren die naar het dovenonderwijs en het regulier onderwijs gingen (25)

Tabel 9: Onderwijscontext x lexicale keuzes

5.3.4 Taalideologieën x lexicale keuzes

5.3.4.1 Jongeren van wie taalideologieën gekend zijn

Voor negen jongeren zijn de onderliggende taalideologieën bekend, samen zijn zij verantwoordelijk voor 74 polylinguale uitingen. De analyse lijkt aan te tonen dat hun lexicale keuzes sterk verweven zijn met hun ideologische opvattingen.

Zo produceren jongeren met een *pragmatische* taalideologie in totaal 54 internationale gebaren, die al dan niet meerdere keren opnieuw worden gebruikt door (dezelfde) jongeren. Het merendeel van deze keuzes vervult daarbij een *pragmatische* functie. Een kleiner deel heeft een semantische functie, waarbij het gebaar een (extra) betekenis overbrengt die niet via een VGT-gebaar kan worden uitgedrukt. Verschillende elementen komen bij meerdere jongeren terug, zoals CALIBRATE (2), MATCH (3), YOUTUBE (2), CULTURE (2), MYSELF (2), WHY (2), HAVE (2), AGAIN (2), NOTHING (2).

De jongeren richten deze elementen niet alleen aan taalgebruikers met een extra gesproken taal en/of gebarentaal, maar ook, en vooral, aan andere taalgebruikers, onder wie jongeren zonder migratiegeschiedenis (44) en jongeren met eerste of tweede generatie migratiegeschiedenis (20), die net als zichzelf VGT en/of Nederlands als thuistaal hebben.

Jongeren met een *behoudsgezinde* ideologie produceren daarentegen slechts zeven IS-gebaren. Alleen GAME wordt door meerdere jongeren gebruikt (4). De nadruk ligt hierbij veeleer op *semantische* functies - het overbrengen van een betekenis of nuance dat met een VGT-gebaar (nog) niet mogelijk is, in plaats van op pragmatische functies. Dit vormt het omgekeerde patroon van wat bij *pragmatisch* georiënteerde jongeren wordt vastgesteld.

De elementen richten zich aan ontvangers met uiteenlopende socio-demografische achtergronden, onder wie jongeren met tweede generatie migratiegeschiedenis en dove ouders (2), jongeren zonder migratieachtergrond met horende ouders (4), jongeren zonder migratieachtergrond met één dove en één horende ouder (2), jongeren met tweede generatie migratieachtergrond en horende ouders (1) en jongeren zonder migratieachtergrond met één dove en één horende ouder (2).

Op basis van deze resultaten lijkt het erop dat jongeren, die aanvankelijk *pragmatisch* georiënteerd waren vanuit de behoefte zich aan anderen aan te passen - vaak personen met een andere gesproken taal en/of gebarentaal thuis als gevolg van migratiegeschiedenis, wat beschouwd wordt als de 'MIX-n-MATCH'-praktijk - nu eerder IS-gebaren inzetten vanuit *expressieve* noden. Dit blijkt uit het feit dat zij deze elementen herhaaldelijk gebruiken en richten aan een breder aantal jongeren. Het meer beperkt en selectief gebruik van IS-gebaren door jongeren met een *behoudsgezinde* ideologie, vooral vanuit een *semantische* functie, lijkt daarentegen te wijzen op een grotere terughoudendheid in het inzetten van deze elementen.

5.3.4.2 Jongeren van wie taalideologieën niet gekend zijn

Tien verschillende jongeren van wie de taalideologieën niet gekend zijn, zijn samen verantwoordelijk voor 47 polylinguale uitingen. Uit de resultaten blijkt dat Vlaamse dove jongeren - voornamelijk jongeren met een meertalige thuissituatie, als gevolg van migratiegeschiedenis in eerste en tweede generatie, en ervaring in het dovenonderwijs - consequent IS-gebaren gebruiken die gangbaar zijn in communicatie via International Sign. Deze IS-gebaren vervullen overwegend *pragmatische* functies. Daarnaast hebben sommige van deze elementen, al zijn ze in de minderheid, een *semantische* functie, doordat ze een betekenis of nuance uitdrukken dat met een VGT-gebaar nog niet kan worden overgebracht.

De contexten waarin de gebaren worden gebruikt variëren sterk, gaande van een eerder formele situatie op school tot (semi-)informele interacties met vrienden of tijdens publieke evenementen. Het gebruik van internationale gebaren lijkt hierbij niet systematisch af te hangen van de rol of de achtergrond van de ontvanger, het aantal IS-gebaren dat gericht is aan meertalige jongeren met migratieachtergrond en aan jongeren zonder migratie- en/of meertalige achtergrond ligt ongeveer gelijk.

5.4 Discussie

5.4.1 Interpretatie van de resultaten

De resultaten tonen voorzichtig dat het gebruik van IS-gebaren in de Vlaamse Gebarentaal door dove jongeren niet willekeurig of toevallig is, maar systematisch lijkt te zijn ingebed in de sociale context en gestuurd wordt door onderliggende taalideologieën, al dan niet ingegeven door iemands persoonlijke achtergrond en/of de achtergrond van de gesprekspartner. De variatie in de lexicale keuzes van jongeren is daarmee het resultaat van een wisselwerking tussen de communicatieve context, hun eigen achtergrond, de achtergrond van de gesprekspartner en hun ideologische overtuigingen.

5.4.1.1 IS-gebaren

Een eerste vaststelling is dat Vlaamse dove jongeren een aantal IS-gebaren gebruiken die gangbaar zijn in International Sign, IS-gebaren dus, waarvan zowel routinematig als incidenteel gebruik wordt gedocumenteerd. Dat de meeste elementen incidenteel worden gebruikt (67 van de 79) lijkt op een hoge mate van flexibiliteit en creativiteit in jongerencommunicatie te wijzen. Tegelijkertijd doet het bestaan van een kleine kern van routinematig gebruikte gebaren - zoals **GAME**, **MATCH**, **HAVE** en **CULTURE** - vermoeden dat bepaalde IS-elementen zodanig verankerd raken dat ze een gedeeld cognitief en sociaal referentiekader vormen binnen de jongerengroep. De verschillende niveaus van conventionalisering bevestigen dat polylinguale praktijken niet enkel spontane taalinnovaties hoeven te zijn, maar zich ook kunnen ontwikkelen tot stabiele, routinematige componenten binnen VGT-interactie.

IS-gebaren drukken semantische functies uit, maar in eerder beperkte mate vergeleken met het aantal elementen dat een pragmatische functie vervult, en komen vooral voor wanneer VGT een concept (nog) niet adequaat kan uitdrukken. Het grote aantal elementen dat pragmatische functies vervult, benadrukt dat jongeren IS-gebaren strategisch inzetten, dus niet louter om lexicale leemtes op te vullen, maar als onderdeel van hun communicatieve repertoire en ideologische overtuiging, waarmee zij zichzelf niet alleen positioneren, maar mogelijk ook expressieve noden vervullen.

5.4.1.2 De rol van setting en deelnemersrelatie

De resultaten suggereren dat de communicatieve context een medebepalende factor is in de lexicale keuzes van Vlaamse dove jongeren. In informele settings wordt een rijker en gevarieerder repertoire van IS-gebaren gebruikt, met zowel routinematige als incidentele gebaren, terwijl semi-formele en formele settings een beperkter en meer pragmatisch gericht gebruik vertonen. Dit lijkt erop te wijzen dat jongeren hun meertalige repertoire strategisch inzetten afhankelijk van de vrijheid en verwachtingen die een setting biedt. Routinematige gebaren vervullen daarbij vaak een pragmatische functie, terwijl incidentele gebaren ook semantische of cultureel ingegeven betekenissen overbrengen. Sociale relaties tussen gesprekspartners lijken dit effect te versterken. In asymmetrische interacties wordt het lexicale repertoire namelijk beperkt en ligt de nadruk op routinematige elementen, terwijl in gelijkwaardige interacties jongeren experimenteren en meer incidentele gebaren gebruiken. Deze patronen suggereren dat lexicale keuzes ook direct gestuurd worden door communicatieve functie, sociale hiërarchie en context.

5.4.1.3 De rol van talige en socio-demografische achtergronden

De resultaten doen vermoeden dat zowel de talige als de socio-demografische achtergrond van jongeren een belangrijke rol speelt bij het gebruik en de spreiding van IS-gebaren in VGT.

Zo lijkt er een verband te bestaan tussen de variabele migratieachtergrond en het gebruik van IS-gebaren. Jongeren zonder migratieachtergrond produceren relatief weinig uitingen, voornamelijk gericht aan jongeren met tweede generatie migratieachtergrond. In vergelijking hiermee produceren zowel jongeren met eerste als tweede generatie migratiegeschiedenis aanzienlijk meer polylinguale uitingen. Vooral jongeren van de tweede generatie richten hun uitingen relatief evenwichtig aan jongeren met en zonder migratieachtergrond. Dit patroon suggereert dat zij binnen meerdere sociale groepen actief zijn en IS-gebaren door regelmatig gebruik frequenter inzetten. Het eerder geconventionaliseerd gebruik van internationale gebaren, zoals **NOTHING** en **AGAIN**, lijkt aan te geven dat bepaalde IS-gebaren een gemeenschappelijke lexicale basis vormen die jongeren met elkaar verbindt.

Thuisstaaldiversiteit, vaak het gevolg van migratiegeschiedenis, lijkt eveneens een belangrijke variabele te zijn. Zo produceren jongeren die thuis een extra gesproken taal en/of gebarentaal hebben, meer polylinguale uitingen dan jongeren zonder extra thuistaal. Binnen de jongerengroep met migratieachtergrond wordt de hoogste lexicale variatie echter niet uitsluitend

bepaald door thuistaal. Ook socio-demografische kenmerken van zender en ontvanger lijken een rol te spelen in de lexicale keuzes, maar niet op uniforme wijze. De grootste lexicale diversiteit wordt vastgesteld bij jongeren met tweede generatie migratieachtergrond en horende ouders (39). Andere groepen met horende ouders vertonen minder variatie, terwijl jongeren met minimaal één dove ouder variatie laten zien die afhankelijk is van migratieachtergrond en thuistaal. Lexicale spreiding hangt dus vooral samen met de combinatie van migratiegeschiedenis, gehoorstatus van de ouders en onderwijscontext, eerder dan met één enkel socio-demografisch kenmerk.

Ook onderwijscontext speelt vermoedelijk een rol in de keuze en het gebruik van IS-gebaren. Jongeren die uitsluitend dovenonderwijs volgden, produceren meer polylinguale uitingen en gebruiken meer onder elkaar gedeelde IS-gebaren dan jongeren die naast dovenonderwijs ook regulier onderwijs volgden. Deze gedeelde elementen worden gericht aan zowel jongeren die naar een dovenschool gingen als aan jongeren die het dovenonderwijs met regulier onderwijs combineerden, wat wijst op een relatief brede spreiding van hun lexicale keuzes. Jongeren die zowel dovenonderwijs als regulier onderwijs volgden, produceren iets minder polylinguale uitingen en richten gedeelde internationale gebaren vooral aan leeftijdsgenoten met dezelfde onderwijsachtergrond, met daarnaast een beperkte spreiding naar jongeren uit dovenonderwijs. Dit laat zien dat ook onderwijsloopbanen de mate van lexicale spreiding kunnen sturen.

Hoewel onderwijsinstellingen dus als sociale knooppunten kunnen functioneren, lijkt de lexicale variatie in de data toch eerder samen te hangen met de samenstelling van de leerlingenpopulatie en de onderlinge sociale relaties. De aanwezigheid van meerdere meertalige jongeren in het dovenonderwijs kan onderling taalcontact namelijk stimuleren, waardoor IS-gebaren beginnen circuleren en bijgevolg door verschillende groepen worden overgenomen. Hierbij wordt vermoed dat jongeren met eerste generatie migratieachtergrond vaak nieuwe elementen introduceren, die, via gedeeld dovenonderwijs, door de tweede generatie worden overgenomen. Deze jongeren, van de tweede generatie, komen in hun vrije tijd ook regelmatig in contact met jongeren die VGT en/of Nederlands als thuistaal hebben, en kunnen zo een rol vervullen bij de verspreiding van IS-gebaren, ook naar die groep. Jongeren zonder migratieachtergrond communiceren doorgaans binnen een eerder homogeen netwerk, met daarin voornamelijk jongeren die niet alleen naar het dovenonderwijs, maar later ook naar het geïntegreerd onderwijs gingen. Dit eerder homogene netwerk hangt samen met een beperkter circulatiepatroon van internationale gebaren.

Samengevat lijkt lexicale diversiteit in VGT onder jongeren te ontstaan uit een voortdurende interactie tussen talige achtergrond en netwerkstructuur, met onderwijs als schakel tussen die twee. Homogene achtergronden lijken daarbij stabiliteit te bevorderen, terwijl meertalige en sociaal diverse netwerken de innovatie en bijgevolg verspreiding van IS-gebaren lijken te ondersteunen.

5.4.1.4 De rol van taalideologieën

De laatste centrale component in dit onderzoek betreft de rol van taalideologieën, waarbij de resultaten wijzen op een verschil tussen jongeren met een *pragmatische* en een *behoudsgezinde* ideologie.

Jongeren met een pragmatische ideologie lijken IS-gebaren, in overeenstemming met hun ideologische oriëntatie, vooral vanuit pragmatische functies te gebruiken, met een grotendeels routinematig patroon. Hun lexicon telt 54 verschillende elementen, waarvan een aantal elementen onderling gedeeld worden, waaronder CALIBRATE, MATCH, YOUTUBE, CULTURE, MYSELF, WHY, HAVE, AGAIN en NOTHING. Dit lexicon wordt ingezet in interacties met verschillende taalgebruikers, zoals jongeren met VGT en/of Nederlands als thuistaal, jongeren met meertalige achtergronden, en bij zowel jongeren met als zonder migratieachtergrond. Hun zelfrapportages suggereren dat hun lexicon oorspronkelijk groeide vanuit een strategie van *pragmatische* aanpassing aan hun gesprekspartners. Door herhaald gebruik, dat zich als gedeelde jongerentaal lijkt te manifesteren, lijkt dit lexicon echter verankerd te zijn en routinematig gebruikt te worden, zodat de oorspronkelijke motivatie, van ‘MIX-n-MATCH’ niet langer zichtbaar is en de elementen spontaan vanuit een andere *pragmatische* functie, eerder als vorm van expressie, gebruikt lijken te worden, ook wanneer er dus geen communicatieve noodzaak meer is om zich aan de ander aan te passen.

Jongeren met een *behoudsgezinde* ideologie gebruiken daarentegen een veel kleiner aantal IS-gebaren (7), waarvan slechts één - GAME - door meerdere jongeren gedeeld wordt. Hun lexicon circuleert vooral binnen kleine, homogene netwerken, en de elementen vervullen voornamelijk *semantische* functies. Dit wijst op een (on)bewuste voorkeur voor VGT, waarbij IS-gebaren beperkt blijven tot strikt noodzakelijke gevallen.

Bij de jongeren van wie de ideologische oriëntatie niet expliciet gekend is, biedt hun lexicale gedrag inzicht in mogelijke onderliggende motieven. Deze groep, voornamelijk bestaande uit jongeren met een meertalige thuissituatie als gevolg van migratiegeschiedenis in eerste en tweede generatie, en ervaring in het dovenonderwijs, gebruikt in totaal 35 verschillende IS-gebaren. De meeste van deze elementen worden *pragmatisch* gebruikt, wat kan wijzen op een *pragmatische* ideologie. Het feit dat ze thuis al gewend zijn te schakelen tussen meerdere talen sluit aan bij deze *pragmatische* ideologie, en kan de bredere inzet van IS-gebaren verklaren. Van deze elementen verschijnen er namelijk enkele incidenteel en contextgebonden, wat wijst op persoonlijke expressie of ideologische positionering, maar zijn er ook andere die eerder frequent en wijdverspreid voorkomen, wat bovendien kan duiden op conventionalisering van deze IS-gebaren binnen een gedeelde jongerentaal.

Deze observaties tonen hoe taalideologieën niet alleen mee de kwantiteit en variatie van lexicaal gedrag lijken te bepalen, maar ook een rol spelen in de mate waarin IS-gebaren geconventionaliseerd raken en deel gaan uitmaken van routinematig taalgebruik.

5.4.1.5 Overkoepelende interpretatie

Gezamenlijk suggereren de resultaten dat het lexicale gedrag van Vlaamse dove jongeren, en daarmee het gebruik van IS-gebaren, een sociaal ingebed en mogelijk ideologisch gestuurd proces vormt. IS-gebaren lijken niet louter te worden ingezet om *semantische* leemtes op te vullen. Hun *pragmatische* functies maken ze tot een actief onderdeel van jongerencommunicatie, vooral in informele contexten en binnen gelijkwaardige relaties. Persoonlijke achtergrond, vriendengroepen en ideologische oriëntaties lijken daarbij te sturen welke jongeren fungeren als innovatoren, stabilisatoren en verspreiders van deze elementen. Taalideologieën lijken daarbij zowel samen te hangen met de lexicale selectie als met de mate van conventionalisering, waardoor jongeren met een *pragmatische* of *behoudsgezinde* houding verschillende lexicale patronen laten zien. Bij jongeren met een *pragmatische* taalideologie, vaak afkomstig uit een meertalige thuissituatie, stabiliseren sommige IS-gebaren bovendien tot routinematig gebruikte gebaren die zo deel lijken uit te maken van een gedeelde jongerentaal, terwijl andere gebaren vooral contextgebonden en/of uit persoonlijke *expressie* worden gebruikt.

5.4.2 Vergelijking met eerdere onderzoeken

De bevindingen van dit onderzoek sluiten aan bij eerder onderzoek waaruit blijkt dat globalisering en transnationaal taalcontact lexicale veranderingen teweegbrengen (McKee & McKee, 2022; Hoyer, 2007). Binnen het analytisch kader van *polylinguaging* (Jørgensen & Varga, 2011; Jørgensen, 2008) kunnen deze veranderingen worden begrepen als een patroon waarin Vlaamse dove jongeren geen strikte scheiding aanhouden tussen, in dit geval, het VGT-lexicon en het lexicon dat via IS gangbaar is. In deze benadering worden talen namelijk gezien als repertoires van selecteerbare taalkenmerken. Dit kader sluit bovendien aan bij de werking van IS, dat zelf gebaren uit verschillende gebarentalen combineert om communicatie over grenzen heen mogelijk te maken (Kusters, 2024; Whynot, 2016; Zeshan, 2015; Hiddinga & Crasborn, 2011).

De aanwezigheid van IS-gebaren in het VGT-gebruik van Vlaamse dove jongeren weerspiegelt zowel de geglobaliseerde dynamiek als de taalideologieën en taalattitudes die in hoofdstuk 3 werden beschreven. Hieruit bleek dat enerzijds *behoudsgezinde* en anderzijds *pragmatische* ideologieën opvallen. Net zoals in Albanië (Hoyer, 2007), Nieuw-Zeeland (McKee & McKee, 2020, 2022) en Tibet (Hofer, 2020), blijkt ook bij Vlaamse jongeren dat zelfs zij met een eerder *behoudsgezinde* ideologie IS-gebaren gebruiken. Dit bevestigt dat taalideologieën niet noodzakelijk een directe voorspeller zijn van taalpraktijken, maar eerder een referentiekader vormen waarbinnen keuzes worden geïnterpreteerd (Mouvet et al., 2013; Blommaert, 2010). Jongeren met een *behoudsgezinde* ideologie gebruiken IS-gebaren weliswaar minder en vaak met een uitsluitend *semantische* functie, maar het feit dat ze ze gebruiken, is op zichzelf significant. De jongeren tonen dus dat overtuigingen over taal – zoals de wens om Vlaamse Gebarentaal te behouden – niet altijd overeenkomen met feitelijke communicatieve keuzes.

IS-gebaren worden vaker gevonden bij jongeren die een *pragmatische* ideologie aanhangen. Sommige van deze elementen worden, vanuit de taalgebruiksgebaseerde benadering (Backus, 2015), zelfs routinematig en geconventionaliseerd gebruikt. Bovendien komen ze niet alleen voor in interacties met andere meertalige jongeren, wat zou aansluiten bij het concept van kalibratie (Moriarty & Kusters, 2021), waarbij jongeren hun VGT-gebruik afstemmen om communicatie met meertalige VGT-gebruikers te optimaliseren, maar ook in gesprekken met gesprekspartners zonder meertalige achtergrond. IS-gebaren komen dus in gesprekken met verschillende gesprekspartners voor, maar lijken wel vooral in informele en gelijkwaardige situaties - zoals onder jongeren onder elkaar - voor te komen, waar ze wellicht meer vrijheid ervaren om hun volledige taalrepertoire in te zetten.

Ook persoonlijke achtergrond en sociale netwerken spelen een belangrijke rol, zoals Rampton (1995) al beschreef. Jongeren met migratieachtergrond, vooral van de tweede generatie, maken bijvoorbeeld vaak deel uit van diverse sociale netwerken en dragen daardoor bij aan de verspreiding van IS-gebaren. Hun positie binnen deze netwerken biedt mogelijkheden voor intensief en gevarieerd taalcontact, wat bijdraagt aan het gebruik en de verspreiding van deze elementen. Daarentegen hanteren jongeren met dove ouders en een homogeen VGT-netwerk een relatief selectief lexicon, wat het verband tussen netwerkdichtheid en behoudsgezindheid ondersteunt. Dit sluit aan bij Milroy's (2004) inzicht dat hechte sociale netwerken linguïstisch behoudsgezindheid bevorderen en zo het behoud van bestaande taalvormen, waaronder lexicon, ondersteunen.

Net zoals Hall & Nilep (2015) aantonen voor meertalige elementen, blijken de IS-gebaren die in dit onderzoek bij Vlaamse jongeren worden beschreven vaak pragmatisch te worden ingezet, bijvoorbeeld om *expressieve* behoeften te vervullen, die op hun beurt een mogelijke uitdrukking van identiteit zijn. Vooral bij jongeren met een *pragmatische* ideologie lijken deze elementen te functioneren op basis van dergelijke noden. Herhaald gebruik hiervan vertaalt zich, volgens de taalgebruiksgebaseerde benadering van Backus (2015), in geconventionaliseerde patronen. Bij deze jongeren kan de opname van IS-gebaren dan ook worden gezien als onderdeel van een opkomende jongerentaal.

5.4.3 Uitdagingen van het onderzoek

De uitvoering van dit onderzoek ging gepaard met verschillende conceptuele, methodologische en analytische uitdagingen.

Conceptuele uitdagingen lagen vooral in de afbakening van International Sign. IS is geen gecodificeerde/gestandaardiseerde taal met een vast lexicon, maar een dynamisch en contextafhankelijk communicatierepertoire. Veel gebaren die in internationale contexten voorkomen, zijn niet exclusief voor IS. Ze kunnen spontaan zijn ontstaan door iconische motieven, door gedeelde fonologische tendensen in verschillende gebarentalen, of omdat verwante gebaren al langer bestaan in VGT zonder formele documentatie. Hierdoor is het moeilijk te bepalen of een gebaar daadwerkelijk via IS is overgenomen, of dat het een parallelle ontwikkeling

of toevallige gelijkenis betreft. Deze factoren maakten de operationalisering van IS als concept uitdagend.

Methodologische uitdagingen hadden vooral te maken met de dataverzameling en steekproeftrekking. Hoewel de aanwezigheid van dove cameramedewerkers de *observer's paradox* vermoedelijk beperkt, kan de camera toch nog steeds invloed uitoefenen op interacties, vooral in kleine groepen. De inductieve, veldgebaseerde sneeuwbal-methode leverde rijke data op, maar maakte de steekproef ongelijkmatig en beperkte zo in zekere zin de vergelijkbaarheid tussen deelnemers. Ook de ongelijk verdeelde variatie in settings - formeel, semi-formeel en informeel - maakte het lastig contextuele effecten systematisch te analyseren. Bovendien vereiste de codering van polylinguaal taalgebruik interpretatieve beslissingen, zelfs met duidelijke criteria bleef een zekere mate van subjectiviteit dus onvermijdelijk.

Analytische uitdagingen betroffen de interpretatie van taalgebruik en interactiepatronen. Het onderscheiden van routinematig tegenover incidenteel gebruik werd daarbij bemoeilijkt door de relatief kleine dataset, waardoor sommige patronen mogelijk werden overschat of onderschat. Daarnaast beïnvloeden jongeren elkaar continu, waardoor individuele voorkeuren moeilijk te scheiden waren van situatie- of contextgebonden aanpassing. Ten slotte ontstaan taalkeuzes uit een complexe interactie van context, achtergrond, relaties en ideologieën, wat het soms lastig maakte om causale verbanden helder vast te stellen.

5.4.4 Beperkingen van het onderzoek

Dit onderzoek kent enkele beperkingen die belangrijk zijn om mee te nemen bij de interpretatie van de resultaten. Ten eerste gaat het om de dataverzameling. Zo zijn de data grotendeels veld-gebaseerd, waardoor alleen de jongeren die op dat moment aanwezig waren in beeld komen. Hierdoor zijn sommige jongeren, mogelijk met nog andere achtergrondkenmerken, niet opgenomen. Bovendien zijn niet van alle jongeren die tijdens de evenementen aanwezig waren, opnames gemaakt, wat het gevolg is van keuzes van de cameraverantwoordelijken en de onderzoekers. Een deel van de dataset bestaat bovendien uit secundaire opnames van de VVV-serie uit 2023, die niet primair voor dit onderzoek zijn gemaakt, waardoor interacties en de setting mogelijk niet altijd optimaal zijn voor systematische analyse. De opnames variëren bovendien in duur, groepssamenstelling en kwaliteit, als gevolg van een veld-gebaseerde etnografische aanpak, maar wat kan leiden tot onder- of overrepresentatie van bepaalde jongeren en dus lexicale keuzes. Het ontbreken van triangulatie, bijvoorbeeld via interviews, beperkt daarnaast de betrouwbaarheid van sommige interpretaties.

Ook de steekproef kent beperkingen. De jongeren werd bijvoorbeeld niet gevraagd hoeveel en via welke kanalen zij met International Sign in contact komen, waardoor het verband met contact enkel indirect uit de data kan worden afgeleid. De leeftijdsgroep van 16 tot 30 jaar is bovendien relatief breed, waardoor levensfaseverschillen - bijvoorbeeld door onderwijs, werk en sociale netwerken - een rol kunnen spelen bij de vorming van ideologieën en effectief taalgedrag, wat het lastig maakt de afzonderlijke effecten van deze factoren te scheiden.

Daarnaast zijn bij niet alle jongeren van wie taaldata werden geanalyseerd hun persoonlijke taalideologieën bekend, waardoor bij deze groep geen directe relatie tussen ideologie en taalgebruik kon worden onderzocht. Bovendien vormen de gekende taalideologieën, zoals die naar voren kwamen tijdens de taalportretsessies, slechts momentopnames, omdat ze geuit zijn binnen het kader van een focusgroep en op het specifieke moment waarop deze sessie plaatsvond.

Daarnaast moet worden opgemerkt dat de factoren die in dit onderzoek werden meegenomen - zoals persoonlijke achtergrond, vriendengroepen en ideologische oriëntaties - waarschijnlijk niet de enige bepalende elementen zijn voor lexicale variatie en circulatie van IS-gebaren. Andere mogelijke factoren, buiten de afbakening van deze studie, zijn bijvoorbeeld persoonlijkheid en sociale rol van jongeren, waarbij sommigen bijvoorbeeld meer een leiderschapsfunctie vervullen in hun netwerk, en het gebruik van sociale media, inclusief digitale blootstelling aan internationale gebaren. Deze elementen kunnen eveneens bijdragen aan de verspreiding van IS-gebaren en hun gebruik ervan in VGT, maar dit werd in dit onderzoek niet systematisch vastgesteld.

Tot slot zijn er beperkingen verbonden aan de analyse zelf. IS-gebaren zijn mogelijk niet allemaal geïdentificeerd in de dataset, waardoor sommige patronen kunnen worden onder- of net overschat. De analytische categorieën *pragmatisch* en *semantisch* zijn bovendien wel bruikbaar om de communicatieve functies van IS-gebaren te beschrijven, maar in de praktijk vaak niet strikt van elkaar te scheiden. Enkele gebaren kunnen namelijk zowel een inhoudelijke betekenis als een interactionele of expressieve rol vervullen, waardoor ze tegelijk semantisch en pragmatisch geladen zijn. Gebaren zoals *WORRIES*, *MIGNON* en *WHAT'S UP* dragen zowel specifieke inhoudelijke betekenis als een expressieve of afstemmende functie in interactie. Ook gebaren zoals *GAME*, *MATCH* en *CALIBRATE* zijn vaak pragmatisch in hun gebruik, maar kunnen in bepaalde contexten ook semantische nuances overbrengen. Deze overlap illustreert dat de scheiding tussen pragmatische en semantische functies in een natuurlijke communicatieve context vloeibaar is, en dat classificaties daarom als analytische hulpmiddelen moeten worden gezien, niet als strikte categorieën. Metingen van conventionalisering zijn daarnaast afhankelijk van de grootte en samenstelling van de dataset, wat wil zeggen dat in een grotere of andere dataset sommige incidentele gebaren mogelijk als routinematig kunnen worden beschouwd. Ten slotte beschrijft deze studie een momentopname. Conventionalisering is dus een proces dat hier slechts indirect kan worden geïnterpreteerd via contextspreiding en frequentie.

5.4.5 Relevantie van de resultaten

De resultaten van dit onderzoek leveren inzichten op die op meerdere vlakken relevant kunnen zijn. Theoretisch dragen ze bij aan het begrip van de wisselwerking tussen taalideologieën, taalattitudes en lexicaal gedrag bij Vlaamse dove jongeren in een context van toenemende globalisering, door vanuit onderliggende overtuigingen naar concrete lexicale keuzes te kijken.

Uit het onderzoek kan zo worden afgeleid dat jongeren met *pragmatische* ideologieën vaker IS-gebaren, vanuit *pragmatische* functies, in hun VGT integreren, terwijl *behoudsgezinde* jongeren terughoudender lijken te zijn en IS voornamelijk *semantisch* gebruiken om leemtes op te vullen of betekenisnuances over te brengen. Hiermee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de sociolinguïstische theorieën rond taalcontact, meertaligheid en de relatie tussen ideologie en taalpraktijk (Blommaert, 2010; Milroy, 2004). Bovendien illustreert de studie dat het concept van *polylinguaging* (Jørgensen, 2008) toepasbaar lijkt te zijn op gebarentalen, waarbij jongeren, via IS, vrij en strategisch putten uit meerdere lexicale repertoires, zonder dat de genealogie van individuele gebaren traceerbaar hoeft te zijn.

Empirisch biedt het onderzoek een verkennend overzicht van 79 IS-gebaren die door Vlaamse dove jongeren worden gebruikt, met een onderscheid tussen routinematig en incidenteel gebruik en met aandacht voor *semantische* en *pragmatische* functies. Zo wordt zichtbaar hoe context en setting evenals de sociale relatie tussen gesprekspartners een rol spelen in het gebruik van IS-gebaren, wat het belang onderstreept van het integreren van communicatieve context in het onderzoeken van taal(gebruik). Daarnaast tonen de resultaten dat talige en socio-demografische achtergronden de spreiding, diversiteit en routinematig gebruik van IS-gebaren mede sturen. Jongeren uit meertalige thuissituaties laten meer conventionalisering in lexicale keuzes zien. In combinatie met hun meertalige achtergronden en uiteenlopende sociale netwerken resulteert dit in een rijker en breder verspreid repertoire aan IS-gebaren, dat, onder hen, het karakter van een jongerentaal lijkt te krijgen.

Door onder meer jongerentaal verkennend in kaart te brengen, levert dit onderzoek zowel maatschappelijke als praktische inzichten op die relevant zijn voor onderwijs, beleidsontwikkeling en de bredere dovengemeenschap. Door zichtbaar te maken welke lexicale keuzes jongeren maken en welke taalideologieën daaraan mogelijk mee ten grondslag liggen, toont het onderzoek namelijk dat taalgebruik in VGT niet louter functioneel is, maar ook sociaal en cultureel betekenisvol kan zijn. Deze inzichten kunnen docenten en beleidsmedewerkers, die met VGT werken, helpen om onderwijspraktijken en beleidskeuzes beter af te stemmen op de reële taalvariatie binnen de gemeenschap.

Daarnaast dragen de bevindingen bij aan het taalbewustzijn van dove jongeren zelf, doordat zij inzicht krijgen in hun taalgebruik en daarbij ook handvatten krijgen om dat taalgebruik en dat van hun leeftijdsgenoten beter te begrijpen. Het expliciet maken van patronen, functies en ideologieën achter IS-gebaren helpt jongeren om bewuster en misschien ook zelfverzekerder met hun meertalige repertoire om te gaan. Dit bewustzijn kan bovendien intergenerationele waarde hebben, aangezien het ook oudere dove personen in staat stelt om het taalgebruik van jongeren beter te begrijpen, inclusief de rol die gebaren uit IS in dat taalgebruik spelen. Hierdoor kan het onderzoek bijdragen aan wederzijds begrip en communicatie binnen de gemeenschap.

Ten slotte zijn de resultaten relevant voor tweedetaalleerders van VGT, die via dit onderzoek inzicht krijgen in de interne variatie van het VGT-lexicon, de mate van conventionalisering van bepaalde elementen en de contextafhankelijke factoren die keuzes sturen.

5.4.6 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Voor vervolgonderzoek naar lexicale variatie in VGT, en meer bepaald polylinguaal taalgebruik, is het belangrijk om zowel de temporele ontwikkeling, intergenerationele verschillen als contextuele dimensies verder te onderzoeken. Ten eerste zouden longitudinale studies kunnen worden uitgevoerd om te volgen hoe het gebruik van IS-gebaren bij Vlaamse dove jongeren zich ontwikkelt over de jaren heen. Dit kan inzicht geven in de snelheid en richting van lexicale verandering in VGT en in welke mate IS-gebaren leeftijdsgebonden blijven.

Daarnaast is het zinvol om intergenerationele variatie en percepties systematisch te onderzoeken. Vergelijkingen tussen jongere en oudere generaties van dove VGT-gebruikers kunnen helpen om intergenerationele verschillen en mogelijke spanningen beter te begrijpen. Ook is het relevant te bestuderen hoe oudere dove personen de IS-gebaren van jongeren evalueren en welke rol taalideologieën hierbij spelen.

Verder is het interessant om interacties van jongeren met een meertalige achtergrond en jongeren zonder meertalige achtergrond in afzonderlijke contexten te onderzoeken, zodat de rol van taalachtergrond en het bijbehorende sociale netwerk - dat vaak nauw samenhangt met de taalachtergrond - duidelijker kunnen worden vastgesteld. Tegelijkertijd is het waardevol om meer diverse sociale settings grondiger in kaart te brengen, zodat duidelijker wordt hoe context het gebruik van IS-gebaren stuurt. Door gesprekken te analyseren in contexten die duidelijk van elkaar te onderscheiden zijn, waaronder school, werk, vrije tijd en ook online interacties bijvoorbeeld, kan beter worden vastgesteld welke impact een context effectief heeft op de keuzes van een taalgebruiker. Ook asymmetrische interacties, bijvoorbeeld tussen leerkracht en leerling of werkgever en werknemer, zouden grondiger onderzocht kunnen worden om te zien of zij specifieke lexicale keuzes uitlokken of net afremmen.

5.5 Conclusie

Jongeren integreren gebaren die gangbaar zijn in International Sign in hun VGT-communicatie, waarbij zowel routinematig als incidenteel gebruik zichtbaar wordt. Deze keuzes lijken niet willekeurig, maar worden onder meer gestuurd door de communicatieve context, de eigen taal- en socio-demografische achtergrond, die van de gesprekspartner en persoonlijke ideologische voorkeuren.

IS-gebaren komen relatief vaker voor bij jongeren met een *pragmatische* ideologie. Hun lexicon is divers en wordt, anders dan de oorspronkelijke 'MIX-n-MATCH'-overtuiging suggereerde, gebruikt ongeacht de migratieachtergrond of thuistaal van de gesprekspartner(s). De gebaren

lijken vooral persoonlijke *expressie* uit te drukken, wat erop wijst dat frequent gebruik van IS-gebaren ook samenhangt met de manier waarop jongeren hun taalideologieën vormgeven, waarbij dus niet alleen ideologieën het taalgebruik sturen, maar dit ook omgekeerd kan gelden. Sommige gebaren, zoals MATCH, CALIBRATE, GAME, HAVE en MYSELF, worden bovendien routinematig binnen deze jongerengroep gebruikt. Deze mate van conventionalisering suggereert dat onder deze jongeren mogelijk vormen van een gedeelde jongerentaal ontstaan.

Bij *behoudsgezind* georiënteerde jongeren worden IS-gebaren daarentegen relatief beperkt gebruikt en vooral om *semantische* functies te vervullen. Hun selectieve gebruik houdt verband met een voorkeur voor het behoud van VGT, maar dit betekent niet dat ideologie het taalgebruik volledig bepaalt. Ook deze jongeren maken namelijk, zij het in mindere mate, gebruik van gebaren die gangbaar zijn in IS. Deze gebaren lijken vooral te dienen om betekenissen of nuances uit te drukken die met bestaande VGT-gebaren (nog) niet volledig kunnen worden overgebracht.

De resultaten tonen daarnaast dat lexicale keuzes mede afhankelijk zijn van contextuele factoren. Informele settings en gelijkwaardige interacties lijken variatie te bevorderen, terwijl formele en asymmetrische situaties vaker routinematig en pragmatisch gebruik met zich meebrengen. Ook talige en socio-demografische kenmerken - zoals thuistaal, migratiegeschiedenis, horende of dove ouders en onderwijsachtergrond - lijken te bepalen wie nieuwe IS-gebaren introduceert, verspreidt en consolideert. Jongeren uit meertalige thuissituaties en sociaal diverse netwerken fungeren daarbij vaak als innovatoren of verspreiders, terwijl jongeren uit meer homogene achtergronden het gebruik van IS-gebaren beperken en zo meer stabiliteit in hun lexicon behouden.

Samengevat suggereren de resultaten dat het gebruik van IS-gebaren het gevolg is van een dynamisch samenspel tussen ideologische overtuigingen, communicatieve context, persoonlijke achtergrond en de achtergrond van de gesprekspartner. Hoewel er verbanden zichtbaar zijn tussen pragmatische of behoudsgezinde houdingen en het gebruik van internationale gebaren, lijkt ideologie het taalgebruik niet volledig te bepalen. IS-gebaren in VGT weerspiegelen eerder een complex proces waarin overtuigingen, sociale interactie en taalpraktijk met elkaar samenhangen, en bieden daarmee inzicht in hoe Vlaamse dove jongeren omgaan met toenemend internationaal gebarentaalcontact.

6. Conclusie

Het onderzoek toont aan dat Vlaamse dove jongeren (16–30 jaar), in een context van toenemend internationaal gebarentaalcontact, uiteenlopende taalideologieën en -attitudes hebben ten aanzien van de Vlaamse Gebarentaal en International Sign. VGT wordt door de meeste jongeren in dit onderzoek sterk positief ervaren en vormt een kerncomponent van hun identiteit, cultuur en sociale verbondenheid. Affectief wordt VGT geassocieerd met thuishoren en plezier, cognitief met vaardigheid en expressiviteit, en conatief met strategisch gebruik in sociale en pedagogische contexten. IS wordt daarentegen vooral pragmatisch benaderd. Cognitief functioneert het als communicatiemiddel voor internationale interacties, affectief varieert de waardering tussen jongeren, en conatief hangt het gebruik sterk af van context en gesprekspartner.

Uit de resultaten zijn grofweg twee ideologische houdingen te onderscheiden. Jongeren met een *behoudsgezinde* oriëntatie, vaak met dove ouders en een homogeen netwerk van dove vrienden, zien VGT als cultureel erfgoed dat beschermd moet worden. IS-gebaren worden door hen relatief beperkt gebruikt, voornamelijk vanuit *semantische* noodzaak, bijvoorbeeld om communicatieve leemtes op te vullen. Hoewel deze jongeren ideologisch terughoudend staan tegenover IS-menging, maken ook zij, zij het minder frequent, gebruik van IS-gebaren binnen VGT. Taalideologieën lijken dus het taalgebruik te sturen, al is er niet altijd een directe of eenduidige correlatie tussen beide. Andere jongeren, vaak opgegroeid in een meertalige thuissituatie, volgen eerder een *pragmatische* ideologie. Zij combineren VGT en IS-gebaren vooral uit *pragmatische* overwegingen, om zich aan gesprekspartner en context aan te passen, wat in dit onderzoek als ‘*MIX-n-MATCH*’-praktijk wordt beschreven. Door herhaald gebruik lijken sommige van deze gebaren echter verankerd te raken en *expressieve* functies te vervullen die verder gaan dan louter communicatieve noodzaak. Dit illustreert de wederzijdse relatie tussen taalgebruik en ideologie. Enkele van deze gebaren bereiken bovendien een zekere mate van conventionalisering onder jongeren, wat voorzichtig suggereert dat er een gedeelde jongerentaal ontstaat.

Lexicale keuzes worden daarnaast mede bepaald door socio-demografische factoren zoals thuistaal, gezinsachtergrond, schoolloopbaan, migratiegeschiedenis en vriendengroepen. Jongeren uit meertalige thuissituaties of met sociaal diverse netwerken fungeren vaak als innovatoren en/of verspreiders van IS-gebaren, terwijl jongeren uit meer homogene netwerken vaker VGT gebruiken en zo eerder lexicale stabiliteit behouden. Ook contextuele factoren spelen een rol, waarbij informele settings en gelijkwaardige interacties het gebruik van IS-gebaren lijken te bevorderen, terwijl formele en asymmetrische situaties eerder routinematig en pragmatisch gebruik stimuleren.

Samengevat laat dit onderzoek zien dat Vlaamse dove jongeren, in een context van toenemend internationaal gebarentaalcontact, lexicale keuzes maken die hun taalideologieën en -attitudes kunnen weerspiegelen, zonder dat dit altijd het geval is of dat er sprake is van een lineair verband. Ook taalgebruik kan namelijk bijdragen aan de ontwikkeling van ideologieën. Naast ideologische voorkeuren spelen ook context, persoonlijke achtergrond en sociale netwerken een belangrijke rol bij de verspreiding, het gebruik en de verankering van deze gebaren.

7. Bibliografie

- Adam, R., Pfau, R., Woll, B., & Steinbach, M. (2012). Language contact and borrowing. In *Sign Language* (Vol. 37, pp. 841–861). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110261325.841>
- Adam, R. 2016. Unimodal bilingualism in the Deaf community: Language contact between two sign languages in Australia and the United Kingdom. PhD Dissertation, University College London.
- Aikhenvald, A. Y. (2006). *Grammars in contact: A cross-linguistic typology*. Oxford: Oxford University Press.
- Backus, A. (2015). A usage-based approach to code-switching: The need for reconciling structure and function. *Code-switching between structural and sociolinguistic perspectives*, 43, 19-37.
- Baker, A., van den Bogaerde, B., Pfau, R., & Schermer, T. (Eds.) (2016). *The Linguistics of Sign Languages: An Introduction*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Bayley, R., Cameron, R., & Lucas, C. (Eds.) (2013). *The Oxford handbook of sociolinguistics*. Oxford University Press.
- Bayley, R., Schembri, A. C., & Lucas, C. (2015). Variation and change in sign languages. In A. C. Schembri & C. Lucas (Eds.), *Sociolinguistics and Deaf Communities* (pp. 61–94). Cambridge University Press.
- Beardsmore, H. B. (1986). Bilingualism: basic principles (Vol. 1). *Multilingual Matters*.
- Bentahila, A. (1983). Motivations for code-switching among Arabic-French bilinguals in Morocco. *Language & Communication*, 3(3), 233–243. [https://doi.org/10.1016/0271-5309\(83\)90003-4](https://doi.org/10.1016/0271-5309(83)90003-4)
- Bhatia TK, Ritchie WC. *The handbook of bilingualism*. Malden: Blackwell; 2004.
- Blommaert, J. (2010). *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge University Press.
- Boonen, D., Van Herreweghe, M., & Vermeerbergen, M. (2004). De evolutie van gebarentaal in Vlaanderen. In M. Van Herreweghe & M. Vermeerbergen (Eds.), *Gent in oktober: Gebundelde lezingen van het congres "Gebarentaal in Vlaanderen: lexicografische, onderwijs-pedagogische en socio-culturele aspecten"* (pp. 7–23). Gent: Fevlado-Diversus.

- Boyatzis, R.E. 1998: Transforming qualitative information: thematic analysis and code development. Sage.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1982). Ce que parler veut dire: L'économie des échanges linguistiques. Fayard.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). Thematic analysis: A practical guide.
- Brennan, M. (1990). *Word formation in British Sign Language*. Stockholm: University of Stockholm.
- Bullock, B. E., & Toribio, A. J. (Eds.). (2009). *The Cambridge handbook of linguistic code-switching*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511576331>
- Busch, B. (2016). Methodology in biographical approaches in applied linguistics. *Working Papers in Urban Language and Literacies*, 187, King's College London.
- Busch, B. (2018). The language portrait in multilingualism research: Theoretical and methodological considerations. *Working Papers in Urban Language & Literacies*, 236, 1–13.
- Canagarajah, S. (2013). Translingual practice: Global Englishes and cosmopolitan relations. Routledge.
- Coffey, S. (2015). Reframing teachers' language knowledge through metaphor analysis of language portraits. *The Modern Language Journal*, 99(3), 500–514.
- Crowley, T. 1997. *An Introduction to Historical Linguistics*, 3rd Edition. New York: Oxford University Press.
- Davis, J. (1989). Distinguishing language contact phenomena in ASL interpretation. In *The sociolinguistics of the Deaf community* (pp. 85-102). Academic Press.
- De Meulder, M., D'hoore, R., Vercruyssen, K., & Verstraete, F. (2008). De Vlaamse Dovengemeenschap. In M. Vermeerbergen & M. Van Herreweghe (Eds.), *Wat geweest/gewenst is: organisaties van en voor doven in Vlaanderen bevraagd over 10 thema's* (pp. 41–71). Gent: Academia Press.

- De Meulder, Maartje (2016a). *The Power of Language Policy: the Legal Recognition of Sign Languages and the Aspirations of Deaf Communities*. PhD dissertation, University of Jyväskylä.
- De Meulder, M., & Murray, J. J. (2017). Buttering their bread on both sides? The recognition of sign languages and the aspirations of deaf communities. *Language Problems and Language Planning*, 41(2), 136-158.
- De Meulder, M., Werner, E., & De Weerd, D. (2017). Comparing Minority Languages—a Case Study of Flemish Sign Language and Upper Sorbian. *Europäisches Journal für Minderheitenfragen*, 10(3-4), 285–321.
- De Meulder, & Birnie, I. (2021). Language diaries in the study of language use and language choice: The case of Flemish Sign Language and Scottish Gaelic. *Language Awareness*, 30(3), 217–233. <https://doi.org/10.1080/09658416.2020.1781873>
- De Weerd, K., Vanhecke, E., Van Herreweghe, M., & Vermeerbergen, M. (2003). Op (onder) zoek naar de Vlaamse gebaren-schat. *Cultuur voor Doven*.
- Doof Vlaanderen. (2017). Fevlado wordt Doof Vlaanderen [Persbericht]. https://www.doof.vlaanderen/sites/default/files/imce/persbericht_-_fevlado_wordt_doof_vlaanderen.pdf
- Emmorey, K., Borinstein, H. B., & Thompson, R. (2005). Bimodal bilingualism: code-blending between spoken English and American Sign Language. In *Proceedings of the 4th International Symposium on Bilingualism* (pp. 663-673). Somerville, MA: Cascadilla Press.
- FFSB (2017). Rapport d'activités 2017. Technical report, Fédération Francophone des Sourds de Belgique, Bruxelles.
- Fischer, S. (2009). Sign language field methods: Approaches, techniques, and concerns. *Taiwan Sign Language and Beyond*, 1–19.
- Flick, U. (2018). *The sage handbook of qualitative data collection*. SAGE Publications Ltd.
- Friedner, M., & Kusters, A. (Eds.). (2015). *It's a small world: International deaf spaces and encounters* (p. ix). Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Gal, S. (1988). The political economy of code choice. In U. Ammon, N. Dittmar, K. J. Mattheier, & P. Trudgill (Eds.), *Sociolinguistics: International perspectives* (pp. 117–132). Walter de Gruyter.

- Garrett, P. (2010) *Attitudes to Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grosjean, F. (1982). *Life with two languages: An introduction to bilingualism*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Gumperz, J.J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hall, K., & Nilep, C. (2015). Code-switching, identity, and globalization. *Language in Society*, 44(4), 441–454.
- Heller, M. (2007) Bilingualism as Ideology and Practice. In: Heller, M., Ed., *Bilingualism: A Social Approach*, Palgrave Macmillan UK, 1-22. https://doi.org/10.1057/9780230596047_1
- Hiddinga, A., & Crasborn, O. (2011). Sign language and globalization. *Language in Society*, 40, 483–505.
- Hill, J. (2012). *Language attitudes in the American deaf community*. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- Hill, J. C. (2015). Language attitudes in Deaf communities. In *Sociolinguistics and deaf communities* (pp. 146–174).
- Hofer, T. (2020). “Goat-Sheep-Mixed-Sign” in Lhasa–Deaf Tibetans’ language ideologies and unimodal codeswitching. *Sign Language Ideologies in Practice*, 12, 83.
- Hoyer, K. (2007). Albanian Sign Language: Language contact, international sign, and gesture. In *Sign languages in contact* (pp. 195–234).
- Içeloglu, M. (2024). Sociaal kapitaal en het gebruik van sociale media van dove en slechthorende jongeren in het secundair onderwijs [Ongepubliceerde masterscriptie]. Vrije Universiteit Brussel.
- Ilkbaşaran, D., 2015. Social media practices of deaf youth in Turkey: emerging mobilities and language choice. In: M. Friedner and A. Kusters, eds. *It's a small world: international deaf spaces and encounters*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 112–124.
- Jørgensen, J. N. (2008). Polylingual languaging around and among children and adolescents. *International journal of multilingualism*, 5(3), 161-176.

- Jørgensen, J. N., & Varga, S. (2011). Norms and practices of polylingual behaviour: a sociolinguistic model. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, 2(2), 49-68.
- Krausneker, V. (2015). Ideologies and attitudes toward sign languages: An approximation. *Sign Language Studies*, 15(4), 411-431.
- Kroskirty, P. V. (2000). Regimenting languages: Language ideological perspectives. In P. V. Kroskirty (Ed.), *Regimes of language: Ideologies, politics, and identities* (pp. 1-34). Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Kusters, A. (2018). Researching language ideologies and attitudes about International Sign. *Mobile Deaf*. Geraadpleegd op 4 november 2025, van <https://mobiledeaf.org.uk/researching-language-ideologies-and-attitudes-about-international-sign/>
- Kusters, A., & Sahasrabudhe, S. (2018). Language ideologies on the difference between gesture and sign. *Language & Communication*, 60, 44-63.
- Kusters, A. (2019). What language portraits tell us about the embodied experience of International Sign. *Mobile Deaf*. Geraadpleegd op 29 september 2025 van <https://mobiledeaf.org.uk/language-portraits/>
- Kusters, A., & De Meulder, M. (2019). Language portraits: Investigating embodied multilingual and multimodal repertoires. *Forum: Qualitative Social Research*, 20(3).
- Kusters, A. (2020). The tipping point: On the use of signs from American Sign Language in International Sign. *Language & Communication*, 75, 51-68.
- Kusters, A., & Hou, L. (2020). Linguistic ethnography and sign language studies. *Sign Language Studies*, 20(4), 561-571.
- Kusters, A., Green, M., Moriarty, E., & Snoddon, K. (2020). Sign language ideologies: Practices and politics. *Sign language ideologies in practice*, 3-22.
- Kusters, A. (2021). International Sign and American Sign Language as different types of global deaf lingua francas. *Sign Language Studies*, 21(4), 391-426.
- Kusters, A., & Lucas, C. (2022). Emergence and evolutions: Introducing sign language sociolinguistics. *Journal of Sociolinguistics*, 26, 84-98. <https://doi.org/10.1111/josl.12522>

- Kusters, A., De Meulder, M., & Moriarty Harrelson, E. (2022). Researching language attitudes in signing communities. In R. Kircher & L. Zipp (Eds.), *Researching language attitudes in signing communities* (pp. 282–296). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108867788.023>
- Kusters, A. (2024). International Sign: Nature and nomenclature. *Annual Review of Linguistics*. <https://doi.org/10.1146/annurev-linguistics-011724-121636>
- Kusters, A. M. J., Moriarty, E., le Maire, A., Iyer, S., & Emery, S. (2024). *Deaf Mobility Studies: Exploring International Networks, Tourism, and Migration*. Gallaudet University Press.
- Leigh, I. (2009) *A Lens on Deaf Identities*. Oxford: Oxford University Press.
- Loncke, F. (1983). The specific situation of the Flemish deaf people and their attitudes towards sign language. In J. Kyle & B. Woll (Eds.), *Language in sign* (pp. 159–162). London: Croom Helm.
- Loots, G., Broekaert, E., De Bruyne, I., Devise, I., Hoebrechts, N., Lichtert, G., & Van Ginste, C. (2003). De gemeenschap van doven en slechthorenden in Vlaanderen. In *Proceedings van het Congres Gebarentaal in Vlaanderen, 12 & 13 oktober 2001*. Universiteit Gent.
- Lucas, C. (2016). Methodological issues in studying sign language variation. In *Sign Language Research, Uses and Practices: Crossing Views on Theoretical and Applied Sign Language Linguistics* (pp. 285–307).
- Lytra, V. (2015). Language and language ideologies among Turkish-speaking young people in Athens and London. In J. Nortier & B. A. Svendsen (Eds.), *Language, Youth and Identity in the 21st Century: Linguistic Practices across Urban Spaces* (pp. 183–204). Cambridge University Press.
- Manfredi, S., Simeone-Senelle, M. C., & Tosco, M. (2015). Language contact, borrowing and codeswitching. In *Corpus-based Studies of lesser-described Languages: the CorpAfroAs Corpus of spoken AfroAsiatic Languages* (pp. 283–308). John Benjamins Publishing Company.
- McCaskill, C., Lucas, C., Bayley, R., and Hill, J. (2011) *The Hidden Treasure of Black ASL: Its History and Structure*. Washington, DC: Gallaudet University Press.
- McKee, R., & McKee, D. (2020). Globalization, hybridity, and vitality in the linguistic ideologies of New Zealand Sign Language users. *Language & Communication*, 74, 164–181.

- McKee, R., Vale, M., Alexander, S. P., & McKee, D. (2022). Signs of globalization. *Sign Language Studies*, 22(2), 283–319.
- Miller, C. (2001). The adaptation of loan words in Quebec Sign Language: Multiple sources, multiple processes. In *Foreign vocabulary in sign languages* (pp. 139–173). Psychology Press.
- Miltzer, S. (2010). Puzzles of cross-modal language contact: code-mixing, mode-mixing, borrowing of language change? The case of Irish Sign Language (ISL). *High Desert Linguistics Society*, 9.
- Milroy, L. (2004). Language ideologies and linguistic change. In *Sociolinguistic variation: Critical reflections* (pp. 161–177).
- Mitchell, R. E., & Karchmer, M. A. (2004). Chasing the mythical ten percent: Parental hearing status of deaf and hard of hearing students in the United States. *Sign language studies*, 4(2), 138-163.
- Moriarty, E., & Kusters, A. (2021). Deaf cosmopolitanism: calibrating as a moral process. *International Journal of Multilingualism*, 18(2), 285–302. <https://doi.org/10.1080/14790718.2021.1889561>
- Mortelmans, D. (2024). A guided tour in qualitative research. In *Doing qualitative data analysis with NVivo* (pp. 1–9). Cham: Springer Nature.
- Mouvet, K., Hardonk, S., Matthijs, L., Van Puyvelde, M., Loots, G., & Van Herreweghe, M. (2013). Analyzing language practices in mother–child interaction against the background of maternal construction of deafness. *Language & Communication*, 33(3), 232–245. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2013.07.003>
- Muysken, P. (2000). *Bilingual speech: A typology of code-mixing*. Cambridge university press.
- Myers-Scotton, C. (1993). *Social Motivations for Code-Switching: Evidence from Africa*. Oxford: Clarendon Press.
- Njeyiyana, S. (2022). *Lexical variation and change in SASL: a case study of a Western Cape school-lect [Doctoral dissertation, Stellenbosch University]*.
- Poplack, S. (1980). Sometimes I'll Start a Sentence in Spanish Y Termino en español: Toward a Typology of Code-Switching. *Linguistics*, 18, 581-618.

<http://dx.doi.org/10.1515/ling.1980.18.7-8.581>

Poplack, S. (1983). Intergenerational Variation in Language Use and Structure in a Bilingual Context. *Multilingual Matters*, 8, 42-70.

Quinto-Pozos, D. (2002). Contact between Mexican Sign Language and American Sign Language in Two Texas Border Areas [PhD thesis, University of Texas].

Quinto-Pozos, D. (2007). *Sign languages in contact*. Gallaudet University Press.

Quinto-Pozos, D. (2008). Sign language contact and interference: ASL and LSM. *Language in Society*, 37(2), 161–189.

Quinto-Pozos, D. (2009). Code-switching between sign languages. In B. E. Bullock & A. J. Toribio (Eds.), *The handbook of code-switching* (pp. 221–237). Cambridge University Press.

Quinto-Pozos, D., & Adam, R. (2015). Sign languages in contact. In *Sociolinguistics and deaf communities* (pp. 29–60).

Rampton, B. (1995). *Crossing: Language and ethnicity among adolescents*. Longman.

Rathmann, C., & Müller de Quadros, R. (2022). *International Sign Language: Sociolinguistic Aspects*. Petropolis, Braz.: Ed. Arara Azul.

Romaine, S. (1995). *Bilingualism*. Blackwell: Oxford.

Schermer, T. (2003). From Variant to Standard: An Overview of the Standardization Process of the Lexicon of Sign Language of the Netherlands over Two Decades. *Sign Language Studies*, 3(4), 469–486.

Schermer, T., & Harder, R. (2008). Lexicon. In A. Baker, B. van den Bogaerde, R. Pfau, & T. Schermer (Eds.), *Gebarentaalwetenschap. Een inleiding* (pp. 167–187). Deventer: Van Tricht Uitgeverij.

Spolsky, Bernard, Shohamy, Elana, 2000. Language practice, language ideology and language policy. In: Lambert, R.D., Goldberg Shohamy, E., Walton, A.R. (Eds.), *Language Policy and Pedagogy: Essays in Honor of A. Ronald Walton*. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia, pp. 1–42.

Soetemans, L., Sierens, S., Nyffels, H., Montero Perez, M., & Van Herreweghe, M. (2024). *Evaluatie decreet Vlaamse Gebarentaal*. Universiteit Gent.

- Snoddon, K., & De Meulder, M. (2020). Introduction: Ideologies in sign language vitality and revitalization. *Language & Communication*, 74, 154–163. <https://doi.org/10.1016/j.langcom.2020.06.008>
- Stamp, R., Schembri, A., Fenlon, J., Rentelis, R., Woll, B. & Cormier, K. (2014). Lexical Variation and Change in British Sign Language. *PLoS ONE* 9(4): e94053.
- Stamp, R. (2015). Sociolinguistic variation, language change and contact in the British Sign Language (BSL) lexicon. *Sign Language & Linguistics* 18(1): 158–166.
- Stamp, R., & Jaraisy, M. (2021). Language Contact between Israeli Sign Language and Kufr Qassem Sign Language. *Sign Language Studies*, 21(4), 455–491. <https://doi.org/10.1353/sls.2021.0007>
- Stavrakaki, A., & Manoli, P. (2023). Exploring migrant students' attitudes towards their multilingual identities through language portraits. *Societies*, 13, 153. <https://doi.org/10.3390/soc13070153>
- Thomason, S. G., & Kaufman, T. (1988). *Language contact, creolization and genetic linguistics*. Berkeley: University of California Press.
- Thomason, S. G., & Kaufman, T. (2001). *Language contact* (Vol. 22). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Van Herreweghe, M., & Vermeerbergen, M. (2009). Flemish Sign Language standardization. *Current Issues in Language Planning*, 10(3), 308–326.
- Van Herreweghe, M., De Meulder, M., & Vermeerbergen, M. (2015). From erasure to recognition (and back again?): The case of Flemish sign language. In *The Oxford Handbook of Deaf Studies in Language Research, Policy and Practice* (pp. 45–61). Oxford University Press.
- Van Herreweghe, M., De Meulder, M., & Vermeerbergen, M. (2016). From erasure to recognition (and back again?): The case of Flemish sign language. In M. Marschark & P. E. Spencer (Eds.), *The Oxford handbook of deaf studies in language: Research, policy, and practice* (Vol. 3, pp. 45–61). Oxford University Press.
- Valli, C., & Lucas, C. (2000). *Linguistics of American sign language: An introduction*. Gallaudet University Press.
- Van Niekerk, A. (2020). A lexical comparison of South African sign language and potential lexifier languages (Doctoral dissertation).

Verhelst, F. (2003). Hoe zien Dove West-Vlamingen zichzelf? Visie van de West-Vlaamse Doven en slechthorenden op “cultureel” en “medisch” doof-zijn. Unpublished Bachelor paper Katholieke Hogeschool Zuid-West Vlaanderen. Departement Reno-Torhout.

Visual Box. (2025). Home. <https://visualbox.media/>

Whynot, L. A. (2016). Understanding international sign: A sociolinguistic study. Gallaudet University Press.

Winford, D. (2003). *An introduction to contact linguistics*. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Woolard, K. A. (1985). Language and symbolic power. *Language in Society*, 14(3), 309–333.

Zentella, A. C. (1997). *Growing up bilingual: Puerto Rican children in New York*. Blackwell.

Zeshan, U. (2015). “Making meaning”: Communication between sign language users without a shared language. *Cognitive Linguistics*, 26(2), 211–260.